

क्रमसंख्या—४३

पालिपाठमञ्जरी

[भाग-२]

सम्पादकः

के. पियरतन स्थविर

प्रिन्सिपल सौगतोदय विद्यालय कोट्टकोड
श्रीलंका

अनुवादकः

भिक्षु शीलभद्र
नेपाल

२०४२

मूल्य रु. ६/-

क्रमसंख्या—४३

पालिपाठमञ्जरी

[भाग-२]

सम्पादकः

के. पियरतन स्थविर

प्रिन्सिपल सौगतोदय विद्यालय कोट्टकोड
श्रीलंका

अनुवादकः

मिक्षु शीलभद्र
नेपाल

२०४२

मूल्य रु. ६/-

प्रकाशकः—

“आनन्दकुटी विहारगुठी”

(सं.द.नं. १०३१ प्र.जि.अ.का.का.)

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू,

काठमाडौं, नेपाल ।

फो. नं. २-१४४२०

बुद्धाब्दः २५२६

वि. सं. २०४२

ने. सं. ११०५

ई. सं. १६८५

प्रथमावृति १०००

मुद्रकः—

हिंसि प्रेस

सेतोदरबार, जमल,

काठमाडौं ।

प्रकाशकीय

वर्तमान नेपाले थेरवाद भिक्षु शासन द्वाहाँ वोसांनिसे वसपोल
भिक्षु सङ्घपिसं निरन्तर रूपं बुद्ध-धर्मया शिक्षा बिया वया च्वंगु खँ
सकसिनं मस्यूगु मखु ।

पालि (मागधि) भाय् सय्केगु थ्व “पालिपाठमञ्जरी”
धयागु सफू लंका आखलं तथा पालि भाषं कहन्दामोदर पियरतन
स्थविरं सम्पादन याना तःगुयात भिक्षु शीलभद्र स्थविरं नेपाल भाषाय्
अनुवाद याना विज्यागु खः । थ्व सफू नेपाल बौद्ध परियत्तियात
मदयेकं मगाःगु जुयाच्वन । उक्ति आनन्दकुटी विहार गुठीया पाखें थ्व
सफू प्रकाशन याय् दुगु जिमित तच्वतं सन्तोषया विषय जुयाच्वन !
थथे हे पालि भाय् सय्केत मालिगु मेमेगु सफूत नं अनुवादक स्थविरजुं
अनुवाद याना विज्याई धयागु जिमिके आशा दु ।

थ्व सफू आनन्दकुटी विहार गुठीया ४३-गूगु सफू खः ।

८/५/०४२
आनन्दकुटी विहार,
स्वयम्भू, काठमाडौं
फो. नं. २-१४४२०

भिक्षु मैत्री
सदस्य-सचिव
आनन्दकुटी विहारगुठी
स्वयम्भू ।

भूमिका

अथ पालिपाठमञ्जरी भवागु सफू पालि अभ्यास सफूया क्रमय्
निगृगु सफू खः । अथ न्हापाँगु सफू अध्यापन मण्डल पाखे नं सम्मत
ग्राःगु जुया उगु सफू प्रचारय् वया छु समय दुने प्रायः याना लंकाबासी
पण्डितपिनिगु प्रशंसाया पात्र जुया अप्वलं अप्वः विचालयय् पालि
ब्वनीपि न्हूपि विद्यार्थीपिनि यःगु सफू नं जुयाच्चन ।

युगु सफू भाषायागु शैली कथं न्हापांगु सफू स्वया भति गम्भीर
जुइगु खेधाये माःगु मखु । अथ इति हे जुइमाःगु नं खः । पालि भाषा
जक मखु शिष्यया गुण धर्म, चारित्र-चारित्र, सदुपदेश इत्यादिया बारे
ग्रन्थबोध व विकाश यायां शिष्यर्पित धीर वौर विचारवान बुद्धिवान
उहार चित्त दुर्पि यायेत तःसकं उपकार जुइगु कथं आदर्शमय रसवृत्त
कथावस्तुत समावेश याना अभ्यासया प्रयोग याना तथागु जुल ।
अनेकले रस इयेकेगु शिष्यं मखु जिमि पाखे जुइ माःगु ज्या
जुयाच्चन ।

अभ्यासया ग्रन्तिमय् परिचयपुच्छा घका क्यना तयागुलि
अभ्यास प्रश्नं पालिकथा, वाक्य रचना व पालि परिवर्तन यायेगु
नं सयेके फु । आचार्यं (गुरुजूम्हं) उगु उगु प्रश्न न्यनेगु मनय् थना
पालिकथा नं, उकीया उत्तर च्वकेगुलि वाक्य रचना नं उकी दुगु
थःथःगु भाष्यागु वाक्य पाली हीका परिवर्तन यायेगु धयागु स्वथी
छकलं स्थने कहुगु रूप मिले याना तक्षागु दु । न्हूकथंयागु अध्यापन
झाम विधि शिष्ययात अःपुका दी ।

व्याकरण व शब्द शास्त्र्य दक्षता व प्रखरता हयेया निर्ति पर्याय वचन नं गुगु आसय क्यना तयागु दु । वेवचन (पर्याय वाची शब्दत) धका क्यना तयागु व हे खः । छगू वचन ब्वंका उकीया समानार्थंगु मेगु छु शब्दत अःपुक स्यना न्हूपि शिष्यपिनि पालि शब्दकोष नहचाबले बृद्धि यायेगु उकीया उद्देश्य वा प्रयोजन खः । उगु रूपं थन अप्वःगु न्हूगु शब्द ३०० जक स्यनावी । न्हापांगु सफू स्वया थुगु सफुति सयेके फूगु (न्हूगु) शब्द संख्या सामान्य कथं ८००—गू जक जुइ । पद्यमय भाय्लिसे परिचित जुइकेया निर्ति थन पद्यमय अभ्यास न्यागु प्रयोग याना तयागु जुल । उकीयागु पदया अर्थं ग्रन्थयागु लिउने दु ।

2475
1932 4.10

सौगतोदय विद्यालय,
कोट्टगोड, श्रीलंका

भवदोय

कहन्दामोदर पियरतन स्थविर

थःगु ख

बु.सं. २५२८ देंया नेपाल बौद्ध परियति शिक्षायागु परीक्षा क्वचाय्वं विभिन्न कारणबस पाठ्यांश संशोधनार्थ मुञ्ज्या तःको मछि जुल । उगु मुञ्ज्याया निर्णय कथं पाठ्यांश “अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ” यात पेश यानाबले उगु पाठ्यांश विषय् विचार विमर्श याये निति अखिल नेपाल भिक्षु महासंघया बैठकं स्व म्हेसिया पाठ्यांश संशोधन उपसमिति छ्गू गठन याःगु जुल । उकी नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाया केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक-भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघया सचिव-भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर व नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाया सहायक समितिया सचिव-स्वयंयात नं नियुक्त याःगु जुल ।

पाठ्यांश संशोधन उपसमितिया बैठक कागुण ६ गते नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाया प्रधान केन्द्र श्रीसुमंगल विहारय् च्वंगु जुल । उगु बैठक्य बु.सं. २५२६ निसें ३५३८ तकया पाठ्यांशया बारय् विचार विमर्श यासे संशोधन याःगु मध्ये नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाया उच्च कक्षाया विद्यार्थीपित पालि भाषा सम्बन्धी ज्ञान वृद्धि यायेया निति “पालिपाठमञ्जरी भाग-२ व “पालिभाषावतरण भाग-२ सफू नं तपं तयेमाः धयागु भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरं प्रस्ताव तया बिज्यात । थुगु प्रस्ताव मुताविक संशोधन पाठ्यक्रमय् दुर्घाका अन्तिम स्वरूप अखिल नेपाल भिक्षु महासंघय् पेश याःबले सहर्ष स्वीकार याना बिज्याःगु जुल ।

व थुगु सफू परिवर्तन याये निति पूज्य भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरं जित अभिभार बिया बिज्यात । जि नं सहर्ष स्वीकार

याना थुगु सफू न्हेनुया दुने कवचायका संशोधनार्थं पूज्य ज्ञानपूणिक
भन्तेयात हे बिया । वसपोलं थःगु अमूल्य समय बिया भाषा शैली शुद्ध
याना बिज्यात । उलि जक मखु प्रूफ स्वयेगुली नं गवाहालि याना
बिज्यात । गुगु लंका भाषां नेपाल भाषाय् हीके माःगु वाक्यत खः व
पूज्य कुमार काश्यप भन्ते नं रेख देख याना बिज्यात । उक्ति वसपोल-
पिनि प्रति जि तःसकं आभारी जुयाच्वना ।

थुगु “पालीपाठमञ्जरी” सफू लंकाद्वीपय् हरेक विद्यालय्
पालि भाषा व्वनिपिनि दथुई थुलि जनप्रिय जुल कि सन् १९६१ सालय्
न्यागूगु संस्करण याये मालावन । थुगु सफू नं थुगु संस्करणया हे
अनुवाद खः । लंकाद्वीपय् जक जनप्रिय जूगु थुगु सफू मखु, बर्मा देशय्
नं थुक्यियात थाय् दु । बर्मा देशय् नं पालि भाषा सयेकीपि विद्यार्थी-
पिनि प्रयोजनया निंति बर्मा भाषां व लिपि परिवर्तन याना प्रचारय्
हःगु जुल धयागु थन उल्लेख याये माःगु जुयाच्वन । गुकिया भाग-१
“पालि पाठ सिक्खावली” नामं पूज्य बुद्धघोष महास्थविर पाखें
नेपाल भाषां अनुवाद याना बिज्याये धुङ्कूगु दु । उक्ति जि “ने. बौ.
प. शि.” या पाठचक्रमय् आवश्यक कथं दुर्ध्याके माःगु मूल सफूया
(श्रीलंकाया) भाग-२ अनुवाद याना प्रकाशनय् हयागु जुल ।

थुक्थं थजागु महत्वपूर्ण सफू झीगु भाषां व लिपि नं परिवर्तन
यायेगु सुभवसर वःगु नं अनुवादकया लागि तःधंगु भाग्य संझे
जुयाच्वना । थव सफूया महत्व व परिवय सम्पादकया थःगु भूमिकाय्
उल्लेख जुया च्वंगु दु । तसर्थं थन जि दोहरे याना च्वने माःगु आवश्यक
मताया । थुगु सफू केवल परियतिया विद्यार्थीपिसं जक मखु अन्य भाषा
व धर्मं प्रेमी व्यक्तिपिसं नं अध्ययन अध्यापन याये बहःजूगु सफू खः ।

थुगु सफू पाठक वर्गपिनि न्ह्योने तये फूगु हे जिमि पूज्य गुरुवर
आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविरयागु अनुग्रह द्वारा
वसपोलं आनन्दकुटी विहारगुठी पाखें प्रकाशन यायेगु जिम्मा कायेका
बिज्यागुलि खः । उक्ति वसपोल प्रमुख गुठीया सकल सदस्यपिनिगु

गुण सदां स्मरणीय जुयाचकन । वर्षे सफू बाँलाक इले हे पिकया व्यूम्ह
सी 'हिसि प्रेस' परिवारथात नं धन्यवाद मब्बूसे च्वने मफूगु जुल ।
सकसितं सहक धन्यवाद !

"सद्गमं विरस्थायी जुइमा ! "

२०४१।४।२८
वेलुवनाराम
लत्तितपुर,
ठेण्ण ।

-भिक्षु शीलभद्र
सचिव—ने.वो.प.शि. या सहायक समिति

Dhamma.Digital

विषय-सूची

<u>विषयः</u>	<u>पै-ल्या</u>
भूमिका	
थःगु खे	
१. मथहं उगगहणं	१
२. ओवादपटिगगहणं	३
३. मुद्विकपानं	६
४. सीहचम्मपारुतो गद्रभो	९
५. अन्धपरम्परा ब्रायो	११
६. सोवचस्सता	१४
७. तिपिटक बुद्धवचनं	१७
८. सिरि सङ्घबोधिराजा	२०
९. सुभासितानि-i	२३
१०. काको'लूकानं वेरुप्पत्ति	२५
११. अन्तेवासिकवत्तं	२८
१२. कथासल्लापो-i	३१
१३. वाचाल कच्छपो	३३
१४. मित्तपतिरूपका अभित्ता	३५
१५. सुभासितानि-ii	३८
१६. अनन्तगुणा हि बुद्धा	४०
१७. विविध विसय पुच्छा	४३
१८. अन्धहत्थवायो	४४
१९. पञ्चनियामं	४६

२०. अत्तनो पमाणं वेदितव्वं	४६
२१. उपदेसा	५२
२२. कायबलतो आणबलं महन्तं	५४
२३. कथासल्लापो-ii	५७
२४. दहरस्स उदारचिन्ता	६०
२५. अनिसम्मकारिता	६४
२६. जयं सम्म ! ददामि ते	६७
२७. कमलाकरो	७०
२८. अधिष्ठिता	७१
२९. सामग्गि बलं	७४
३०. असप्पुरिससेवनं	७७
३१. वञ्चको बको	८१
३२. उद्यान वर्णना	८५
३३. कतस्स पतिकरणं-i	८६
३४. कतस्स पतिकरणं-ii	८८
३५. चत्तारो “पण्डितो” माणवका-i	९१
३६. चत्तारो “पण्डितो” माणवका-ii	९४
पद्य पाठ्या पदार्थं	९७
६. सुभाषित वाक्य-ि	९७
१५. सुभाषित वाक्य-ii	९९
२१. उपदेश	१०१
२७. पलेस्वा पूखू	१०४
३२. उद्यान वर्णन	१०६
शब्द-पुच्छः	१०८
शुद्धा-शुद्ध	

पालिपाठमञ्जरी

दुतियो भागो
नमो तिलोकतिलकस्स

१. पठमो पाठो

“महा॑ उग्गहणं”

अहं पन पालिपाठमञ्जरिया पठमं पोत्थकं उग्गण्हित्वा
निदृष्टापेसि । इदानि तस्सा दुतियं पोत्थकं पठामि । इदं तं
दुतियं । अतीते संवच्छरे अहं वहूनि पालिवचनानि उग्गण्ह ।
तथा संखित्तेन बुद्धचरितं च उग्गण्ह । तेने‘व अहं पीति
विन्दामि । इदानि मह्यं पालिभासाय थोक थोकं सल्लपितुम्पि
सक्का ।

इमस्मि संवच्छरे ततो वहूनि पालिवचनानि च वहूनि
कारणानि च उग्गण्हतुं सक्का॑ति मञ्ज्रामि । अहम्पि तं
सन्धाय अतिरेकतरं वायमामि ।

पालिभासा पन कोमला मनोरमा भासा॑ति इदानि मे
त्रायते । इमाय भासाय वत्तुनो सब्बम्पि अधिष्पायं पकासेतुं

सकका । तस्मा अयं मनोरमा भासा सब्बेहि एवं उग्रहेतब्बा ।

“अच्छरियं वति’दं !, इमं दुतियं पोत्थकं न केवलं पालिभासाय कोसल्लं उप्पादेति । अथ खो उपदेसा, धम्मनियमा, इतिहासकथा, गुणधम्मा, चारित्वारित्तानी’ति एवमादीनं वहूनं कारणानं उग्रहणे कोसल्लं च जनेति । अत्तानं सुचिधीरं अनलसं विचारबुद्धिमन्तं उदारज्ञासयं च करोती’ति ।”

इदं पने’कदा पालिपाठमञ्जरिया दुतिय पोत्थकं पथन्तस्स सिस्सस्स मुखतो निगतं वचनं । “साधु, सुमति ! सुन्दरं ते पटिभाणं, तथेव भवति, तस्मा इदं महत्तेन उस्साहेन आदरेन च उग्रहेतब्बन्ति” आचरियो आह ।

परिचयपुच्छाः—

Dhamma.Digital

१. इदं पालिपाठमञ्जरिया कतमं पोत्थकं ?
 २. कथं पालिभासाय सरूपो ?
 ३. पालिभासं परिवत्तेतु ।
- क) थ्व निगूगु सफू खः ।
 - ख) थ्व निगूगु वर्ष खः ।
 - ग) जिं पालिभाषा ब्वनाच्वना ।
 - घ) जिं पालिभाषं भति भति खँ ल्हाये सः ।
 - ङ) मचां सफू ब्वनी ।

च) जि सयेकेत उत्साह यानाच्वना ।

४. विन्दामि— इमस्मि संवच्छरे— आचरियो—सल्लपितुं, इमेहि
पदेहि पच्चेकं सरलवाक्यानि करोतु ।

५. इमिना पोत्थकेन कि उग्गण्हितुं सवका ?

सन्धिपरिचयोः-

तेनेव	= तेन - एव
सक्काति	= सक्का - इति
सल्लपितुम्पि	= सल्लपितुं - अपि
अहम्पि	= अहं - अपि
वतिदं	= वत - इदं
एवमादीनं	= एवं - आदीनं
उदारजभासयं	= उदार - अजभासयं
पनेकदा	= पन - एकदा
तथेव	= तथा - एव
करोतीति	= करोति - इति
उग्गहेतब्बन्ति	= उग्गहेतब्बं - इति

२. द्वितियो पाठो

“ओवादपटिगहणं”

सिङ्गलसकुण = ह्रायकं पिलिचा वस्सोदक = वा वःगु लः
 (रःगः) लहुचित्त = चंचल चित्त

विष्वसित्वा	= स्यंका	विष्पकिरि	= छ्याल विछ्याल
देव	= वा		याना विल

अतीते हिमवन्ते एको सिङ्गिलसकुणो कुलावकं कत्वा तथ्य वासं कप्पेसि । अथ एकदिवसं देवे वस्सन्ते एको वानरो वस्सो‘दकेन तेमेन्तो सीतेन कम्पमानो रुक्खे निसीदि । सिङ्गिलो तं दिस्वा चिन्तेसि— “अहं तुष्णेन पण्णादिं आह॒रित्वा कुलावकं कत्वा अतेमेन्तो सुखं वसामि, एतस्स पन वानरस्स हृथपादा‘पि अत्थ, तथा‘पि सो अलसो हुत्वा गेहं न अकासि । इदानि तेमेन्तो दुक्खं विन्दती‘ति ।

एवं च पन चिन्तेत्वा सो तं आह— “भो वानर ! तुय्हं सीसं च हृथपादा च मनुस्सस्से‘व होन्ति, अथ कस्मा गेहं ते नत्थी‘ति ?”

अथ सो वानरो तं सुत्वा “सम्म सिङ्गिल ! सच्चं कथितं त्वया, मय्यं सीसं च हृथपादा च मनुस्सस्से‘व होन्ति । तथापि याय पञ्चाय गेहं करेयं सा मे पञ्चा नत्थी‘ति” आह । “न इध पञ्चाय नत्थि भावो‘व दोसो, अथ च पन तुय्हं अलसभावो‘व दोसो, अहं पन त्वयापि खुद्कतरो सत्तो, तथापि अहं दक्खो अनलसो हुत्वा कुलावकं कत्वा तथ्य सुखं वसामि । त्वं पन अलसो अदक्खो लहुचित्तो, एवरूपस्स तव कथं सुखं विजगती‘ति” सिङ्गिलो तस्स ओवाद‘मकासि ।

ततो वानरो “अयं मं अलसं अदक्खं करोति, इदानि अस्स मम अलसभावं दस्सेमी‘ति’ तेन ओवादेन कुपितो एकप्प-हारेने‘व पक्खन्दित्वा कुलावकं विधंसित्वा विष्पकिरि । सिङ्गिलो तर्स्मि कुलावकं गण्हन्तेयेव एकेन पस्सेन पलायि ।

“उपदेसो हि बालानं कोपाये‘व पवत्तते ।”

परिचयपुच्छाः—

१. एकदा सिङ्गिलो देवे वस्सन्ते किं अद्दस ?
२. सो तं दिस्वा किं चिन्तेसि ?
३. पालिभासं परिवत्तेतु
 - क) छन्हु तःसकं वा वल ।
 - ख) छह्य माकः वां दायेका सिमाच्चव्य् च्चवंच्चन ।
 - ग) व चिकुया थुर थुर खात ।
 - घ) छह्य ह्लाय्कं पिलिचा ऊङ्गलं व माकःयात खन ।
 - ङ) ह्ला तुति दयेक दयेकं छाय् छें मदयेकाःगु धका वं न्यन ।
४. तेमेन्तो—तुण्डेन—स्वखे—पञ्चाय—दक्खो, इमेहि पदेहि सरल-वाक्यानि कातब्बानि ।
५. कुपितो वानरो किं अकासि ?

वेदवचनानिः:-

कुलाबकं	= निलो
वानरो	= कपि - मबकटो - साक्षामिनो
अलस्तो	= कुसीतो
गेहं	= अगारं - घरं - आवासो - आसयो
सकुणो	= पविष्ट - विहङ्गो - द्विजो

३. ततियो पाठो

“मुद्दिकपानं”

पच्चन्त	= प्रत्यन्त देश	अस्सोसि	= ताल
पच्चागमि	= लिहाँ वया	गन्धित	= गर्जेजूह्य
मञ्जन्ति	= कायेकाच्वन (अय्लाखं)	पटिविनोदेत्वा	= शान्त याना
आसोल	= गडबड	दिनाबसित्थक	= विया ल्यंगु
निहीमञ्जन्त	= हीन जातिहृ	उप्पतन्त	= तिन्हुया

बाराणसियं ब्रह्मदत्तो नाम राजा अहोसि । सो दसराज धर्मं अकोपेत्वा धर्मेन समेन रज्जं कारेसि । अथ एकदा सो राजा “पच्चन्ते महन्तो कोलाहलो वत्तती‘ति” अस्सोसि । तस्स पन रञ्जो पञ्चसतं सिन्धवा अहेसुं । ततो राजा तेहि सिन्धवेहि पुत्ताय चतुरङ्गिनिया सेनाय गन्त्वा तं कोलाहलं वूपसमेत्वा नगरं पच्चागमि ।

अथ “इमे सिन्धवा येभुय्येन किलन्ता, तस्मा इमेसं अल्ल-रसमेव मुद्दिकपानं देथाति” राजा आणापेसि । अस्सगोपका च तथा कर्णिसु । सिन्धवा मुद्दिकरसं पिवित्वा किलन्ततं पटिविनोदेत्वा अस्ससालं पत्वा अत्तनो अत्तनो ठानेसु अटुंसु ।

मुद्दिकफलानि पीलेत्वा रसे गहिते ततो अवसिटुं अप्परसं कसटं च तत्थ अहोसि । अस्सगोपका “इमं कि करोमा’ति” राजानं पुच्छिसु । “तं उदकेन मद्दित्वा वत्थेन परिस्सावेत्वा गद्रभानं देथाति” राजा आह ।

गद्रभा तं अप्परसं उदकबहुलं मुद्दिककसटं पिवित्वा मत्ता विरवन्ता राजङ्गणे विचरिसु । राजा तं दिस्वा समीपे ठिं अमच्चं पुच्छि—“सिन्धवा सरसं मुद्दिकपानं पिवित्वा किचिपि आलोलं अकत्वा निस्सदा तिटुन्ति । इमे पन गद्रभा अप्परसं कसटं पिवित्वा विरवन्ता उप्पतन्ता विरवन्ति । किमेत्थ कारण’न्ति ?”

अमच्चो तस्स कारणं आचिकखन्तो “महाराज ! निही-नजच्चा निरसं अप्पं लभित्वा तुच्छमानेन गब्बिता मज्जन्ति, कुलीना पन अग्गरसम्पि लभित्वान मज्जन्ती’ति” आह ।

ऊनकुम्भो चलति, न तथा पूरितोदककुम्भो ।

परिचयपुच्छा:-

१. ब्रह्मदत्तराजा कथं रज्जं कारेसि ?
२. तस्स सन्तिके कति सिन्धवा अहेसुं ?
३. सो सिन्धवानं किं दाषेसि ?
४. गद्रभा कीदिसं पानं पिर्विसु ? ते तं पिवित्वा किं अकंसु ?
५. कस्मा सिन्धवा न तथा अहेसुं ?
६. अहोसि— कोलाह्लो— वूपसमेत्वा— पच्चागमि— परिसावेत्वा राजञ्जणे— विरवन्ता— अस्सगोपका— मज्जन्ति, इमानि पदानि सरलवाक्येसु उपनेतव्वानि ।

वेदचनानिः:-

राजा	= भूपति - भूपालो - नरनाथो
कोलाह्लो	= कलकलो
सेना	= वाहिणि - चमू - बलं
सिन्धवो	= अस्सो - तुरगो - हयो
कुम्भो	= घटो - कलसं
कुलीनो	= महाकुलो - सम्यो

४. चतुर्थो पाठो

“सीहचम्मपारूतो गद्रभो”

भण्डक	= मालताल	यावदत्थं	= माकव
अकिञ्चं	= अःपुक	भञ्जन्त	= त्वःधूगु
साठेय	= छलकपट	पारूत	= पुकूगु
संहरित्वा	= थूतुला	उन्नर्दिसु	= तःसकं हाल
पोथेत्वा	= दाया	निलोयित्वा	= सुलाः

एको किर वाणिजो गद्रभ—भारकेन भण्डं गहेत्वा गामनि-
गमेसु चरित्वा विविकणन्तो जीविकं कप्पेसि । सो यं यं ठानं
गच्छति, तत्थ तत्थ गद्रभस्स पिट्टितो भण्डिकं मोचेत्वा गोचरं
गहणत्थाय गद्रभं विस्सज्जेति ।

Dhamma.Digital

तथा करोन्तो च सो तं सीहचम्मेन पारूपित्वा खेत्तेसु
विस्सज्जेति । कस्सका तं दिस्वा सीहो'ति सञ्चाय भीता
पलायन्ति । गद्रभोपि यावदत्थं सस्सं खादति । अथ वाणिजो
आगन्त्वा सीहचम्मं संहरित्वा तं आदाय गच्छति । इमिना
उपायेन वाणिजो'पि अकिञ्चं गद्रभस्स आहारं अदासि ।
गद्रभो'पि अकिलमन्तो'व यावदत्थं सस्सं खादितुं लभि ।

अथ एकदिवसं सो वाणिजो एकस्म गामे निवासं गहेत्वा
पुब्बे वुत्तनयेन गद्रभं सीहचम्मेन पारूपित्वा यवखेत्तं विस्स-

ज्ञेसि । कस्सका सीहो'ति सञ्चाय भीता गामं धावित्वा
अञ्जेसम्पि आरोचेसुं । ततो सकल गामवासिनो आवुधानि
गहेत्वा खेत्तसमीपं आगन्त्वा उन्नदिसु । गद्रभो ते दिस्वा तेसं
उन्नादं च सुत्वा मरणण्यभीतो गद्रभरवं रवि ।

ततो तस्स गद्रभभावं जृत्वा गामवासिनो तं गहेत्वा
अट्टीनि भञ्जन्ता पोथेत्वा सीहचम्मं आदाय पक्कर्मिसु । गद्र-
भो'पि तथेव पतित्वा जीवितक्खयं पापुणि ।

“साठेयं सब्बदा पटिद्धादेतुं न सक्का ।”

परिचयपुच्छा-

१. वाणिजो कथं भण्डं आदाय विचरि ?

२. सो कथं गद्रभं विस्सज्जेसि ?

३. कस्सका तं दिस्वा कस्मा पलायिसु ?

४. पालिभासं परिवर्त्तेतु ।

क) व्यापारितयसं गामय् चाहिला सामान मियाच्वन ।

ख) गधा भारी कुवी फुम्ह प्राणी खः ।

ग) फैचिया छयंगुति न्ययातःम्ह चितुवां अःपुक सत्त्व
प्राणीपित ज्वने फु ।

घ) अथे हे सिंहया छयंगु न्ययातःम्ह गधाया नं अःपुक
वामौ नये फु ।

- ङ.) फुकं गांयापि मनूत शस्त्र ज्वना बुईं मूवन ।
 च) खुँ लंजुवायात दाया क्वेँ नचुका वन ।
 ५. कथं ते कस्सका गद्रभो'ति तं सञ्जानिसु ।

वेवचनानिः-

वाणिजो	= कथविकक्षियिको - आपणिको
गद्रभो	= खरो
खेत्तं	= केदारं
कस्सकं	= खेत्ताजीबो
सस्सं	= किटुं
आवृधं	= सत्थं - पहरणं
जीवितश्वयो	= मरणं - कालकिरिया - निधनो

५. पञ्चमो पाठो

“अन्धपरम्परा जायो”

याचना	= फवनेगु	नेस्मामि	= यंके
हट्ठहपट्ठ	= खुशी प्रसन्न जुया	विर्विसु	= हाल
कच्छ	= धोति च्वः	ओक्कम्म	= हटे जुया
गच्छगुम्ब	= छारपात	अनुपरिगन्त्वा	= चाहुला
सुस्सत्वा	= गना	परायत्तपञ्ज	= धाल खँ्य
			वनीगु बुद्धि

एकस्मि किर गामे कतिपया अन्धा वर्सिसु । एको पन ध्रुतो ते वञ्चेतुकामो हुत्वा तेसं सन्तिकं गत्वा एवमाह— “इध भो किं करिस्सथ, असुकस्मि नाम गामे आहारपानं सुलभं, एथ, अहं वो तत्थ नेस्सामी‘ति ।” ते तं सुत्वा हटुपहट्टा “तत्थ नो सामि ! नेहि, इदं नाम ते दस्सामा‘ति” एकप्पहारेन विरविसु ।

अथ सो ध्रुतो याचनाय लद्धं तेसं धनादिकं गहेत्वा तेहि सद्धि अगमासि । सो अन्धयट्टि गहेत्वा पुरतो गच्छति, एको अन्धो तं यट्टि गण्हाति, अञ्च्रो तस्स कच्छं, अञ्च्रो तस्स कच्छन्ति एतेन उपायेन सब्बे अन्धा अगमंसु । तं सुत्वा अञ्च्रे-सुपि गामेसु अन्धा तेसं एकतो अहेसुं ।

अयं पन केराटिको ध्रुतो तं अन्धगणं गहेत्वा एकं महा‘रञ्ज्रं अगमासि । ततो मग्गा ओककम्म अरञ्ज्रमज्ज्ञे महन्तं गच्छगुम्बं अनुपरि गन्त्वा अन्धगणं वलया‘कारेन ठपेत्वा पुरिमस्स अन्धस्स हत्थेन पच्छिमस्स कच्छं गहापेत्वा “मयं किंचि कम्मं अतिथ, गच्छथ ताव तुम्हे‘ति” वत्वा पलायि । न पुन पच्चागमि ।

ते अन्धा सकल दिवसं तमेव गुम्बं अनुपरि गच्छन्ता अनुपरि गच्छन्ता मग्गं वा मग्गदेसकं वा अलभित्वा, ‘अहो ! इदानि मयं

महाविनासं पत्ता'ति' रोदित्वा परिदेवित्वा आहारं अलभमाना
तथेव सुस्सित्वा मरिसु ।

एवमेव इधे'कच्चे मनुस्सा'पि परेहि कथित'मेव गण्हन्ति
करोन्ति च, न अत्तनो पञ्चाय विचारेन्ति । परपञ्चाय परवा-
यामेन च सुखं अपेक्खमानो ते सब्बदा दुक्खमेव लभन्ति ।

“मा परायत्तपञ्जो भव”

परिचयपुच्छाः—

१. धृत्तो अन्धानं सन्तिके किं कथेसि ?
२. कथं अन्धगणो अगमासि ?
३. सो धृत्तो ते कथं पापेसि ? कथं च ते वञ्चेत्वा पलायि ?
४. पालिभासं परिवर्त्तेतु ।

- क) छम्ह कां ह्लयोने वनाच्वन ।
 - ख) मेम्ह वया धवति च्वः ज्वना वनाच्वन ।
 - ग) जंगले दथ्वी छगू तःधंगु पुखु दु ।
 - घ) स्वामि ! जिमित अन यंका ब्यूसा ज्यू ।
 - ङ) खुं सामान तया विस्युंवन ।
 - च) थःगु बुद्धि परीक्षा याना कायेमाः ।
५. सब्बमेतं कथावत्थुं अतिसंखितं लिखतु ।

सन्धिपरिचयोः-

एवमाह	= एवं - आह
मनुस्सापि	= मनुस्सा - अपि
अञ्जेसुपि	= अञ्जेसु - अपि
महारञ्जं	= महा - अरञ्जं
इधे'कच्चे	= इध - एकच्चे
पच्चागमि	= पति - अगमि
परायत्त	= पर - आयत्त
तमेव	= तं - एव
तत्थेव	= तत्थ - एव
बलयाकारेन	= बलय - आकारेन
एवमेव	= एवं - एव

६. छट्ठो पाठो

“सोवचस्सता”

पटिक्षेप	= (प्रतिक्षेप) इन्कार
सुवच	= सुवच, धयागु खँ न्यंम्ह
दुर्वच	= दुर्वच, न्वाख्वं
न खमति	= स्वीकार मया, सह मया
गाह्मतरं	= कवातुक
आकडिदत्वा	= साला

पदकिखणगाहि	= अववाद शिरोपर याइम्ह
आकङ्क्षति	= कामना याइगु जुयाच्वन
निवातवृत्ति	= कोमुली स्वभाव दुम्ह
अत्थद्व	= कडागु स्वभाव मदुम्ह

सुवचभावो सोवचस्सता'ति वुच्चति । सुवचो नाम सुखेन अनुसासितब्बो पुगगलो । यो हि साधुकं वुच्चमानो कोपं वा पटिक्खेपं वा अकत्वा आदरेन गारवेन च सम्मा ओवादं पतिगण्हाति, सो सुवचो'ति वुच्चति । दुब्बचो'ति'मस्स पटि-पक्खवचनं । एकच्चो मातापितूहि वा आचरियेहि वा ओवदियमानो न खमति, विपरीततो गण्हाति, असुणन्तो विय गच्छति, अनत्तमनो वा होति, इदं दुब्बचस्स लक्खणं ।

सोवचस्सताय युत्तो पुगगलो कदाचिपि एवं न करोति । ओवाददायकेन अत्तनो यं किञ्चि दोसं दिस्वा गालहतरं पीलेत्वा कथितेपि न कुप्पति, “ओवदथ भन्ते ! अनुसासथ, तुम्हादिसानं ओवादेनेवं मयं वुड्डि पापुणिस्सामी'ति” वदन्तो गारवेन पटि-गण्हाति, तादिसो पुरिसो पदकिखणगाही'तिपि वुच्चति ।

अत्तनो कुलं वा धनं वा वाहुसच्चं वा निस्साय मानं कत्वा “तुम्हे कस्मा मं ओवदथ ? अहं अत्तनो सावज्जं वा अनवज्जं वा जानामी'ति” वत्वा तं पटिवाहन्तो दुब्बचो भवति । आचरियादीनं वचनं अकरोन्तो सो कदाचिपि सुखं न लभति । एकच्चो उपकारं निस्साय सोवचस्सतं दस्सेति । सो पन एकन्तं

सुवचो'ति न वत्तब्बो । कस्मा ? तं अलभमानो दुब्बचो होति
अगारवो च ।

ओवाददायको पन निधि दस्सेन्तो पुरिसो विय दट्टब्बो ।
'इमं गण्हाही'ति' तज्जेत्वा पोथेत्वा आकड्डिदत्वा'पि निधिट्टानं
पापेन्तो सप्पुरिसो केवलं अत्तनो हितमेव करोति । एवमेव
तज्जेत्वा'पि ओवादं ददन्तो अत्तनो वुड्डिमेव आकङ्क्षति ।
तस्मा हितकामिनो ओवाददायकस्स वचनं सब्बथामेन
गहेतब्बं ।

"निवातवुत्ति अत्थद्वो - तादिसो लभते यसं ।"

परिचयपुच्छाः:-

१. कि सोवचस्सता'ति वुच्चति ?
२. कानि दुब्बचस्स लक्खणानि ?
३. ओवाददायको कीदिसो'ति दट्टब्बो ?
४. कीदिसो पुरिसो पदक्खिणगगाही'ति वुच्चति ?
५. उपकारं निस्साय सोवचस्सतं दस्सेन्तो न एकन्तं सुवचो'ति
कस्मा वुच्चति ।
६. आदरेन - पटिक्खेपं - विपरीततो - ओवदियमानो -
सावज्जं - निधि - असुणन्तो ।
- पदानि'मानि सरलवाक्येसु उपनेतद्बानि ।

आख्यातिक-परिचयोः—

१. वुच्चति — पटिगण्हाति — खमति — गण्हन्ति — गच्छति — करोसि — ओवदथ — अनुसासथ — पापुणिस्साम — जानामि — लमन्ते — दस्सेम — गण्हाहि — आकङ्घन्ति, इमेसं क्रियापदानं इतरवचनं दस्सेतु ।

(एकवचनस्स बहुवचनं च बहुवचनस्स एकवचनं च दस्सेतूंति वुत्तं होति ।)

७. सत्तामो पाठो

“ तिपिटक बुद्धवचनं ”

अनुसासेन्त = अनुशासन याना विज्याइम्ह

यावतक = गुलि तक

विभजितुं = इनावीत; भाग थलेत

विभाग = इनावीत; भाग थलेत

एकविध = छगू प्रकारं; छथी

द्विधा = निगू प्रकारं; निथी

बुद्धेन भगवता पन देसितं सब्बम्पि वचनं रसवसेन एकविधं होति, धम्मविनयवसेन दुविधं, पिटकवसेन तिविधं । तथ्य भगवता पञ्चत्तालीसवस्सानि देवमनुस्सानं अनुसासेन्तेन

यावतकं वचनं देसितं तं सब्बं एकरसं, निब्बाणरसंमेव होति ।
एवं रसवसेन एकविधं ।

सब्बंमेव इदं बुद्धवचनं धम्मो च विनयो चाति द्विधा
विभजितुं सक्का । तथ्य सब्बं विनयपिटकं विनयो नाम ।
अवसेसं बुद्धवचनं धम्मो नाम । एवं धम्म-विनयवसेन दुविधं
भवति ।

पिटकवसेन पन विनयपिटकं सुत्तन्तपिटकं अभिधम्मपि-
टकं'ति तिविधं । तथ्य विनयपिटके पञ्च गन्था, ते पाराजिक-
पालि-पाचित्तियपालि-चूलवगगपालि-महावगगपालि- परिवार-
पाली'ति एते पञ्च होन्ति । इदं विनयपिटकं नाम । सुत्तन्त-
पिटके निकायवसेन पञ्च निकाया होन्ति । दीघनिकायो-
मज्ज्घमनिकायो-संयुतनिकायो-अड्गुत्तरनिकायो-खुद्दकनिका-
यो'ति ।

तथ्य गन्थवसेन पन दीघनिकायादयो चत्तारो महागन्था
च खुद्दकनिकाये पण्णरस गन्था चे'ति सब्बस्मि सुत्तन्तपिटके
एकूनवीसति गन्था होन्ति । खुद्दकपाठ-धम्मपद-उदान - इति-
वुत्तक-सुत्तनिपात-विमानवत्थु-पेतवत्थु-थेरगाथा-थेरीगाथा-
जातक-निदैस-पटिसम्भिदामगग-अपदान-बुद्धवंस-चरियापिटक-
वसेन खुद्दकनिकाये एते पण्णरस गन्था होन्ति । इदं सब्बं
सुत्तन्तपिटकं नाम ।

धम्मसङ्गणी—विभज्ञो—धातुकथा—पुग्गलपञ्चति—कथावत्थु—यमकं—पट्टानप्पकरणं‘ति अभिधम्मपिटके सत्त पकरणानि भवन्ति । इदं अभिधम्मपिटकं ।

इति एवं विनयपिटकं पञ्चधा, सुत्तन्तपिटकं च निकाय-वसेन पञ्चधा, अभिधम्मपिटकं सत्तधा‘ति सब्बम्पि तिपिटक-बुद्धवचनं विभागवसेन सत्तदसविधं होति । गन्थवसेन पन विनयपिटके पञ्च, सुत्तन्तपिटके एकूनवीसति, अभिधम्मपिटके सत्त इति एकतिस मूलगन्था होन्ति । इदं सब्बं तिपिटकबुद्ध-वचनं‘न्ति तिपिटक परियत्ती‘ति च वुच्चति ।

परिचयपुच्छाः—

१. बुद्धवचनं रसवसेन पिटकवसेन वा कति विधं ?
२. कतमानि तीणि पिटकानि ?
३. विनयपिटके कति गन्था ? के ते ?
४. सुत्तन्तपिटकं निकायवसेन विभजितब्बं ।
५. खुद्दकनिकाये कति गन्था ? के ते ?
६. परिवारपालि—सुत्तनिपातो—थेरगाथा—महावग्गपालि—विभ-ज्ञप्पकरणं‘न्ति एते गन्था कतमेसु पिटकेसु भवन्ति ?
७. तिपिटक—परियत्तियं कति मूलगन्था ? ते पञ्चेकं विभजितब्बा ।

८. अट्ठमो पाठे

“सिरि सङ्खबोधिराजा”

सत्थागम	= बुद्धवचन; बुद्धया धर्म
साधुसमाचार	= भिगु समाचार
निदाघ	= तःसकं चकें जूगु गर्मि
कारुञ्ज	= करुणावान्
चेतियङ्गण	= चैत्यया इर्दा गिर्दा; चैत्यया फः
विधमेसि	= स्यंकल, ध्वंशयात्
प्लवयिस्सति	= चुइक यंकी
जिगुचिष्टत्वा	= घृणा याना

लङ्कादीपे किर सिरि सङ्खबोधि नाम राजा रज्जं कारेसि । सो पन दहरकाले अत्तनो मातुलभूतस्स नन्दमहाथेरस्स सन्ति के सत्थागमं उगगण्हत्वा गुणवा साधुसमाचारो कारुञ्जो च अहोसि । तेने‘व सो पियं पुत्तं रक्खन्तो पिता‘व धम्मेन समेन रज्जं कारेन्तो लोकस्स हितत्थाय पटिपज्जि । उदारज्ञासयो हि सो नरनाथो दान-पियवचन-अत्थचरिया-समानतत्ता‘ति इमेहि चतूहि सङ्खहवत्थूहि जनं संगण्हन्तो निच्चमे‘व पुञ्जं अकासि ।

अथ कदाचि तर्स्मि रञ्जो रज्जं कारेन्ते महानिदाघो सम्पापुणि । सब्बत्थ गङ्गादिसु जलं खीयि । ससं मिलातं । सब्बे मनुस्सा च तिरच्छाना च उदकं अलभन्ता किलमिसु ।

ततो राजा अद्वज्जसीलं समादियित्वा अनुराधपुरे महाचेतियज्ज्ञणं अगमासि । “वस्सं वस्सित्वा सो जलप्पवाहो याव मन प्लवयिस्सति ताव न उटुहिस्सामी‘ति” दल्हं अधिटुहित्वा तथ चेतियज्ज्ञणे निपज्जि । तंखणेये‘व तस्सं रञ्ग्रो गुणतेजेन वस्सं वस्सि ।

एवं राजा अत्तनो गुणवन्तताय जनं सुखित‘मकासि । ततो पच्छा रत्तक्खो नाम एको यक्खो इमं दीप‘मागन्त्वा जनानं भयं उप्पादेसि । तं यक्ख-भयम्पि अत्तनो सीलतेजेन विधमेसि ।

एसो पन धम्मिको सिरि सङ्घवोधिराजा रज्जसुखं जिगुच्छत्वा तं पहाय गन्त्वा सीलं रक्खितुकामो अहोसि । तस्मा एकदा कस्सचि अनारोचेत्वा अञ्ग्रातकवेसेन हृत्थवनगल्लं नाम वनं पाविसि । तथ विवेक-सुखेन सीलं रक्खन्तो परत्थकामो सो भूपालो एकस्स दुग्गतस्स लब्धमानं सहस्सलाभं निस्साय अत्तनो सीसं छिन्दित्वा तस्स अदासि ।

“उदारजभासया साधवो अत्त‘त्थतो परत्थ‘मेव पटिपज्जन्ति ।”

परिचयपुच्छाः—

१. को सिरि सङ्घवोधिरञ्ग्रो आचरियो अहोसि ? कथं तस्स ग्रातित्तं ?

२. सो राजा कथं रज्जुमनुसासयि ?

३. पालिभासं परिवत्तेतु ।

क) तःग्वगु चैत्य अनुराधपुरे दु ।

ख) सकल सत्त्वप्राणीपि दुःखी जुल ।

ग) छगु इले तःसकं तां न्वया लः मुना वन ।

घ) अनंलि व जुजु चैत्यया इर्दा गिर्दाय् (फलय्) वन ।

ङ) वा मवल धाःसा जि थनंतु सिनावने धका व चैत्यया
इर्दा गिर्दाय् (फलय्) ग्वतुल ।

च) उबले हे तःसकं वा वल ।

छ) व जुजुं थःगु छ्यों फविंगियात दान विल ।

ज) लोकय् थ्वथें जाःम्ह परार्थकामीम्ह दुर्लभ ।

४. सिरि सङ्घवोधिरञ्ज्रो चरितं वण्णेतब्बं ।

सन्धिपरिचयोः—

चेतिय झङ्गण	= चेतिय - अङ्गणं
अत्त'त्थं	= अत्त - अत्थं
पर'त्थं	= पर - अत्थं
पिता'व	= पिता - इव
निच्चमेव	= निच्चं - एव
सुखित'मकासि	= सुखितं - अकासि
स'राजा	= सो - राजा
खण्डेय'व	= खण्डे - एव

९. नवमो पाठो

सुभासितानि - i

(पठमो भागो)

१. “ न हि वेरेन वेरानि – सम्मन्ती‘ध कुदाचनं ।
अवेरेन च सम्मन्ति – एस‘धम्मो सनन्तनो ॥
२. न परेसं विलोमानि – न परेसं कता‘कतं ।
अन्तनो‘व अवेक्खेय्य – कतानि अकतानि च ॥
३. यो बालो मञ्ज्रति बाल्यं - पण्डितो वा‘पि तेन सो ।
बालो च पण्डितमानी – स वे बालो‘ति वुच्चति ॥
४. यावजीवम्पि चे बालो – पण्डितं पयिरुपासति ।
न सो धम्मं विजानाति – दब्बी सूपरसं यथा ॥
५. मुहुत्तमपि चे विञ्ज् – पण्डितं पयिरुपासति ।
खिप्पं धम्मं विजानाति – जिह्वा सूपरसं यथा ॥
६. न भजे पापके मित्ते – न भजे पुरिसा‘धमे ।
भजेथ मित्ते कल्याणे – भजेथ पुरिसु‘त्तमे ॥
७. सेलो यथा एकघनो – वातेन न समीरति ।
एवं निन्दा पसंसासु – न समिञ्जन्ति पण्डिता ॥
८. अत्ता हि अत्तानो नाथो – को हि नाथो परो सिया ।
अत्तना व सुदन्तेन – नाथं लभति दुल्लभं ॥”

(धम्मपद)

परिचयपुच्छाः:-

१. कथं वेरं उपसमति ?
२. को वालो'ति वुच्चति ?
३. पण्डितं पयिरुपासन्तो वालो कीदिसो भवति ?
४. यथा जिह्वा सूपरसं विजानाति तथा को एत्थ उपलब्धति ?
५. को पन वातेन अकम्पमानो सेलो विय भवति ?
६. वेरेन—अवेक्षेय—पण्डितमानी—यावजीवं—दब्बि—पयिरुपा-सति—निन्दापसंसासु—भजेथ—समीरति ?

पदेहि'मेहि पच्चेकं सरलवाक्यानि कातब्बानि ।

वेवचनानिः:-

पण्डितो	= बुधो - सुधो - विभावि - कवि - विञ्ज
सनन्तनो	= पोराणो - पुरातनो - चिरन्तनो
दब्बि	= कटच्छु
निन्दा	= गरहा - खेपो - परिभवो
वातो	= पवनो - वायु - अनिलो - समीरणो
खिप्पं	= सीघं - तुरितं - अविलम्बितं - तुबटं

जातब्बं:-

सब्ब'मेतं पाठं वाचुगतं करोतु ।

१०. दसमो पाठो

“ काको'लूकानं वेरुप्पत्ति ”

अराजिक	= जुजु मदुगु	सङ्घोभ	= कोलाहल
अभिरूप	= वाँलाम्ह	सावेसि	= न्यंकल
अब्भनुमोदामि	= अनुमोदन यानाच्वना	सावणा	= न्यंकेगु
		उप्पत्ति	= ब्बल; च्वय्
भीसणता	= ग्यानापुसेच्वंगु		तिन्हुल
पटिबाहि	= रोके यात; पन; गन		

अतीते पठमकप्पिका मनुस्सा अराजिकं रटुं नस्सती'ति चिन्तेत्वा एकं आणासम्पन्नं पुञ्जवन्तं पुरिसं गहेत्वा तं तेसं राजानं अकंसु । ततो चतुप्पदा'पि सन्निपतित्वा एकं सीहं राजानं करिसु । तथे'व महासमुद्दे मच्छा च आनन्दं नाम मच्छं रज्जे पतिट्टापेसुं ।

अथ सकुणा'पि एकदा हिमवन्ते एकस्मि पदेसे सन्निपतित्वा एवं साकच्छं अकंसु— “मनुस्सेसु महासम्मतो'ति राजा पञ्चायति । तथा चतुप्पदानं सीहो राजा होति । अराजिकवासो नाम न वट्टति । अम्हाकम्पि एकं राजानं लद्धुं वट्टति । तस्मा तुम्हे सकुणा राजते ठपेतब्बयुत्तकं एकं आणासम्पन्नं पर्विखं अनुजानाथ” इति ।

“मयुरो पन अभीरूपो सकुणो, तस्मा तम‘हं राजानं अनु-
जानामी‘ति” एको सकुणो कथेसि । “सो पन महापरिसमज्जे‘पि
निललज्जो‘व नच्चति । ना‘हं तं अबभनुमोदामी‘ति” अञ्च्रो
तं पटिवाहि । “तेनहि उलूकसदिसो तेजवा नत्थि । तस्मा
उलूको नो रुच्चती‘ति” इतरो आह ।

ततो सो सब्बेसं अज्ञासय—गहणत्थं सभामञ्ज्जे तिक्खत्तु
सावेसि । तेसु द्वे सावणा अतिकर्मिमिसु । सब्बे सकुणा तं अधि-
वासयिमिसु । ततियसावणाय पन एको काको सभामञ्ज्जे उट्टुहि ।
उट्टाय “सुणन्तु भोन्तो ! मम वचनं, रज्जाभिसेककाले अती‘व
पीतिमनस्स इमस्स मुखे भीसणतं पस्सथ, एवं सति कुद्धस्स
कीदिसो भविस्सति, कुज्जित्वा ओलोकित मत्तेने‘व मयं विनासं
पापुणिस्साम, तस्मा इमं राजानं कातुं मय्यहं न रुच्चति, मय्यहं
न रुच्चती‘ति” विरवन्तो‘व सो आकासं उप्पति । सभायं महन्तो
सङ्घोभो अहोसि, उलूको‘पि उट्टाय तं काकं अनुवन्धि ।

ततो पट्टाय काका च उलूका च कप्पटितिकं वेरं वन्धित्वा
याव अज्जतना अञ्च्रमञ्ज्रं हनन्ति । अथ सकुणा एकं सुवण्ण-
हंसं राजानं कत्वा पवर्कर्मिमिसु ।

“ न हि वेरेन वेरानि सम्मन्ती‘ध कुदाचनं ”

परिचयपुच्छाः:-

१. आदिकपिका मनुस्सा कं राजानं अकंसु ?
२. को चतुर्पदानं राजा अहोसि ? को मच्छानं राजा ?
३. अथ सकुणा किं मन्त्रियिसु ?
४. कस्मा मयूरस्स राजसम्मति पटिक्खिता ?
५. अराजिकं-साकच्छं-अभिरूपो-रुच्चति-परिसमज्जे-सावेसि
—अधिवासयिसु—कुञ्जित्वा—सङ्घोभो ।
इमेहि पच्चेकं सरलवाक्यानि कातब्दानि ।
६. उलूकस्स राजते काको किं पटिविरुद्धं आह ?

वेवचनानिः:-

मनुस्सो	= मानुसो - मनुजो - नरो - मच्चो
चतुर्पदो	= पसु - मिगो
समुद्दो	= सागरो - अण्णावो - महोदधि
मच्छो	= मीनो - जलधरो - पुथुलोमो
मयूरो	= मोरो - सिखी - नीलगीवो
उलूको	= उहुंकारो - कोसियो
काको	= वायसो - धंको - बलीपुट्ठो

सन्धिपरिचयोः:-

काकोलका	= काक - उलका
वेरुप्पत्ति	= वेर - उप्पत्ति

तमहं	= तं - अहं
अजभासयो	= अधि - आसयो
ओलोकितं	= अव - लोकितं
सङ्खोभो	= सं - खोभो
अब्भनुमोदामि	= अभि - अनुमोदामि

११. एकादसमो पाठो

“ अन्तेवासिकवत्तं ”

सुविनीत	= सुविनीतम्ह	आराधेत्त	= प्रशन्नयाइगु
पच्चुगमन	= लस्वः वनेगु	सुस्सूसा	= न्यने यःम्ह
विजन	= पंखा	दन्तकट्ठ	= दतिवन
पटियादेतब्ब	= प्रवन्ध याये	तदञ्ज	= अनं मेगु
	माःगु		(हानं)

अन्तेवासिकेन पन आचरियम्हि सम्मा वत्तितब्बं । सिष्पं उगण्हन्तो हि अन्तेवासिको सुवचो भवति । सुविनीतो दक्खो अनलसो च । उट्टानादि - पञ्चकेन सब्बदा आचरियं आराधेन्तो सो न चिरस्से'व वुड्ढं पापुणाति ।

उट्टानादि-पञ्चकं नाम उट्टानं-उपट्टानं-सुस्सूसा-पारिच-रिया-सककच्चं सिष्पपटिगग्हण'न्ति इमानि पञ्च ठानानि भवन्ति । तत्थ उट्टान'न्ति आचरियं दिस्वा आसना उट्टानं ।

अन्तेवासिकेन हि आचरियं दूरतोऽव आगच्छन्तं दिस्वा आसना उटाय पच्चुगमनं कातब्बं । आसनं पञ्चापेत्वा निसीदापेतब्बो । वीजन-पादधोवनादीनि कातब्बानि । कदाचिपि आचरियेन सद्धि समाना'सने वा उच्चा'सने वा न निसीदितब्बं ।

उपठानं नाम दिवसस्स तिक्खतुः—तथा असक्कोन्तेन एक-क्खतुः वा आचरियस्स उपट्टानत्थाय गमनं । तथा गन्त्वा पञ्चपतिट्टितेन वन्दित्वा सुखविहरणं पुच्छत्वा उपट्टातब्बो । मुस्सुसा'ति आचरियस्स वचनं सद्हित्वा'व सवणं । तथा अकरोन्तो सिप्पं उगगण्हतुं न सक्कोति ।

पारिचरिया नाम अवसेसानि सब्बानि वत्त-पटिवत्तानि । पातोऽव उटाय आचरियस्स मुखोदकं दन्तकटुः च दातब्बं, भोजनवेलायं सब्बानि उपट्टानादीनि कातब्बानि, नहानोदकं पटियादेतब्बं, तदञ्चानि खुदा'नुखुदकानि किञ्चानि कातब्बानि । अयं पारिचरिया नाम ।

दक्खो अनलसो हुत्वा आचरियं अवञ्चेन्तोऽव महन्तेन उस्साहेन सम्मा सिप्पं उगगण्हाती'ति इदं सबकच्चं सिप्पपटिगगहणं नाम होति । इमेहि पन उट्टानादीहि पञ्चहि ठानेहि आचरियं आराधेन्तो अन्तेवासिको अवसं अभिवुड्ढमे'व लभति ।

परिचयपुच्छा:-

१. सिप्पं उग्गण्हितुकामस्स कि लक्खणं ?
२. कतमं उट्टानादि पञ्चकं ?
३. तथ्य कतभा पारिचरिया ?
४. पालिभासं परिवर्त्तोतु ।
 - क) सुथ न्हापानं दनेमाः ।
 - ख) ख्वाः सिलेगु यायेमाः ।
 - ग) गुरु खनेवं आसनं दनेमाः ।
 - घ) निंह स्वक्वः उपस्थानया निर्ति वनेमाः ।
 - ঙ) गुरुया वचनयात सुवच जुयेमाः ।
 - চ) वया दक्व व्रतप्रतिव्रत याना बीमाः ।
५. अन्तेवासिको—आराधेन्तो—पच्चुग्गमनं—बीजनेन—भोजनवेला—नहानोदकं ।
इनेहि पच्चेकं सरलवाक्यानि करोतु ।

सन्धिपरिचयोः—

सहहित्वाद	= सहहित्वा - एव
पातोव	= पातो - एव
चिरस्सेव	= चिरस्स - एव
मुखोदकं	= मुख - उदकं
नहानोदकं	= नहान - उदकं

पञ्चुपट्ठानं = पति - उपट्ठानं
 तदञ्जानि = तं - अञ्जानि
 पञ्चेकं = पति - एकं

१२. द्वादसमो पाठो

कथासल्लापो - i

(पठमो भागो)

सागतं = स्वागत
 दीघायुको होतु = दीर्घायु ज्वीमा:
 व्यावट्ता = लिमलागुर्लि
 पियायामि = ययेका च्वना
 अजभ्यन परिक्खण = परीक्षा; जाँच

सोमपालोः- सागतं महानाम ! चिरेन दिट्टो'सि । आगच्छतु
 भवं ।

महानामोः- दीघायुको होतु, पियानं दस्सनं सुखं । (अथ
 उभो'पि गेहं पविसित्वा आसनेसु निसीदन्ति ।)

सोमपालोः- महानाम ! त्वं इदानि कुर्हि गच्छसि ? तव अद-
 सनेन अहं अतीव दुक्खी अहोसि ।

महानामोः- सखे ! अहं गतदिनेसु अविवेको विहार्सि । न त्वं जानासि मम अज्ञयन—परिक्खणं ? तं अतीतमासे दसमे दिवसे पवत्तिं । तेसु दिवसेसु अहं यथा सुखं भुञ्जितुं वा कीलितुं वा निदायितुं वा न लभि । कस्मा ? अज्ञयने एव व्यावट्ता । सोऽहं इदानि किञ्चिच चित्तविवेकं लभामि । तस्मा तं (त्वं) सम्मुखि भवितुं आगतोऽस्मि ।

सोमपालोः- साधु, कथं तु यहं अज्ञयन—परिक्खणं ? अति द्रुक्करं वा अहोसि सुकरं वा ?

महानामोः- इमस्मि पन वारे परिक्खणं थोकं द्रुक्करं अहोसि । अहम्पि महन्तेन उस्साहेन सब्ब किञ्चानि अकासि । तथापि फलसंसयो होमि । पालिभासा-पत्ते पन नेव अत्थि संसयो ।

सोमपालोः- सच्चं ? कस्मा एवं वदसि ?

महानामोः- अहं पालिभासा—उग्गहणं येभुय्येन पियायामि ? सा पन भासा अम्हाकं नेपालभासाय मूलभूता रमणीया भासा । तस्मा तस्सा उग्गहणे अहं परमं पीर्ति विन्दामि, दक्खो च होमि ।

सोमपालोः- होतु ! कथं तु म्हाकं सत्थसालाय इदानि पवत्ति ?

महानामोः- सुन्दरा, तुट्टिदायका च होति । आचरिया पि
सत्तं वुद्धिकामा साधुकं किञ्चानि करोन्ति ।
सिस्सगणापि अनुकमेन अभिवुद्धिगमिनो होन्ति ।

सखे ! इदानि वेला अतिकर्त्ता, अहं पुनर्पि
आगच्छामि सवित्थारं सल्लपितुं । तस्मा इदानि
मम गमनाय ओकासं करोतु ।

१३. तेरसमो पाठो

“वाचाल कच्छपो”

पटिसन्थारं	= कुशलवार्ता; कञ्चनगुहा	= लुँया गुफा
	खँल्हा बल्हा पश्च	= पूर्
वहन्ति	= यंकाच्चन; वाचाकुसलता	= खँल्हायगुली
	कुवियाच्चन	दुगु दक्षता
नीयमान	= यंकाच्चंगु	= ब्वनायंके
तलाक	= पुखू	

अतीते हिमवन्ते एकस्मिं तलाके एको कच्छपो वसि । तदा
द्वे हंसा गोचराय चरन्ता तं तलाकं पापुणिसु । ते तेनं कच्छपेन
सद्वि पटिसन्थारं कत्वा विस्सासा हुत्वा अत्तनो वसनट्टानं
गमनत्थाय याच्चिसु । अथ कच्छपो “तुम्हाकं वसनट्टानं इतो
सुन्दरतरंन्ति” पुच्छ । “आम सम्म ! अम्हाकं वसनट्टानं अति-

रमणीयं हिमवन्ते चित्तकूटपब्बते कच्चनगुहाय मयं वसाम,
ततो रमणीयतरो पदेसो नत्थीति मञ्ज्राम । तस्मा गच्छाम
अम्हेहि सद्विन्ति” ते कथयिंसु ।

साधु, गन्तु इच्छामि । तथा पि कथमहं पक्खेहि विना
गमिस्सामीति कच्छपो आह । “सचे त्वं अत्तनो मुखं रविखतुं
सविखस्ससि, मयं तं तत्थ नेस्सामा‘ति’ हंसा आहंसु । “सविख-
स्सामि सम्मा ! मं गहेत्वा गच्छथा‘ति’ वुत्ते ते साधू‘ति’ वत्वा
एकं दण्डकं गहेत्वा तस्स मज्जं कच्छपस्स मुखेन गाहापेसुं,
ततो ते उभो कोटियो डसित्वा आकासं पक्खर्न्दिसु ।

तं तथा नीयमानं दिस्वा गामदारका “एथ अम्भो !
पस्सथ ! अच्छरियं वति‘दं कम्मं ! द्वे हंसा कच्छपं वहन्ती‘ति’
विरविंसु । अथ अत्तनो पटिङ्ग्रं अमनसि करोन्तो वाचालो
कच्छपो “यदि मं सहायका वहन्ति, अथ किं एत्थ तुम्हाकं
दुट्टचेतनाया‘ति’ वत्तुकामो मुखं विवरि, तावदेव दण्डकं
विस्सज्जेत्वा हंसेसु पस्सन्तेसु एव भूमियं पतित्वा द्वे धा
भिज्जित्वा मतो ।

एवं अत्तनो मुखं रविखतुं अजानन्तो एस वाचालो
कच्छपो विय कथेतुं युत्तटानं वा अयुत्तटानं वा अजानन्ता
बाला अत्तनो मुखमेव निस्साय विनस्सन्ति ।

“वाचाकुसलता सुन्दरा, वाचालता पन दुक्खदा होति ।”

परिचयपुच्छाः:-

१. सब्बमेत्तं कथावत्थु अत्तनो वचनेन लिखितब्बं ।
२. इमाय कथाय गहेतब्बं उपदेसं दस्सेतु ।
३. कच्छपं नेतुं हंसा कोदिसं उपायं अकंसु ?
४. 'सर्द्धि' इति इमिना पदेन युत्तानि दसवाक्यानि लिखितब्बानि ।

वेवचनानिः:-

हंसो	= चक्रज्ञो - सेतच्छदो
बाचालो	= मुखरो
तलाको	= सरो - सरसि - दहो
पब्बतो	= गिरि - सेलो - भूधरो
कञ्चनं	= सुवण्णं - कनकं - जातरूपं - हरि - हेमं
	DIGITAL Digitized by srujanika@gmail.com

१४. चतुर्दसमो पाठो

"मित्तपतिरूपका अमित्ता"

पतिरूपक	= समान थे	जुतकीला	= जू म्हितेगु
संदिस्समान	= खने दुगु	वेदितब्ब	= सीके माःगु
बोथिचरिया	= लेँ चाहिला ज्वीम्ह	स्वे	= कन्हे
बज्जेतब्ब	= तेतो माःगु	हीय्यो	= म्हिगः

मित्तसमो ग्राति नर्थि । यस्स हि हितकामो कल्याणमित्तो अत्थ, सो महन्तं सुखं पटिलभति । तथा'पि मित्त समाना अमित्ता लोके वहू होन्ति । कल्याणमित्ता पन दुल्लभा'येव ।

मित्तपतिरूपका अमित्ता पन चत्तारो होन्ति—अञ्जदत्थु-हरो, बचीपरमो, अनुप्पियभाणी, अपाय सहायो अमित्तो'ति । तथ अञ्जदथुहरो “मित्तो” निच्चं यं किञ्चि गहेतुकामो‘व होति । अप्पं दत्वा वहूं इच्छति । अत्तनो किच्चत्थाय एव सेवति । तस्मा तादिसो पुरिसो “मित्तसमानो अमित्तो अयन्ति” परिवर्जेतब्बो ।

यो हि पुरिसो “अज्ज न सक्का, सचे त्वं हीय्यो आगतो भवेय्यासि, कातुं वा दातुं वा सक्को भवेय्यन्ति” वदन्तो अती-तेन संगण्हाति; अज्ज न सक्का, स्वे करिस्सामी‘ति” आदिना अनागतेन संगण्हाति; निरत्थकवचनेहि तोसेतुं वायमति; हितमामो विय व्यसनं दस्सेति; — अयं बचीपरमो मित्त पतिरूपको अमित्तो‘ति वेदितब्बो ।

अनुप्पियभाणी “मित्तो” पन निच्चं पापकम्मेव अनु-जानाति, न कल्याणं; सम्मुखा गुणं कथेति, असम्मुखा अगुणं कथेति । एसो'पि “मित्तसदिसो दुट्टमित्तो अयन्ति” वज्जे-तब्बो ।

अथ अपायसहायो “मित्तो” नाम पापकम्मेसु एव संदि-

स्समानो पुरिसो भवति । सो हि सुरामेरयपाने सहायो होति, विकाले वीथिचरियासु सहायो होति, नाट्यक्रियासु जूटकीलासु च सहायो होति । अयम्पि अत्तनो अनत्थकरो एवांति ब्रत्वा न सेवितब्बो होति ।

“मितपतिरूपको अमित्तो बज्जेतब्बो ।”

परिचयपुच्छाः—

१. कीदिसं मित्तं लभन्तो सुखं विन्दति ?
२. कति मित्तसमाना अमित्ता ? के ते ?
३. वचीपरममित्तस्स लक्खणं दस्सेतु ।
४. पालिभास परिवत्तेत्वा इदं कतमस्स मित्तस्स लक्खणं नित दस्सेततब्बं ।
 - क) वं न्ह्यावलें न्ह्योने हे गुण वर्णन यानाच्वनी ।
 - ख) थः मदुगु थासे अपगुण कनाच्वनी ।
 - ग) भिगु खँ कनेवले उकीया दोष क्यनाच्वनी ।
 - घ) पापकर्मया वारे जक (कंसा) तस्सकं ज्यू धाई ।
 - ङ:) थुजार्पि मित्रार्पि लोकय् यक्व दु ।
५. यो सुरामेरयपाने नाट्यक्रियासु वा सहायो भवति, सो कीदिसो मित्तोति चे ?

वेवचनानि:-

अभित्तो	= रिपु - पटिपब्बो - सत्तु
वेदितब्बो	= जातब्बो - जानितब्बो
कथेति	= वदति - भासति - भणति - उदीरति
वीथि	= रच्छा - विसिखा - रथिका
सेवति	= भजति - पयिरुपासति
बायमति	= उस्सहति - पगगण्हाति - पदहति

१५. पञ्चदसमो पाठो

सुभासितानि — ii

(दुतियो भागो)

१. “सब्बे तसन्ति दण्डस्स - सब्बे भायन्ति मच्चुनो ।
अत्तानं उपमं कत्वा - न हनेय्य न घातये ॥
२. मधुवा मञ्जती बालो - याव पापं न पच्चति ।
यदा च पच्चति पापं - (अथ)बालो द्रुक्खं निगच्छति ॥
३. अत्तानं मेव पठमं - पतिरूपे निवेसये ।
अथञ्जमनुसासेय - न किलिस्सेय पण्डितो ॥
४. सुकरानि असाधूनि - अत्तनो अहितानि च
यं वे हितं च साधुं च - तं वे परमदुक्करं ॥
५. न तेन पण्डितो होति - यावता बहु भासति ।
खेमि अवेरी अभयो - पण्डितो ति पवृच्छति ॥

६. न वाष्करण मत्तेन - वण्णपोवद्धरताय वा ।
साधुरूपो नरो होति - इसुकी मच्छरी सठो ॥
७. पापोपि पस्सती भद्रं - याव पापं न पच्चति ।
यदा च पच्चति पापं - (अथ)पापो पापानि पस्सति ॥
८. नच्चाहु न च भविस्सति - नच्चतरहि विज्जति ।
एकन्तं निन्दितो पोसो - एकन्तं वा पसंसितो ॥”

(धम्मपद)

परिचयपुच्छाः-

१. कं उपमं कत्वा पाणो न हन्तब्बो ?
२. अञ्चं अनुसासेन्तो पठमं कीदिसो भवितब्बो ?
३. को पण्डितोपि पवुच्चति ?
४. कि सुकरं ? कि परमदुक्करं वा ?
५. एकन्तं निन्दितो पसंसितो वा पोसो दिट्ठपुब्बो ? नो वा ?
६. तसन्ति - मच्चुनो - मञ्च्रति - सुकरानि - दुक्करं - अवेरी
-इसुकी-विज्जति ।

पच्चेकं सरलवाक्यानि कातब्बानि ।

वेवचनानि:-

बालो	= दुम्मेधो - अविञ्ज्ञ - दुष्पञ्जी
पापं	= किब्बिसं - अघं - अकुसलं - आगु
दुक्खं	= कसिरं - अघं - नीघो - किच्छं

वेरी = कोष्ठनो - रोसनो - कोपि
 एतरहि = इदानि - अषुना

जातब्बंः-

सब्बमे तं पाठं वाचुगतं करोतु ।

१६. सोलसमो पाठो

अनन्तगुणाहि बुद्धा

सूचिपासा = मूलू प्वाः तिम्बरु = तिम्बरु सिमा बा फल
 नन् = मखु ला चेतियगिरि = चैत्यया पर्वत (मिहिन्तल)
 अस्सोसि = ताल अनिद्धित्त = सिमधःगु
 आरद्ध = शुरू याःगु सालि = (छगू प्रकारया) जाकि

अनुराधपुरे कालबुद्धरक्षितत्थेरो नाम एको अरहा अहोसि । सो एकस्मि उपोसथ दिवसे चेतियगिरि गन्त्वा काल तिम्बरु - रुक्खमूले निसिन्नो कालकाराम सुत्तेन धर्ममं देसेतु आरभि ।

तदा सद्भातिस्सो नाम राजा तस्मि उपोसथदिवसे अटुङ्गसीलं समादियित्वा चेतियगिरिम्हि राजलेने अट्टासि । स राजा “थेरो धर्ममं देसेती‘ति’” सुत्वा पठम गाथाय अनिद्विताय

एव तत्थ आगन्त्वा ठितको‘व सब्बर्त्ति धम्मं सुत्वा धम्म-
देसना‘वसाने साधुकार‘मदासि ।

अथ थेरो राजानं दिस्वा “कदा आगतो‘सि महाराजा‘ति ?
पुच्छि । “धम्मदेसनाय आरद्धकाले‘येव भन्ते‘ति ।”
सब्बर्त्ति ठितको‘व धम्मं अस्सोसी‘ति ग्रत्वा “दुक्करं ते
महाराज ! कत‘न्ति” थेरो आह । “न इदं भन्ते दुक्करं, यदि
तुम्हे ततो वहुम्पि कालं धम्मं देसेय्याथ, अहम्पि तथे‘व ठत्वा
सुणेय्यामी‘ति” राजा कयेसि ।

तस्मि पन सुत्ते बुद्धगुणा पकासिता; तस्मा राजा
पुच्छि—“भन्ते ! बुद्धगुणा नाम एत्कायेव ? उदाहु अञ्चे‘पि
अथी‘ति ?” ‘मया कथितं महाराज ! अप्पं अकथितं पन वहुं
अप्पमाण‘न्ति” “तेन हि उपमं मे भन्ते ! करोथा‘ति” राजा
याचि ।

“यथा महाराज ! महन्तं सालिक्खेत्त होति, तत्थ एकस्मि
सालिसीसे धञ्चतो अवसेसं धञ्च्रं वहुं होति; एवमेव मया
कथिततो अकथित‘मेव वहु‘न्ति” आह । राजा पसन्नो अपरम्पि
उपमं करोथा‘ति याचि । “यथा महाराज ! यो कोचि पुरिसो
उदकपूरिताय गङ्गाय सूचिपासं सम्मुखं करेय्य तत्थ सूचि-
पासतो गत उदकतो अवसेसं उदकं वहुं ननु ? एव‘मेव मया
पकासितं बुद्धगुणं अप्पं; अवसेसं वहु‘न्ति ।”

तं सुत्वा राजा अती'व पसन्नो सकलं लङ्घा रज्जं तस्स
पूजेसि । अथ थेरो अत्तनो दिनं रज्जं तस्से'व पुन दत्त्वा
'धम्मेन रज्जं करोही'ति' ओवाद'मकासि ।

परिचयपुच्छाः—

१. सो थेरो कथं निसीदित्वा धम्मं देसेसि ?
२. केन सुत्तेन धम्मं देसेसि ?
३. सद्भातिस्स राजा कथं धम्मं अस्सोसि ?
४. सालिक्खेत्त—उपमा वण्णेतब्बा ।
५. पसन्नो राजा किं पूजेसि ?
६. सब्ब'मेतं कथावत्थु नेपालभासं परिवत्तेतु ।

वेवचनानिः—

Dhamma.Digital

अरहा	= खोणासबो — बीतरागो
अप्पं	= थोकं — मन्दं — परित्तं
बहुं	= बहुलं — पचुरं — पहूतं
गङ्गा	= नदी — सवन्ती — आपशा — सरिता

१७. सत्तादसमो पाठो

“विविध-विसय-पुच्छा”

कि इदं ? को एसो ? तं कथं होति ? कस्मा हेतुना आगतोसि ? त्वं कुहि गच्छसि ? को तुम्हाकं सहायो ? कति वस्सोसि ? के ऐते ? कि निस्साय गच्छसि ? कुहि तव भाता ? कथं सुखदुखं ? कत्थ तव गेहं ? कस्मा आगतोसि ? कुहि तस्स पोत्थकं ? इमेसु कतरो पुरिसो तुय्यहं भाता ? को तत्थ सल्लपति ? कुतो आगतोसि ? कि इच्छसि ? कदा तस्स पिता मतो ? केन इदं कतं ? कस्स इदं पोत्थकं ? कस्स एसा लेखणि ? का एसा नारी ?

कि नामोसि ? कोसि त्वं ? को इमस्स अत्थो ? कस्मा ति चे ? कित्तकं तस्स पोत्थकस्स मूलं ? कति सिस्सा तत्थ उगण्हन्ति ? त्वं कतीहि इरियापथेहि विहरसि ? कीव महफलो ? कीव इतो नगरं ? तुम्हे किं कम्मं करोथ ? केन इदं भासितं ? तं कि मञ्चय ? किन्नु सो निदायति उदाहु पठति ? दिवसस्स कित्तकं वेतनं ? कतमो तेसं सेट्टो ? कस्स इदं लेखणं ? केसं सन्तिके उगण्हाथ ?

कुहि यासि ? किस्स हेतु हीय्यो नागतोसि ? को हेतु को पच्चयो येन ते न उगण्हन्ति ? कि कारणं सो रुदन्तो गच्छति ? कुत्र सो विहारो ? कव गतोसि त्वं असोक ? कहं

सो थेरो वसति ? ननु तुम्हे मुसा भणित्थ ? कच्च ते
महानाम खमनीयं ? कच्च यापनीयं ? “किमु नरानं रतनं” ?

जातब्बं:-

सब्बेस मेतेसं पञ्चानं अनुरूपानि विस्सज्जनानि लिखतु ।

१८. अट्ठारसमो पाठो

“अन्धहत्यजायो”

नेसि	= यंकल	कथंभूत	= गुजाम्ह
उदुष्खल	= उगः	पुच्छ	= त्विष्यं
सम्मुञ्जनि	= तुफि	नञ्जलसीस	= फालया च्वका
सुष्प	= हासा	मोघ	= खालि; सित्ति; मूर्ख

एकस्मि किर गामे चत्तारो जच्चन्धा वसिंसु । महाजनो
तेसं सन्ति के ठत्वा निच्चवे रञ्जो मञ्जलहत्यिस्स वण्णनं
करोति । ते तं सुत्वा “अहो वत मयम्पि तं हत्थिं पस्सतुं
लभेयामा‘ति” आहंसु । अथेको केराटिकपुरिसो पुच्छि-
“तुम्हे हत्थिं पस्सतु कामा‘ति ?” “आम सामि ! मयं अती‘व
इच्छामा‘ति ।” तेन हि मया सर्द्धि आगच्छथा‘ति” वत्वा सो ते
हत्थे गहेत्वा हत्थिस्स सन्ति कं नेसि । ते‘पि “अहो ! हत्थि
नाम कथंभूतो सत्तो‘ति” चिन्तेन्ता अगर्मिसु ।

सो पन पुरिसो पठमं तेसु एकं अन्धं हत्थिस्स समीपं नेत्वा तस्स पादं गाहापेत्वा “अयं भो हत्थी‘ति आह ।” सो तं सुट्ठु परामसित्वा “अहो हत्थि नाम उदुक्खलसदिसो‘ति” आह । ततो दुतियं तथ्य नेत्वा हत्थिस्स पुच्छं गाहापेसि । सो तं गहेत्वा “हत्थि नाम समुञ्जनिसदिसो‘ति” निटुं अगमासि । अथ ततियं पापेत्वा दाठं गाहापेसि । सो‘पि “अच्छरियो वता‘यं सत्तो ! नङ्गलसीसतो थोकम्पि विसदि-सता अस्स नत्थी‘ति” आह ।

एतस्मि अन्तरे चतुत्थो पमादं असहन्तो‘व तिटृति । ततो तम्पि नेत्वा हत्थिस्स कण्णं गाहापेत्वा ‘अयं सो सत्तो‘ति आह । “अरे हत्थि नाम सुप्पसदिसो ननू‘ति” सो तं परिमज्जन्तो उग्घोसयि ।

इति इमे चत्तारो जच्चन्धा अत्तना अत्तना गहित-नियामेने‘व सञ्च्रं कत्वा अञ्च्रं अनुपधारेत्वा हत्थि नाम इदिसो‘ति निटुं अगमिसु । एव‘मेव एकच्चे जना‘पि अत्तनो दस्सनमत्ते येव ठत्वा सब्बं अनोलोकेत्वा अनुपधारेत्वा वा “इद‘मेव सच्चं मोघ‘मञ्च‘न्ति” वदन्ता दिट्ठिगतिका होन्ति ।

“विचारबुद्धिरहितो हि अन्धो नाम ।”

परिचयपुच्छाः-

१. महाजनो अन्धानं सन्ति के कि वण्णेसि ?
२. तं सुत्वा अन्धा किं आहंसु ?
३. तेसं मते हत्थि कीदिसो कीदिसो अहोसि ?
४. कस्मा ते तथा निटुमगर्मिसु ?
५. विचारबुद्धिरहितो हि कीदिसो भवति ?

आख्यातिक-परिचयोः-

१. वर्सिसु - करोति - आहंसु - लभाम - पुच्छी - इच्छाम
 - आगच्छथ - नेसि - अगर्मिसु - आह - गाहापेसी -
 अगमासि - तिट्ठति - उग्धोसयि - होन्ति ।

इमेसं क्रियापदानं अनुरूपानि कत्तुकम्मपदानि योजेन्तेन
 सरलवाक्यानि कातब्बानि ।

१९. एकूनवीसतिमो पाठो

“पञ्चनियामं”

पयोग	= प्रयोग	सयमेव	= थःथम्हं (अर्थे)
नालिकेर	= नैक्या	सुरियावत्तपुष्ट	= सूर्यमुखी स्वाँ
आतप	= निभाः	अनन्तरा	= विच्चे
वृट्ठि	= वा	योजेतु	= जोडेयाम्ह

इमस्मि हि लोके केनचि देवेन वा मनुस्मेन वा अक्तानि सयमेव सिद्धानि यानि कानिचि सभावधम्मानि अम्हाकं पस्सतुं सक्का । तानि अम्हाकं पयोगहेतुं विना सभावपच्चयेने'व सिज्जन्ति । तादिसानं पन सयमेव सिद्धानं नियामो'ति बुच्चति । सो पन नियामो पञ्चविधो होति—बीजनियामो, उतुनियामो, कन्मनियामो, धम्मनियामो, चित्तनियामो'ति ।

बीजानं पन नियामो बीजनियामो नाम । दिस्सन्ति हि रुखलताबीजानि नानाकारेन नानासण्ठानेन वड्ढेन्तानि । तानि यस्स कस्सचि पुग्गलस्स पयोग पच्चयं विना'येव तथा भवन्ति । तथाहिः—सुरियावत्तपुण्फं सुरियाभिमुखं नमति, नालिकेरफलस्स मत्थके छिद्रं भवति, तस्स अन्तो उदकं च । लता रुखादि—अभिमुखं गच्छति । तेसं तेसं अम्ब—निम्बादि—फलानं मधुर—तित्तादिरसो विज्जति । तानि तानि बीजानि तं तं सदिसफलं देन्ति । पुण्फानि नानाविधा वण्णविकतियो भवन्ति । इति इमं बीजानं सभावसिज्जनं बीजनियामो नाम ।

तर्स्मि तर्स्मि काले तेसं तेसं रुखानं पुण्फ—फल—गहणं, वातस्स अधिकता मन्दता, आतपस्स तिक्खता मन्दता, वुट्टिया वस्सनं अवस्सनं, सीतता उण्हता'ति एव 'मादी'नि उतुबलने'व सिज्जन्ति । अयं उतुनियामो नाम ।

कुसलकम्मस्स सुखविपाको, अकुसलकम्मस्स दुखविपाको'ति एवं सत्तेहि कतानं कम्मानं अनुरूपतो तं तं विपाक—दानं

कस्सचि पुग्गलस्स पयोगं विना'व भवति । सो कम्मनियामो नाम ।

वोधिसत्तानं पटिसन्धिगगहणे सम्बोधियं परिनिब्बाणे चा'ति ए'व'मादिसु दससहस्रिलोकधातु कम्पति । धम्मता'येव तथा सिक्खनतो सो धम्मनियामो'ति वुच्चति । आवज्जनादीनं तेसं तेसं चित्तानं अनन्तरा चकखुविञ्चाणादीनि तानि तानि चित्तानि उप्पज्जन्ति, इमस्स चित्तस्स अनन्तरा इमं चित्तं भवितव्ब'न्ति न तेसं योजेता पुग्गलो अत्थ । तथा तानि कदाचिं पि पटिपाटि न विजहन्ति । अयं पन चित्तनियामो नाम होति ।

परिचयपुच्छाः—

१. कति नियामो ? के ते ?
२. तथ्य बीर्जानियामं सनिदस्सनं वित्थारेतु ।
३. कदाचि आतपो मन्दो भवति, कदाचि तिक्खो भवति,
एकच्चो देसो सीताधिको, एकच्चो उण्हाधिको होति ।
इदं कतमस्स नियामस्सं बलं ?
४. धम्मनियामो कथं लब्धति ?
५. पालिभासं परिवत्तेतु ।
 - क) व गामे यक्व नैक्या मां दु ।
 - ख) अँ (फल) साः ।
 - ग) नीहः खायु ।

- व) थुपि अँथे हे सहगु खः ।
 ढ) वोधिसत्त्व गर्भे च्वनीवले लोकय् भूकम्प जुइ ।
 च) सेनात शहरपाखे स्वया वनाच्वन ।

२०. वीसतिमो पाठो

“अत्तनो पमाणं वेदितव्यं”

ओतरित्वा	= (लखे) कवहाँ	पलिगुणित = स्वत्तु मतुस्वया
वना		लग्गि = तःव्यन
उत्तरित्वा	= (लखं) थाहाँ	नानत्त = भिन्न; भिन्न
वया		निस्सित = आधार
अनुकरोन्त	= अनुकरण	निन्दिय = निन्दनीय

हिमवन्ते एकस्मि सरे एको उदककाको वसि । वीरको इति तस्स नामं अहोसि । सो तं सरं उपनिस्साय सुखेन जीविकं कप्पेसि । तदा जनपदे महन्तं दुष्प्रियं अहोसि । मनुस्सा आहारपानादीहि किलन्ता अहेसु । तस्मा काकानभिप्प आहारो दुल्लभो जातो । ते तं पदेसं पहाय अञ्जत्थं अगमंसु । एकच्चे अरञ्जं पविर्सिसु ।

तेसु एको सविद्धको नाम काको अत्तनो भरियं काकि च आदाय हिमवन्ते वीरकस्स वसनटानं पत्वा एकस्मि रुखे अट्टासि ।

एकदिवसं वीरको उदकं ओतरित्वा मच्छे खादि, अथ ततो उत्तरित्वा पक्खे सुक्खापेन्तो अट्टासि । सविटुको तं दिस्वा “इमस्स उदकं ओतरित्वा मच्छे गहेतुं सक्का । मय्हं पन तथा न सक्का । तस्मा इमं उदककाकं निस्साय बहु मच्छे लभेय्य‘न्ति’” चिन्तेत्वा तेन सर्द्धि विस्सासो अहोसि । वीरको‘पि ततो पट्टाय सविटुकस्स च तस्स भरियाय च मच्छे गहेत्वा दे‘ति । सविटुको‘पि वीरकं निस्साय सुखेन जीविकं कप्येति ।

एवं काले गच्छत्ते आदि अन्तं अमनसिकरणेन सविटुकस्स मानो उप्पज्जि । एकदा सो एवं चिन्तेसि । ‘अयं उदककाको‘पि कालको, अहम्पि कालको, अक्खीहि‘पि पादेहि‘पि तुण्डेन‘पि एतस्स च मय्हं च नानत्तं नत्थि । अहम्पि तादिसो एव, अथ कस्मा अहं इमिना गहितमच्छे खादिस्सामि ? किं मय्हम्पि तं न सक्का‘ति ?’

एवं सो अत्तनो पमाणं असल्लक्षेत्वा माननिस्सितो एकदा वेगेन उदकं ओतरित्वा उम्मुज्जन्तो सेवाले लग्गि । अगगतुण्ड‘मेव पञ्चायि । यथा वीरको सेवालं भिन्नित्वा उगगच्छति, तथा सो काको अजानन्तो सेवाले पलिगुणितो उदके‘येव जीवितक्षयं पापुणि ।

“अत्तनो पमाणं अजानित्वा परस्स अनुकरोन्तो निन्दियो भवति ।”

परिचयपुच्छाः:-

१. कुतो सविटुको वीरकस्स सन्तिकं आगतो ? कस्मा च आगतो ?
 २. वीरकं पस्सित्वा सविटुको कि चिन्तेसि ?
 ३. पालिभासं परिवत्तेतु ।
- क) छगू समय् वीरक धयाम्ह लःक्वः हिमालय् च्वंच्वन ।
 ख) मनूतयेत दुर्भिक्षं पीडित जुल ।
 ग) सविटुक धयाम्ह क्वः छम्ह नसा मामां अन वन ।
 घ) व छन्हु लखय् कवहाँ वना थाहाँ वःम्ह लःघासय्
 (ज्याउली) तःक्यन ।
४. इमं कथावत्थुं अत्तनो वचनेन संखितं लिखतु ।
 ५. इमिना गहेतब्बो उपदेसो कि ?

Dhamma.Digital

वेवचनानि:-

हिमवा	= हिमाचलो - हिमदि
दुष्टभव्वस	= छातकं
भरिया	= जाया - दारो - कलत्तं -- पजापती - पादपरिचारिका
सेवालो	= नीलिका
अरञ्जं	= काननं - वनं - विपिनं
उदकं	= आपो - पयो - जलं - बारि - सलिलं

२१. एकवीसतिमो पाठो

“उपदेसा”

१. कुद्धानम्पि साधूनं – अञ्जथा न भवे मनो ।
संतापितुं तिणु'क्काय – नहि सवका महोदधि ॥
२. हीनो न सेवितब्बो भो – सेवितब्बो'व उत्तमो ।
पयो'पि धुत्तहत्थटुं – सुरा'ति अभिधीयते ॥
३. दोसभीत्या अनारम्भो – कापुरिसस्स लवखणं ।
अजीरणभया को हि – भोजनं नेव भुञ्जति ॥
४. बालानं उपदेसो हि – कोपाये'व पवत्तते ।
विसं बड्ढति सप्पानं – खीरपानेन सब्बथा ॥
५. मञ्जभगो'पि हि सत्तूनं – सुखं वसति पञ्जवा ।
न च तालियते जिह्वा – द्रांत्स दसन'न्तरे ॥
६. एको एकस्स चतुरो – अपरस्से'तरो तथा ।
नो'दके सकटं नावा – फलम्हि च न गच्छति ॥
७. आगन्तुकस्स सक्कारो - अमित्तस्सा'पि कारियो ।
नो'पसंहरते रुखो – छायं पस्सम्भि छिन्दतो ॥
८. धरन्तो नेकसत्ये'पि – अत्थं बालो न बुञ्जति ।
भारत्तमे'व जानाति – चन्दनस्सा'पि गद्रमो ॥
९. कल्याणमित्तं सेवेथ – दस्सेन्तं वज्जमत्तनो ।
पोथेत्था'पि निधिट्ठानं - नयन्तो सुहदो'व भो ॥

१०. अधम्मचारि
न केनापि धम्मज्ञु - विनेतुं केन सकते ।
उपायेन - मिच्छासुतो पबुज्भति ॥
(दिट्ठन्तरतनावलि)

परिचयपुच्छाः:-

१. कुद्धानम्पि साधूनं मनं कीदिसं होति ?
२. दोसभीत्या अनारम्भो कस्स लक्खणं ?
३. यथा सप्पानं खीरपानेन विसं वड्हति तथा किं लब्धते ?
४. सत्थं धरन्तोपि अत्थं न बुज्जन्तो कीदिसो भवति ?
५. इमानि केन सम्बन्धेन कथितानि ?
 क) मिच्छासुतो न पबुज्क्ति ।
 ख) जिह्वा दन्तन्तरे न तालीयते ।
 ग) धुत्तहत्थटुः पयोपि सुराति अभिधीयते ।

वेवचनानिः:-

साधु	= सप्पुरिसो - सन्तो
सुरा	= मज्जं - मदिरा - वारुणी
कापुरिसो	= कुपुरिसो
सप्पो	= अहि - आसिविसो - भुजंगो - सिर्वसपो
दन्तो	= दसनो - रदनो - द्विजो
जिह्वा	= रसना

२२. द्वावीसतिमो पाठो

“कायबलतो जाणबलं महन्तं”

लटुकिका	= लटुकिका	परिणत	= बदले जूगु
	ऋंग	नीलमविखक	= वाउँम्ह भुजिं
आसाटिक	= भुजि खि	सूरमानी	= अभिमान
पुलवक	= त्वँ	खज्जमान	= नसेंलि
नियोजित	= प्रतिनिधि	पच्चवख	= प्रत्यक्ष

एका पन लटुकिका सकुणिका अरञ्जे कुलावकं कत्वा वसन्ती, एकदा अण्डानि निकिखपि । तेसु परिणतेसु ततो सकुणपोतका निकखमिसु । अथ कदाचि एको चण्डहत्थितेन पदेसेन गच्छन्तो तं कुलावकं अद्वा । अथ “अयं मे पुत्तके मारेस्सती‘ति’ भीता सा लटुकिका तं हृत्थ याचि—“हत्थराज ! अहं ते पक्खेहि नमो करोमि, मथ्वं पुत्तके मा नासयी‘ति ।”

अथ सो चण्डहत्थ तं अगणेत्वा “अरे ! अहं तादिसानं लटुकिकानं सहस्रम्पि वामपादेने‘व संचुणिण्टु’ सक्को भवेयं, पस्स मे वल‘न्ति’ ते सकुणपोतके पादेन मद्वित्वा गज्जन्तो अगमासि । लटुकिका पन रुक्खे निसीदित्वा “अरे हत्थ ! कायबलतो जाणबलं महन्तं, कतिपाहेने‘व दुब्बलस्सा’पि मे वलं पस्सथा‘ति’ वत्वा रुदमाना अगमासि ।

सा अत्तनो मित्तं एकं काकं उपसङ्खमित्वा तं पर्वत्ति वत्वा
तेन सद्धि मन्तेसि । ततो एकं नीलमक्षिकं, ततो एकं मण्डुकं
च उपसङ्खमि । तेहि पि सद्धि यं किंचि मन्तणं अकासि ।

अथ एकदिवसं तस्स चण्डहृत्थस्स सूरमानिनो अक्खीनि
एकेन काकेन भिन्नानि अहेसुं । तंखणे'येव एका नीलमक्षिका
आगन्त्वा आसाटिकं पातेसि । अन्धहृत्थ पुलवकेहि खज्जमानो
पिपासाभिभूतो पानीयं परियेसन्तो इतो चितो च विचरि ।
तदा एको मण्डुको महन्ते पपाते ठत्वा 'बकवक'न्ति' सद्मकासि ।
यत्थ मण्डुको वसति तत्थ पानीयम्पि अत्थी'ति चिन्तेत्वा सो
अन्धहृत्थ पपाताभिमुखो गच्छन्तो पब्बतपादे पतित्वा जीवि-
तक्खयं पापुणि ।

ते पन काकादयो लटुकिकाय नियोजिता तथा अकंसु ।
बलमदेन मत्तो दुब्बले महन्तो सूरमानी सो हृत्थ अत्तनो
कायबलतो लटुकिकाय ब्राणबलस्स महन्तभावं पच्चक्खं
करोन्तो पब्बतपादे'येव मरि ।

"नहे'व सब्बतथ बलेन किच्चं, बलं हि बालस्स वधाय होति ।"

परिचयपुच्छाः-

१. हृत्थ सकुणपोतके दिस्वा कि अकासि ?
२. लटुकिकाय काकस्स सन्तिके कि कथितं भविस्सति ?

३. नीलमक्षिका कि अकासि ?
४. अन्धहत्थि कथं विचरि ? केन आकारेन सो जीवितक्खयं पापुणि ?
५. पालिभासं परिवत्तेतु ।
 - क) जंगलय् चाः चाः हिला च्वंभं किसि छम्हेसिनं स्वं खन ।
 - ख) वं छंगःया मस्तेत तुर्ति न्हुया नचुका विल ।
 - ग) वाउँ भुजिं नं जंगलय् खि फानाच्वन ।
 - घ) जंगलय् छगू ज्वलय् ब्यांचा छम्ह हालाच्वन ।
 - ड) लटुकिक छंगःया मस्त मदया खवयाच्वन ।
 - च) ब्यांचात लः दुथाय् हे च्वंच्वनी ।
६. इमं कथावत्थुं ग्रन्तनो वचनेन लिखितब्बं ।

आख्यातिक-परिचयोः—

१. इमेसं क्रियापदानं बहुवचनानि दस्सेतु ।
पक्षिखपि—अद्वा—मारेस्सति—याचि—(नमो) करोमि—नासयि—भवेययं—पस्स—अगमासि—अकासि—उपसङ्घमि—पातेसि—विचरि—पापुणि—मरि—होति ।
२. इमेसं एकवचनानि दस्सेतु ।
निक्खिमिसु—पस्सथ—अहेसु—अकंसु—पस्सन्तु—पचेययं—अकरिम्ह—अदंसु—पचन्ते ।

वेवचनानिः-

हस्थि	= कुञ्जरो - गजो - वारणी
मण्डुको	= दद्दुरो - भेको - वस्साभू - पलबो
पुत्तो	= अपच्चं - सुतो - तनुजो
गच्छति	= याति - पयाति - गमेति - सप्पति
अवखी	= नयनं - नेत्तं - लोचनं - चक्षु

२३. तेवीसतिमो पाठो

कथासल्लापो - ii

(द्वितीयो भागो)

पवेसपत्त - गहन - सालं	= टिकट घर		
जेटुमूलउस्सव	= जेष्ठ महीनायागु उत्सव		
पवेसपत्त	= प्रवेश पत्र; टिकट		
अतिधावन	= हथाय् चायेकेगु		
उपनिधंसन्ति	= ध्वातु ध्वाइगु जुयाच्वन		
कीत	= न्याःगु	घथेच्छं	= मं दुथे
मिनित्तिका	= मिनेट	किणितुं	= न्यायेत
सज्जेहि	= थिक या	अविलम्बित	= तुरंत; याकनं

असोकोः- कुहि गच्छसि सहायक ?

सुमनोः- अहं सम्म ! धूमरथटानं गच्छामि । इदानि धूमर-
थस्स वेला आसन्ना । तस्मा वहुं सल्लपितुम्पि
ओकासो नत्थि ।

असोकोः- होतु, अहम्पि तत्थे'व गच्छामि । तस्मा अम्हाकं
यथेच्छं सल्लपितुं सक्का ।

सुमनोः- त्वं कुहि गच्छसि ?

असोकोः- अहं अनुराधपुरं गच्छामि । स्वे तत्थ जेट्टमूलउस्सवो
वत्तते । महामहिन्दत्थेरेन लङ्कायं बुद्धसासनस्स पति-
ट्टापित दिवसो स्वे भवति । तस्मा तं उस्सवसिरि
पस्सितुं चेतियानि च वन्दितुं गच्छामि ।

सुमनोः- साधु, अथ तुयहं लाभपवेसपत्तम्पि किणितुं सक्का'ति
मञ्ज्रे ।

असोकोः- आम सम्म ! अस्मि मासे दसम दिवसतो पट्टाय
तानि पचारितानि भवन्ति ।

(एवं सल्लपत्ता उभो'पि धूमरथटानं गच्छन्ति ।)

सुमनोः- त्वया असोक ! पवेसपत्तं न ताव कीतं ननु ?

असोकोः— आम, अहं इदानि'येव किणामि ।

“देतु मे अनुराधपुरं गमनाय एकं पवेसपत्तं दुतिय-
पन्तियं”— “महासय ! अविलम्बितो भव, अनुद्दयतं
पठिच्च ।”

सुमनोः— त्वं किं अकासि एत्कं कालं ? इदानि धूमरथस्सा'पि
वेला आसन्ना ।

असोकः— पवेसपत्त—गहन—सालं जनेहि आकिण्णं, मनुस्सा ।
तथ अञ्च्रमञ्च्रं उपनिघंसन्ति । तस्मा अहं थोकं
ओकासं अपेक्खमानो एत्कं कालं अट्टासि ।

सुमनोः— पस्स एतं कालयन्तं, तिस्सो मिनित्तिका अतिरित्ता
रथा'गमनस्स । सीधं तुय्हं भण्डानि'पि सज्जेहि ।
मा पमादो भव ।

असोकोः— नहि ! नहि ! त्वं अतिधावनं करोसि । मय्यं पन
सक्का अद्धमिनित्तिकाय'पि रथं आरुहितुं ।
(तेसु एवं सल्लपन्तेसु एव धूमरथो उपागमि ।)

आख्यातिक-परिचयोः-

अञ्जमञ्ज पटिपक्खवचनानि

वचनं	पटिपक्खवचनं
गच्छति = वनाच्वन	आगच्छति = वयाच्वन
किणाति = न्यानाच्वन	विकिणाति = मियाच्वन
आरुहति = गयाच्वन	ओरुहति = कवहाँवयाच्वन
निमुज्जति = दुविनाच्वन	उम्मुज्जति = दुविना थाहाँ वयाच्वन
ओतरति = कवाहाँ वनाच्वन	उत्तरति = थाहाँ वयाच्वन
नयति = यंकाच्वन	आनयति = हयाच्वन
हरति = यंकाच्वन	आहरति = हयाच्वन

२४. चतुवीसतिमो पाठो

“दहरस्स उदारचिन्ता”

सम्बाध	= मंछिगु थाय्
उच्छिट्ठ	= चिप, ल्यँगु
परिमञ्जन्ती	= परामर्श यायां, बब्ब स्याना
निहिट्ठ	= क्यंगु; निर्देशित याना तःगु
विरोधि	= विरुद्धगु
विमुख	= लिफः स्वयेगु; वाया वनेगु

“अम्म ! कथ‘महं पिंडु पसारेत्वा यथासुखं निपज्जामि । इदं पन मे सयनं अतिसम्बाधं । उत्तरेन महावालुका नदिया परतीरे दमिला वसन्ति । दक्षिणेन गोठसमुद्दो वद्वति । अपि च त्वं “हत्थपादं पसारेत्वा यथासुखं सयाहि पुत्ताति” वदसि, एवं सति कथम‘हं इमस्मि सम्बाधे सयने सुखं सयामीति ।”

इदं पन वीरगुणेन अभिवडिद्यमान-चित्तस्स एकस्स दहरकुमारस्स मुखतो निकखन्तं वचनं । को पने‘सो उदार‘ज्ञासयो दारको ? सो हि रोहिणे काकवण्णतिस्स-रञ्जो पुत्तो गामणी अभय कुमारो होति ।

एकदा काकवण्णतिस्सराजा भिक्खु भोजेत्वा तेसं उच्छ्रद्धुभत्तं गहेत्वा तयो भागे अकासि, अथ गामणी अभयो तिस्सो चाति अत्तनो द्वे पुत्ते पक्कोसापेत्वा कुलदेवतानं भिक्खूनं कदाचीपि विमुखा न भविस्सामा‘ति वत्वा इमं भागं भुञ्जथा ताताति” आह । ते तं भोगं तुद्धचित्तेन भुञ्जिसु । ‘द्वे भातरो मयं कदाचिपि अञ्जमञ्जं विरोधिनो न भविस्सामा‘ति वत्वा इमं भागं भुञ्जथा‘ति” अञ्जं भागं अदासि । ते तम्पि भुञ्जिसु । अथ “दमिलेहि सद्धि युद्धं न करिस्सामा‘ति वत्वा इमं भुञ्जथा‘ति” ततियभागं अदासि । तथा वुत मत्ते‘येव गामणी अभयो तं भत्तपिण्डं तत्थे‘व खिपि । ततो सहसा उट्टाय गन्त्वा हत्थपादं सम्मञ्जित्वा सयने निपज्जि । तिस्सकुमारो च पितु सम्मुखा पलायि ।

ततो माता विहारमहादेवी तथ आगन्तवा पुत्रं तथा निपन्नं दिस्वा अस्सासेतुकामा पिट्ठि परिमज्जन्ती “कस्मा त्वं पुत्र ! एवं सयसि ? हत्थपादं पसारेत्वा सुखं सयाही‘ति” आह । अथ तेन दिनं पटिवचनं पुब्बेव निद्विष्टः, पितुराजा पन तं सुत्वा पुत्रस्स उदार‘ज्ञासयं ब्रत्वा तुण्ही अहोसि ।

“वीरा दहरकाले‘पि उदार ऋभासया होन्ति ।”

परिचयपुच्छाः—

१. गामणी अभयो कस्स पुत्तो ? का तस्स माता ? को कनिद्विभाता ?
२. पितुराजा तेसं कति भागे अदासि ? ते तेसु कति भागे भुञ्जिसु ? ते च पन काय पटिञ्चाय ?
३. “उत्तरेन दमिला, दक्खिणेन गोठ-समुद्रो कथ‘महं सुखं सयामी‘ति” इमिना अधिष्पेतं अत्थं वित्थारेतु ।
४. पालिभासं परिवत्तेतु ।
 - क) मागमय् (थाय्) कावन्तिस्स धयाम्ह जुजुं राज्य यात ।
 - ख) लंकाद्वीप समुद्रं चात्वीका तल ।
 - ग) खुर्सि उखे जंगल दु ।
 - घ) सहोदरपि निम्ह थवं थवे ल्वानाच्चवन । न्हचावले मामं कायपित ह्येकाच्चनी ।
 - ङ) बौम्ह व (खँ)न्यना इमिगु विचाः सीका निःशब्द जुल ।
 - च) अशोक व विजित धयापि कुमारपि निम्ह सहोदरपि खः ।

वेवचनानि:-

अम्बा	= अम्बा - माता - जननी - जनिका
दारको	= दहरो - बालो - कुमारो
पिता	= तातो - जनको
भुञ्जति	= खादति - असति - घसति - भवखति - अजभोहरति
भिवलु	= समणो - पढबजितो - यति

सन्धिपरिचयोः-

कथमहं	= कथं - अहं
अन्वेति	= अनु - एति
इत्यस्स	= इति - अस्स
मत्तेयेव	= मत्ते - एव
पुब्बेव	= पुब्बे - एव
तञ्जेव	= तं - एव
जच्छन्धा	= जाति - अन्धा
वतायं	= वत - अयं
वसनट्ठानं	= वसन - ठानं
यथेष्ठं	= यथा - इष्ठं
निद्विट्ठं	= नि - दिट्ठं
बुद्धानसासनं	= बुद्धानं - सासनं

२५. पञ्चवीसतिमो पाठो

“अनिसम्मकारिता”

अनिसम्मकारिता	= मतीलुथे यायेगु; विचाः मयासे यायेगु		
पवट्टि	= फाटापुला च्वन	ससक	= खराचा
सल्ल	= चुसापा	नकुल	= नवःचा
अच्छ	= भालु	गोकणण	= अरना म्ये
अमुक	= फलानाम्ह	सम्मोह	= बेहोशी
बेलुव	= ब्याः		

एको पन ससको एकदा तालरुखस्स हेट्टा निपन्नो अहोसि । तथ एको बेलुवरुखखो‘पि अत्थि । सो तथ निपन्नो‘व एवं चिन्तेसि— “सचे अयं महापठवि पवट्टेय्य; कथ नुखो‘हं गमिस्सामी‘ति” तस्मि खण्येव एकं बेलुवफलं तालपण्णस्स उपरि पति । सो तेन सद्देन भीतो “निस्संसयं पठवि पवट्टी‘ति” चिन्तेत्वा पच्छतो‘पि अनोलोकेत्वा पलायि । तं तथ पलायन्तं दिस्वा अञ्ज्रो ससको पुच्छि— “किमेत्थ कारणन्ति” ? “एत्थ भो ! पठवि पवट्टी‘ति वदन्तो‘येव सो धावति । इतरो‘पि भीतो तस्स पच्छतो पलायि । एवं अञ्ज्रे‘पि ससका तं सुत्वा धावितुं आरभिसु ।

अथ मिगा‘पि ते दिस्वा तेहि सद्धि पलायिसु । इमिना नयेन सल्लो, नकुलो, सिगालो, सूकरो, गोकण्णो, महिसो,

अच्छो, वको, व्यग्धो, दीपि, हृथी'ति एते वहू तिरच्छाना'पि भयहेतुं अनुपपरिक्षित्वा'व तेसं पच्छतो धाविंसु ।

तदा बोधिसत्तो सीहो मिगराजा हुत्वा वसि । सो अत्तनो सब्बं बलं तथा पलायन्तं दिस्वा “कस्मा तुम्हे एवं पलायथा'ति” ? पुच्छि, “अयं खो देव ! महापठवि पवट्टी'ति ।” सो पन सीहो पठविया पवट्टनं नाम न कदाचि सुतपुब्बं, अयं पन एतेसं कोचि सम्मोहो भविस्सती'ति” चिन्तेत्वा ‘केन इदं दिट्ठंन्ति’ पुच्छि । “हृथि जानन्ती'ति” आहंसु । ते “मयं न जानाम, देव ! दीपि जानन्ती'ति” आहंसु । ते'पि, “मयं न जानाम व्यग्धा जानन्ती'ति” आहंसु । एतेन उपायेन सब्बे पुच्छत्वा ओसाने त'मेव ससकं सम्पापुणि ।

सो कथेन्तो “आम सामि ! मया दिट्ठं, अहं पन बेलुवरु-खसमीपे असुकस्स तालरुखस्स हेट्टा निपन्नो चिन्तेसि । “सचे अयं पठवि पवट्टेय्य कथं गमिस्सामी'ति ।” तंखणे'येव पठविया पवट्टन सदृं सुत्वा भीतो पलायि'न्ति” आह ।

सीहो तेने'व सद्द्वित ठानं गन्त्वा उपपरिक्षन्तो बेलुवफलं दिस्वा भयहेतुं अञ्च्रासि । ततो तेसं सब्बेसं तत्थ कारणं कथेत्वा ते समस्सासेत्वा विस्सज्जेसि । सचे हि तत्थ बोधिसत्तो न भवेय्य, सम्मोहेन सब्बे'पि चतुष्पदा मरणभयेन धावित्वा समुद्दृं पत्वा विनस्सेय्युं । बोधिसत्तं निस्साय सब्बे'पि धावित्वा जीवितं लभिसु ।

“सद्द्वेतुं अजानित्वा सद्दमत्तेने'व न भायितब्बं ।”

परिचयपुच्छाः—

१. कत्थ सो ससको निपन्नो ? कि चिन्तेसि ?
 २. कस्मा सो भीतो पलायि ?
 ३. सीहो पठवि पवट्टीति सुत्वा कि चिन्तेसि ?
 ४. दसन्नं चतुष्पदानं नामानि लिखन्तु ।
 ५. पालिभासं परिवत्तेतु ।
- क) सिंह प्यपांचूपिनि जुजु खः ।
- ख) खराचा लिफः मस्वसे ब्वाँय् वनाच्वन ।
- ग) चला घाँय् नयाः म्वानाच्वन ।
- घ) छ छाय् ब्वाँय् वनाच्वनागु ?
- ङ) उगु जंगलय् व्याः सिमा दु ।
- च) ताल सिमा लंकाय् प्रायःयाना ब्रुया वः ।
- छ) धुँ चलातय् त ज्वना नया म्वानाच्वनी ।
- ज) चितुवा, ब्वाँसो व धुँ नं ग्यानापुर्णि प्राणीपि खः ।

वेवचनानि:-

ससको	= पेलको
सूकरो	= वराहो
सीहो	= मिगिन्दो - केसरी
सिगालो	= जम्बुको - कोत्थु - गोमासु
पठवि	= भूमि - मेदिनी - मही - वसुधा

२६. छब्बीसतिमो पाठो

“जयं सम्म ! ददामि ते”

अलक्षिक	= अलक्षिणम्ह
तुच्छगज्जित	= फुसुलु गर्जन; नन्या वा मगा:
पटियोध	= विरोधी पक्ष (युद्ध्य)
सुचिजातिक	= सफागु स्वभावम्ह
अननुरूप	= अयोग्य; उचित मजू
सेय्यो	= उत्तम; भिंगु

एको पन सीहो हिमवन्ते एकायं गुहायं वासं कप्पेसि । तस्सा अविदूरे बहु सुकरा'पि वर्सिसु । अथे'कदिवसं सीहो गोचरं गहेत्वा एकर्स्मि सरे पानीयं पिवति । तस्मि खणे एको महासूकरो'पि तं ठानं पापुणि । सीहो तं दिस्वा 'अञ्च्रस्मि दिवसे इमं मारेस्सामि, सचे इदानि अयं मं पस्सेय मम भयेन पुन इमं ठानं न आगच्छेय्या'ति चिन्तेत्वा एकेन पस्सेन पलायितुं आरभि ।

सूकरो सीहं पलायन्तं दिस्वा चिन्तेसि—‘एसो मम भयेन पलायति, अज्ज मया इमिना सद्धि युद्धं कातुं वटृती'ति’ एवं चिन्तेत्वा सीहं आह”—सम्म सीह ! त्वम्पि चतुष्पदो, अहम्पि चतुष्पदो, तस्मा युद्धत्थाय एहि, निवत्त, निवत्त, कस्मा भयेन पलायसी'ति ?”

सीहो तस्स तुच्छगज्जितं सुत्वा हसन्तो “सम्म सूकर, अज्ज मे तया सद्धि युद्धं नत्थि । सचे, इच्छसि, इतो सत्तमे दिवसे युद्धं होतुं ‘ति” वत्वा पवकामि । अज्ज युद्धं अकत्वा सत्तमे दिवसे तं भविस्सतीं ‘ति वत्वा पलायनं नूनं मम भयेना ‘ति “चिन्तेत्वा तुटो सो जरसूकरो सीघेन गन्त्वा अम्भो अहं इतो सत्तमे दिवसे सीहेन सद्धि युज्जिहस्सामि । तदा पस्सथ मम बलं ‘न्ति” ग्रातकानं आरोचेसि । ते भयप्पता “अरे अलक्षिक ! कि तुयहं सक्का सीहेन सद्धि युद्धं कातुं ? नूनं सो सब्बम्पि सूकरजाति विनासेस्सतीं ‘ति” आहंसु । तेसु एवं कथेन्तेसु एव सो सूकरो इदानि कि करोमीं ‘ति चिन्तेन्तो भयेन कम्पमान—सरीरो अहोसि ।

सत्तमो दिवसो सम्पापुणि । सीहोंपि युद्धङ्गं उपसङ्क्षमि । न ताव सूकरो आगतो, अथ च पन पटिवाते महन्तो दुगन्धो वायति । सीहो कि एतं ‘न्ति ओलोकेन्तो पटियोधं सूकरं आगच्छन्तं अद्दस ।

सो पन सूकरो मरणभयभीतो सीहं पराजेतुं उपायं चिन्तेत्वा अत्तनो सकल सरीरं गुथेन मक्खेत्वा आगतो । सूचिजातिको सीहो तं दिस्वा “सम्म सूकर ! सुन्दरो तव उपायो सचे त्वं गुथेन मक्खितो न अभविस्स, अज्ज तव मरणं नियतं । इदानि पन ते सरीरं फुसितुम्पि न सक्का तस्मा तवे व जयो होतु ।

अहं पराजयं गणहामी‘ति” वत्वा “जयं सम्म ददामि ते‘ति”
सूकरस्से‘व जयं देन्तो पक्कामि ।

“भत्तनो अननुरूपेन सह विवादकरणतो तस्से‘व जयदानं सेय्यो ।”

परिचयपुच्छाः:-

१. सीहो कथ्य वासं कप्पेसि ?
२. सीहं पलायन्तं दिस्वा सूकरो कि चिन्तेसि ? कस्मा
सीहो पलायि ?
३. सूकरस्स ब्राह्मका कि आहंसु ?
४. सीहं पराजेतुं सूकरो कि उपायं अकासि ?
५. को इमिना कथावत्थुना गहेतब्बो उपदेसो ?
६. अविद्वरे—चतुष्पदो—युद्धतथाय—हसन्तो—भयप्पत्ता—पटिवाते—
कम्पमानसरीरो—विनासेस्सति—पराजेतुं, इमेहि पञ्चेकं
सरलवाक्यानि कातब्बानि ।

सन्धिपरिचयोः:-

१) सन्धयो दस्सेतब्बा ।

तस्स—अविद्वरे, अथ—एकदा, न—आगच्छेय्य, पस्सेन—एकेन,
सीहं—आह, पलायसि—इति, युद्धं—अकत्वा, सो—इदानि,
कि—एतं, सूकरं—अद्वस, न—अभविस्से, एसो—मम, इति—
आह, पलायितुं—आरभि ।

२७. सत्तावीसतिमो पाठो

“कमलाकरो”

१. सीतवारि पूरिते, इट्ठ गन्धवासिते ।
पञ्चपद्म भुसिते, हंसनादनादिते ॥
२. पस्स भो ! सरे इध, साधु दस्सनीयतं ।
निच्चच्च'मेव पस्सतो, पीणाये मम मनं ॥
३. नीलउष्णले वने, सञ्चरन्ति सारसा ।
कूजनं विना तदा, अत्थि नो विसेसता ॥
४. सेतहंस चातका, मोदमानमानसा ।
खुद्धिका तरि विय, सन्तरन्ति सन्ततं ॥
५. खोरसागरो यथा, कोमुदी'हि राजते ।
पञ्चजेहि सा तथा, भासते सरोजिनी ॥
६. रुपिपट्टसादिसे, सेतबालुकातले ।
देव देवधीतरो, कीलनं करोन्ति ही ॥
७. चारुता च कूजनं, गन्ध कन्द सीतकं ।
तोसयन्ति'मे गुणा, पञ्च इन्द्रियानि मे ॥

पालिभासं परिवत्तेतु ।

थ एकुली ख्वाउँसे च्वंगु लख॑ जाः । अन तःसकं वास वःगु
पलेस्वाँ दु । हेत हाहाँ लख्य् लाल क्याच्वन । सारस
(रुंगः) वँचुगु पलेस्वाँया जंगल दथ्वी जुयाच्वन ।

तुयुगु कि ब्वय् अप्सरापि वीणा थाथां मधूरं म्यें हाहां
 म्हिताच्चन । तरुणीपिसं पुखुली कवहाँवना पलेस्वाँ थवया
 (त्वःथुला) छ्यनय् छुत । रुंगःतयेया नाद (सः) न्हाय्-
 पॅयात तःसकं आनन्द । चन्द्रमाया किरण दुरुसमुद्रय्
 लाइबले गथे र्थागु खः तुयुगु पलेस्वाँया कारणं नं थव पुखु
 अथे हे शोभायमान जुयाच्चन । उर्कि थव शोभन पुखु
 खनेवं सुयागु चित्त जक आनन्द मजुइले ?

२८. अट्ठवीसतिमो पाठो

“अधिपच्छता”

उदुम्बर	= उदुम्बर सिमा	सुव	= वाडँ भत्तु
खोण	= फूगु	अधिपच्छ	= अल्पेच्छु
वातातप	= निभाः फय्	तच	= खोला
सुक्खापेसि	= गंकल	यापेतब्ब	= यापन यायेगु
छिद्वाषच्छिद्व	= चीप्वा:	निरत	= लगे जुइगु
तःप्वाःगु	ह्वदुगु		

अतीते हिमवन्ते गङ्गातीरे एकं उदुम्बरवनं अहोसि । एको
 सुवराजा बहू सुवगणे परिवारेत्वा फलानि खादन्तो तथ
 सुखेन विहासि । अथ कदाचि तर्स्म वने फलेसु खीणेसु
 सुवराजं ठपेत्वा अञ्ज्रे सब्बे सुवा तं वनं पहाय अञ्ज्रत्थ गता ।

सुवराजा पन अप्पिच्छो होति सन्तुटो । तस्मा सो अञ्गत्थ
अगन्त्वा अत्तनो निवास रुखस्स पत्तं खादि । पत्ते सु खीणेसु
तचं खादि । एवं पत्ततचादि खादित्वा गङ्गाय पानीयं पिवित्वा
सुखेन विहासि ।

एवं काले गच्छन्ते तस्स अप्पिच्छता गुणेन सक्कस्स आसनं
उण्हाकारं दस्सेसि । सक्को किन्नु खो'ति उपधारेन्तो त'मत्थं
अद्दस । अथ सक्को तं वीमंसेतुं अत्तनो आनुभावेन तं रुखं
सुखापेसि । रुखो खाणुमत्तो अहोसि छिद्रावच्छिद्दो च ।

इदानि सुवराजस्स आहारत्थाय तचो'पि नत्थि । तथा'पि
सो तं रुखं पहाय अञ्गत्थ गन्तुं न इच्छति । “कथ'महं
दुक्खप्पत्तोस्मी'ति अत्तनो उपकारभूतं इमं रुखं पहाय अञ्गत्थ
गच्छेय्य'न्ति” सो चिन्तेसि । एवं चिन्तेत्वा तत्थ अञ्जं अलभन्तो
छिद्रे हि निक्खन्तानि चुणानि खादित्वा वाता'तपं अगणेत्वा
रत्तिन्दिवं तथ्ये'व उदुम्बर खाणुमत्थके अट्टासि । तस्स अप्पि-
च्छतं च मित्त धम्मगुणं च निस्साय त'मेव ठानं मनापं
अहोसि ।

अथ सक्को एको हंसराजा हुत्वा तत्थ आगन्त्वा सुवराजेन
सद्धि सल्लपन्तो एवं पुच्छि—“भो सुवराज ! अस्मि वने
नीलपत्ता अनेकफला बहु रुखा सन्ति, तथापि त्वं कस्मा
इमस्मि खाणुमत्थके दुक्खं विहरसि ? कथं तुयं मनो एत्थ
निरतो'ति ?” सखे हंसराज ! लूखे वा पणीते वा अत्तनो

यापनमत्ते लद्धे कि पुन आहार परियेसनेन ? अपि च
दुक्खप्पत्तो ति अत्तनो उपकार भूतं सहायं परिच्चजितुं न वटृति,
तं न सपुरिसधम्मो ति सुवराजा आह ।

ततो तस्स गुणे पसन्नो सक्को अत्तनो आनुभावेन तं
उदुम्बररुक्खं अमतफलं कत्वा अगमासि ।

“अत्तनो लद्धेन यापेतव्वं, उपकारभूतो सहायो कदाचिपि
न विजहितव्वो ।”

परिचयपुच्छाः—

१. सुवराजा कथं विहासि ?
२. खीणेसु फलेसु अञ्च्रे सुवा कि अकंसु ?
३. सुवराजा कथं जीविकं कप्पेसि ?
४. पालिभासं परिवत्तेतु ।
 - क) सिमाय् वाउँभत्तु च्वनाच्वन ।
 - ख) उदुम्बर सिमाय् स्वाँ मदु ।
 - ग) व चा ह्ति अन हे वास यात ।
 - घ) निभाः फय्या कारण याउँक वने फइ मखु ।
 - ङ) हेॊ वाउँभत्तु नाप खॊ लहाना च्वन ।
 - च) छ छु कारणं थन दुःखं (वास याना) च्वंच्वनागु ?
५. “निस्साय” इति इमिना पदेन युत्तानि दस वाक्यानि
लिखतु ।

वेवचनानि:-

सुबो	= कीरो - सुको
पत्तं	= पण्णं - दलं - पलासं
सक्को	= देवराजा - पुरिन्ददो - सहस्रसक्खो
रुक्खो	= पादपो - दुमो - तरु - अगो

२९. एकूनर्तिसतिमो पाठो

“सामग्गि बलं”

लुद्धक	= व्याधा	अनुस्सरन्त	= लुमंकेगु
कण्टक गुम्ब	= कँया शारपात	अवकमि	= न्हुल
खित्त	= वां छ्वया	खमाहि	= क्षमा या
	तया तःगु	यूथ	= समूह (फौज)
अग्गहेत्वा	= जंका	जालविख	= जालया प्वा:
ओवदित	= अववाद याःगु		

बोधिसत्तो एकस्मि काले वट्टको हुत्वा निब्बत्ति । सो वहूहि वट्टकेहि परिवुतो अरञ्जे सुखं विहरति । तदा एको वट्टक-लुद्धको जालेन वट्टके वन्धित्वा घरं नेत्वा विविकणन्तो जीविकं कप्पेसि ।

अथ एकदिवसं वट्टकराजा वोधिसत्तो तं तथा करोन्तं दिस्वा अत्तनो परिसं आह— “अयं लुद्धको अम्हाकं भ्रातके विनासेति । यदा एसो तुम्हाकं उपरि जाला खिपति, तदा तुम्हे एकेकर्स्म जालखिपम्हि सीसं ठपेत्वा जालं उखिपित्वा कण्टकगुम्बे पखिपथ, ततो तस्स हेद्वा भागेन पलायथा‘ति’ ते सब्बे‘पि वट्टका साधू‘ति सम्पटिच्छसु ।

द्वितीयदिवसे लुद्धकेन जाले खित्तमत्तेयेव ते वट्टका जालं उखिपित्वा कण्टकगुम्ब-मत्थके खिपित्वा हेद्वा भागेन पलायिसु । पच्छतो धावन्तो लुद्धको जालमेव लभि । सामग्री-बलं अनुस्सरन्तो सो तुच्छहत्थेन गेहं अगमासि । पुनर्दिवसतो‘पि पट्टाय लुद्धकस्स त‘मेव फलं अहोसि ।

अथ एकदा तर्स्म वट्टकयुथे एको वट्टको भूमि ओतरन्तो असल्लक्षेत्वा अञ्ग्रस्स सीसं अवकमि । इतरो “अरे ? को मं अवकमी‘ति ?” कुज्ज्ञी । “सहायक ! अहं अजानित्वा अवकमि, मा मे कुज्ज्ञ, खमाहि मे‘ति’ वुत्तेपि सो कुज्ज्ञयेव ।

ते पुनर्पुनं कथेन्ता कलहं वड्ढेत्वा “त्वं एव मञ्ज्रे जालं उखिपसि ? त्वं एव मञ्ज्रे जालं उखिपसी‘ति ?” विवादं करिसु, तेसं निदोसभावं कथेन्ता अञ्ग्रेपि बहू वट्टका द्वे कोट्टासा अहेसुं । वट्टकराजेन ओवदितापि ते कलह‘मेव अकंसु ।

अथ वट्टकराजा असामग्गिया सुखं नाम नत्थी‘ति अत्तनो
वचनं करोन्ते वट्टके आदाय अञ्ग्रथं अगमासि ।

तेसु एवं विवदन्तेसु एव लुहको आगन्त्वा जालं खिपि ।
ततो सब्बे‘व कलहं करोन्तो किं अह‘मेव वायमामी‘ति’ वदन्ता
अटुंसु । तेसु “त्वं उक्खिप, कि‘महं उक्खिपामी‘ति वदन्तेसु एव
लुहको जालं उक्खिपित्वा सब्बे ते एकतो अगग्हेत्वा भरियं
तोसयमानो गेहं अगमासि ।

“समग्गा होय, मा विवदय ।”

परिचयपुच्छाः:-

१. लुहको कथं वट्टके गण्हि ?
२. वट्टकराजेन कथितो उपायो वित्थारेतब्बो ।
३. ऊनट्ठानानि प्रेरेतब्बानि ।
तदा एको जालं वट्टके गण्हाति । सो
विक्किणित्वा मूलेन पोसेति । एकदा
वट्टको जाले जालं त्वा कण्टकगुम्बे
..... पलायिसु ।
४. समग्गानं तेसं कलहस्स को हेतु ?
५. तेसु विवदन्तेसु लुहको किं अकासि ?

वेवचनानि:-

लुद्धको	= तेसादो - ब्याधो
ज्रातको	= बन्धु - बन्धवो - ज्राति - सजनो
सीसं	= उत्तमङ्गः - मत्थको - मुद्धा
कलहो	= भण्डनं - विगग्हो - मेधगा
कुञ्जक्षति	= कुप्पति - रोसेति

३०. तिंसतिमो पाठो

“असपुरिससेवनं”

गिद्ध	= आशक्त जुया
सिञ्चन्ति	= लः वियाच्वन
परिक्षित्त	= छुचाखेलं चाहीका तःगृ
खीरोदक	= दुरु लः
सम्पज्जति	= बुयावइगु जुयाच्वन
सामत्थय	= सामर्थ्य
अस्त्राधु संसग्ग	= असत्पुरुष आश्रय
संसट्ठ	= संसर्ग
असहन्त	= सहयाये मफूगु
समूलं	= हा समेत
उद्धरापेसि	= लीकेविल

वाराणसियं दधिवाहनो नाम एको राजा रज्जं कारेसि । सो एकदिवसं गङ्गायं नहानत्थाय अगमासि । तस्स नहानद्वानं जालेहि परिकिखत्तं अहोसि । अञ्जे नहायन्ते एकं अम्बफलं नदिया आगन्त्वा जाले लग्गि तं अहोसि । अम्बफलं घटप्पमाणं सुवण्णवण्णं अति मधुरं च । राजा तं गहेत्वा खादित्वा मधुर-रसे गिद्धो अम्ब'टु अत्तनो उय्याने रोपेसि । रुख्वो साखा पत्तेहि संवडिद्वत्वा न चिरेनेव फलं गण्ह । अञ्जं तादिसं अतिमधुरं फलं नत्थीति वत्तब्बतं पापुणि । तस्मा तस्स अम्बरुख्वस्स महासक्कारो अहोसि । रत्तिन्दिवं राजपुरिसा आरक्खं करोन्ति, खीरोदकेन सिञ्चन्ति ।

दधिवाहनराजा अञ्जेसं राजूनं अम्बफलं देन्तोपि रुख्व-निब्बत्तन भयेन अम्बटुं कण्टकेन विजिक्त्वा व देति । तेपि तं खादित्वा मधुररसे गिद्धा अटुं रोपेन्ति । तथा पि तं न सम्पज्जति । ते किं नुखो एत्थ कारणन्ति वीमंसेन्ता पच्छा तदत्थं जानिसु ।

अथे कदा एको उय्यानपालो दधिवाहनराजानं उपसङ्क-
मित्वा उय्यानपालन-कम्मे अत्तनो सामत्थियं वर्णेसि । राजा तर्स्मि पसन्नो अत्तनो उय्यानपालस्स सहायत्थाय तम्मि नियोजेसि । ततो पट्टाय ते द्वे पि जना उय्यानं पटिजग्गन्ति । अधुना गतो उय्यानपालो अत्तनो सामत्थियं दस्सेन्तो अकाल पुष्कानि पुष्कापेति । अकालफलानि गण्हापेति । अथ सबं

उद्यानं पुण्फकलं—भरितेहि रुखलता—गुम्बेहि अति रमणीयं
अहोसि ।

राजा तर्स्मि अती‘व पसन्नो पोराणकं उद्यानपालं
नीहरित्वा तस्से‘व सब्बं उद्यानं भार‘मकासि । सो “इदानि
मय्हं अधिष्पाय—साधनाय कालो‘ति” ब्रत्वा तं अम्बरुखं
परिवारेत्वा निम्बरुखें रोपेसि । न चिरे‘तेव अम्बमूलेहि
निम्बमूलानि च साखाहि साखा च संसट्टा अहेसुं । अहो !
तेन असाधु—संसगेन ताव मधुरानि अम्बफलानि तित्कानि
अहेसुं । अम्बफलानं सुमधुरभावं असहन्तेन एकेन राजेन
सहस्रं दत्त्वा पयोजितो सो उद्यानपालो अत्तनो अधिष्पायस्स
मत्थकप्पत्त भावं ब्रत्वा वेगेन पलायि ।

अथ राजा अम्बफलानं तित्तरसभावं सुत्वा सोकप्पत्तो
पुरोहितभूतं बोधिसत्तं पुच्छ । बोधिसत्तो तत्थ गन्त्वा उपपरि-
खन्तो निम्बरुखे निस्साय तथा अहोसी‘ति ब्रत्वा तदत्थं
पकासेसि । राजा तं सुत्वा सब्बे‘पि निम्बे समूलं उद्धरापेसि ।
ततो पट्टाय अम्बो‘पि पुन मधुरो जातो ।

“दुक्खो बालेहि संवासो”

परिचयपुच्छाः—

१. दधिवाहनो तं अम्बफलं कथं लभि ?

२. सो तं अञ्चेसं देन्तो किं करोति ? कस्मा ?
३. अधूनागतस्स उद्यानपालस्स सामत्थियं वणेतु ।
४. पालिमासं परिवत्तेतु ।

छन्हुं व जुजुं खुसी मोल्हबले चुइकः हःगु सुवर्ण अँ छगः
खना व कया नल । व साप सा: । उकिया पुथःगु
बगीचाय् पिना बांलाक बिचायात । नीहः सिमा लिकक
जुया व साःगु अँ सइगु सिमा नापं खाइसे च्वन । दुर्जन
नाप च्वन धाःसा नं लोकयात नापं खाइकी धयागु उकिं
विचाः याये फु ।

५. इमानि सरलवाक्यानि एकं महावाक्यं पापेतु ।

एको राजा अहोसि । सो दधिवाहनतो एकदा अम्बफलं
लभि, तं खादि । सो तस्स रसगिद्धो अहोसि । अथ
अत्तनो उद्यानपालं आमन्तेसि । तस्स सहस्रं लञ्जं
अदासि । तं अम्बरुक्खं तित्कभावं पापेसि ।

आल्यातिक-परिचयोः—

अञ्जमञ्ज पटिपक्षवचनानि

वचनं

पतति	= कुतुंवयाच्वन
क्षिपति	= वां छवयाच्वन
सन्मानेति	= सन्मान यानाच्वन
सम्भञ्जति	= कय्कुंकाच्वन

अभिक्कमति	= न्हयोने वनाच्वन
समुखी भवति	= नाप लानाच्वन

पटिपक्खवचनं

उप्पत्ति	= च्वय् थहा वनाच्वन; व्वयाच्वन
उद्दिखपति	= लहोनाच्वन
अपमानेति	= अपमान यानाच्वन
पसारेति	= चकंकाच्वन
पटिक्कमति	= लिज्यां वनाच्वन
विमुखी भवति	= फः स्वयाच्वन; चिला वनाच्वन

Digitized by Dhamma.Digital

३१. एकत्तिसतिमो पाठो

“वञ्चको बको”

अवसिट्ठ	= ल्यंगु	सण्डास	= कापसलि
भहं पुरे	= जि न्हापा	सदप्प	= भयसहित
कृसलं	= आनन्द	कत्तरिका	= कैचि
श्वल	= कःलि-धंवा	कष्पेन्त	= चाःगु
नीत	= यंकूगु	मातुल	= पाजु

एकस्मि पन अरञ्जे महन्तं सरं अहोसि । तथ वदू मच्छा वर्सिसु । अथ कदाचि निदाघसमये तथ उदकं खीयित्वा मन्दं अहोसि । तदा एको बको सरतीरे दुक्खप्पत्तो विय निसीदि । मच्छा तं दिस्वा “कस्मा त्वं एवं तिदुसी‘ति’ पुच्छसु । “सम्म ! अयं निदाघो महन्तो, उदकं च मन्दं मन्दं भवति, तुम्हे कथं जीविस्सथा‘ति’ अहं तुम्हाकं येव चिन्तेन्तो निसिन्नो म्हि‘ति’ बको आह । “सच्चं अय्य ! अथ कि करोमा‘ति’ ?” “सचे तुम्हे इच्छेय्याथ, अहं एकेकं तुण्डेन गहेत्वा उदकपूरितं एकं महासरं नेतुं सक्रिस्सामी‘ति’ सो आह । ते सब्बे‘पि साधू‘ति सम्पटिच्छसु ।

अथ सो कपट—बको एकेकं मच्छं तुण्डेन गहेत्वा वहुदूरं नेत्वा एकस्मि रुखे ठपेत्वा मंसं खादति । पुन आगन्त्वा “नीतो सो मया । अञ्जो आगच्छतू‘ति’ वदति । मोटा “अहं पुरे, अहं पुरेति” मोटा वदन्ता मच्छा सरतीरं आगच्छन्ति । सो एतेन उपायेन सब्बे मच्छे खादि । ओसानवारे पन आगसे एक‘मेव कक्कटकं अवसिद्धं अद्दस ।

सो तम्पि खादितुकामो हुत्वा भो कक्कटक ! अहं सब्बे मच्छे असुकस्मि सरे विस्सर्ज्जि, त्वम्पि एही‘ति’ आह । “बकेन मच्छानं मोचनं न भूतपुब्वं । तथा‘पि सचे पन अयं मं सरे विस्सज्जेय्य इच्छेतं कुसलं, नो चे विस्सज्जेय्य गीवमस्स छिन्दिस्सामी‘ति’ कक्कटको एवं चिन्तेत्वा “साधु सम्म ! मम्पि तथ गहेत्वा गच्छा‘ति’ आह ।

कक्कटको अत्तनो अलेहि वकेस्स गीवं सण्डासेन विय सुगहितं कत्वा गच्छन्तो सरं पहाय तस्स रुक्खाभिमुखगमनं पस्सित्वा “मातुल ! मातुल ! कुहि गच्छसी‘ति” आह । “त्वं मं तुय्हं दासो‘ति चिन्तयसि ? न पस्ससि इमं मच्छकण्टक रासि ? मच्छेहि लद्ध‘मेव तुय्हम्पि भविस्सती‘ति” वको थोकं सदप्पो‘व आह ।

“तेनहि तथा कत्वा पस्सा‘ति” वत्वा कक्कटको अत्तनो अलेहि थोकं तस्स गीवं निष्ठीलेसि । सो मरणभयेन तेजितो “सामि अहं तं न मारेस्सामि, जीवितं मे देही‘ति” याचि, “यज्जेवं मं सरतीरे विस्सज्जेही‘ति ।” अथ सो वको निवत्तित्वा ओतरित्वा तं सरतीरे ठपेसि ।

कक्कटको‘पि “ईदिसं वञ्चकं असपुरिसं विस्सज्जेतुं न वटृती‘ति” चिन्तेत्वा कत्तरिकाय पदुमनालं कप्पेन्तो विय तस्स दुदुबकस्स गीवं कप्पेन्तो‘व उदकं ओतरि । वको तत्थे‘व जीवितक्खयं पापुणि ।

“सचे दुज्जनानं अधिष्पाया सब्बदा सिजभन्ति, अयं लोको नप्पवत्तति ।”

परिचयपुच्छाः—

१. मच्छे खादितुकामो वको किं उपायं चिन्तेसि ?

२. सो कक्कटकं दिस्वा कि'माह ?

३. ऊनट्ठानानि पूरेतु ।

एको बको समये खादितु
 एकस्मि उदक सरं अथीति मच्छं
 गहेत्वा ठपेत्वा खादति । एतेन सब्बे
 तेन खादिता अथ ओसाने आगन्त्वा
 एको कक्कटको अहोसि ।

४. इमानि सरलवाक्यानि एकं महावाक्यं उपनेतु ।

एकं अरञ्चं अहोसि । तत्थ महासरं अतिथ । एको बको
 अट्टासि । निदावकालो आगतो । सो मच्छे अद्दस । सो
 ते खादितुकामो अहोसि । सो तेसं सन्तिकं अगमासि ।
 एवं कथेसि ।

वेवचनानि:-

Dhamma:Digital

बको	= सुक्ककाको
लोको	= भुवनं - जगति - विट्ठपो
कक्कटको	= कुलीरो
भयं	= भीति - उत्तासो
गीवा	= गलो - कण्ठो - सिरोधरा

सन्धिपरिचयो:-

निसिन्नोम्हि = निसिन्नो-अम्हि यथरिव = यथा-एव

इच्छेतं	= इति-एतं	तस्मातिह	= तस्मा-इह
गीवमस्स	= गीवं-अस्स	सविभरेव	= सविभ-एव
मम्पि	= मं-अपि	एतदवोच	= एतं-अवोच
यज्जेवं	= यदि-एवं	बव्हाबाधो	= वहु-आवाधो
स्थाहं	= ते-अहं	इधाहं	= इध-अहं

३२. द्विंत्सतिमो पाठो

“उथ्यानवण्णना”

१. सीतलवातो वायति मन्दं, पुष्फं सुगन्धं आवहमानो ।
खेदकरं तापं जहमानो, पीतिमना'हिण्डन्ति युवानो ॥
२. गायति गीतं नच्चति निच्चं, वादयते'यं कामिजनो हि ।
पस्सय तं साखासु निसिन्नो, कूजति तस्म पविखगर्णेषि ॥
३. घम्पकनोपा पाटलिसाला, मागधिका जातीसुमनादि ।
रुखलतायो पुष्पित पुष्फा, पीतिमुदारं देन्ति जनानं ॥
४. पस्सथ ! एतं कोकिलराजं, चूतपमोदं रावमनुञ्जं ।
चित्तहरं वा चित्तितपिञ्चं, नच्चनसीलं मत्तमयूरं ॥
५. सूगति यस्सं किकिणिनादा, - कारसुरम्मो हंसनिनादो ।
सा सरसि छन्ना पडुमेही, कस्स मनो नो रञ्जति तथ ॥
६. सुन्दरसोभा'यं वनमाला, दिस्सति मानुञ्जा अभिनीला ।
सब्बजनानं मोहन सीला, भोदयते वेतं हत पीला ॥

१. किं करोन्तो सीतलवातो वायति ? युवानो कथं तत्थ विचरन्ति ?
२. कत्थ निसिन्नो पक्खिगणो किं दिस्वा कूजति ?
३. कोकिल-राजा केन पमोदितो नादं करोति ?
४. कत्थ हंसनोनादो सूयति ? सो कीदिसो ?
५. मयूरो - सरं - रुक्खो - राजहंसो - वनं - पक्खि,
इमेसं वेवचनानि दस्तेतु ।

३३. तेऽत्तिसतिमो पाठो

“कतस्स पतिकरणं - i”

उपेत	= युक्तगु
खन्तिसोरच्च	= सह यायेगु व कोमुली स्वभाव
करुणाधिवास	= करुणावानम्ह
कत्तरयट्टि	= तुतां
तटतटायमान	= मुरमुरे जुया; तिरि तिरि सः वयेका
निबापयामि	= शान्तयानाच्वना
अक्कोच्छि	= ब्रविल
गल्लोहित	= गःपःयागु हि
पिय सभायवण्ण	= यःम्ह पासाथे जुया
सङ्ग्रापयामि	= म्हसीके वी

लंकादीपे बुद्धदासो नाम राजा अहोसि । पुञ्चगुणेहि
उपेतो खन्तिसोरच्चेन समन्वागतो करुणाधिवासो सो सब्बथा-
मेन जनानं सङ्घहं करोन्तो वेजजकम्मे च अतिसमत्थो
अहोसि ।

सराजा एकदिवसं सब्बा'भरणेहि विभूसितो हत्थिक्खन्ध-
वरगतो सेनं परिवारेत्वा उद्यानकीलं अगमासि । तदा एको
कुट्टरोगी तं तथा गच्छन्तं दिस्वा कुद्धो कत्तरयट्टिया भूमि
पहरन्तो अनेकप्पकारेहि असब्बवचनेहि राजानं अक्कोसितु-
मारभि ।

महापञ्चो खन्तिधनो सो राजा दूरतो'व तस्स विष्पकारं
दिस्वा “कस्सचि’पि अनत्थं अकतपुब्बस्स मे एस कस्मा एवं
परिभवं करोति ? किञ्चा’पि एसो मय्हं पुब्बवेरी भविस्सति,
निब्बापयामि नन्ति, चिन्तेत्वा समीपे ठितं राजपुरिसं आमन्तेत्वा
“गच्छ, असुकस्स चित्ताचारं त्रत्वा आगच्छा’ति” आणापेसि ।
सोपि तस्स पियसहायवण्णेन गन्त्वा “सम्म ! कस्मा त्वं
राजानं अक्कोच्छी’ति ?” पुच्छ ।

‘सखे, न त्वं जानासि तं ? एस बुद्धदासो मय्हं दासो ।
पुञ्चकम्मेन राजा’ भवि । मं अगणेत्वा मम पुरतो हत्थिक्ख-
न्धेन गच्छति । सचे सो मय्हं हत्थगतो भवेय्य, दासेहि
लभितब्बं सब्बं निगग्हं तस्स कत्वा अत्तानं सञ्चापयामि ।

निस्सङ्कं तं मारेत्वा गललोहितं च पिवामीति” कोधेन तटतटायमानो कुट्टी आह ।

राजपुरिसो तं पवर्त्ति रञ्जो आरोचेसि । राजा तं सुत्वा “एस मे पुब्बवेरी भविस्सति, रोगातुरताय च विष्पलपति । अक्कोधेने व कोघं जिनितुं सकका । तस्मा वेरिनो वेरं उपायेन वूपसमितब्बन्ति” सल्लक्खेत्वा “साधु, गच्छ, मया कारितभावं अजानापेत्वा तं तस्स सब्बं सङ्घं करोहीति” तमेव राजपुरिसं नियोजेसि ।

३४. चतुर्तिसतिमो पाठो

“कतस्स पतिकरणं - ii”

(द्रुतियो भागो)

पश्चत्थिक	= शत्रु
प्रनुदिन	= न्हथाबलेः; न्हिथं
सुगन्ध विलेपन	= सुगन्धं बुला तःगु
का कथा	= धायेगु हे छु दु ?
आदिस	= जिथें जाःम्ह
पग्धरिसु	= बाःवन
पौरितिन्द्रिय	= हृष्टपुष्टगु शरीर
दुष्कृत	= मर्भिगु ज्या

असु = खवि
खण्डाखण्डकं = टुक्रा टुक्रा

सो पन राजपुरिसो पुनःपि कुट्टरोगिं उपसङ्क्रमित्वा
एव माह- “सखे ! एस राजा मयहम्पि पच्चतिथिको, तं मारेतुं
अहम्पि एत्तकं कालं वायमि । अथा पि सहायकं विना तं कातुं
नासकिख । इदानि तव अनुवलेन मम मनोरथं मत्थकं
पापेस्सामि । एहि, मयहं गेहे वस, अहंमेव तं मारेस्सामीति ।”

सोपि तं कथं सद्वित्वा अतीव सन्तुट्टो अहोसि । तस्मा
साधु गच्छमा ति तेन सद्वि अगमासि । सो राजपुरिसो तं
अत्तनो गेहं नेत्वा अनुदिनं नहापेत्वा सुगन्धविलेपनं
गाहापेति । सुखसम्फस्सानि वत्थानि अच्छादापेति । सुभोजनं
भोजेत्वा सुअत्थते सयने निपञ्जापेति । अञ्च्रेहिपि विविधेहि
आकारेहि तस्स चित्तं तोसेतुं उरसहति । तथा करोत्तो
रोगस्स वूपसमनसमत्थं भेसज्जं च संविदहति ।

एवं कतिपाहं सङ्घंहं करोन्ते तस्स रोगो च वूपसमि ।
पीणिति न्द्रियो च अहोसि । अथ सञ्जात विस्सासो ति ग्रत्वा
सो राजपुरिसो एकदिवसं सल्लपन्तो समीपे ठत्वा सब्बे ते
सङ्घहा राजेन कारापितांति आह ।

सो तं सुत्वा पठमं न सद्विहि, अथ पुनर्पुनं कथेन्ते सद्वित्वा
अत्तनो दुक्कतं पच्छातपन्तो एवं चिन्तेसि- “अहो ! इमस्स

रञ्ज्रो मेता कारुञ्जं कीव महन्तं ! सो अनेकेहि अबकोस-
वचनेहि परिभवं करोन्तस्स मादिसस्सा'पि एवरूपं उपकारं
करो'ति । अञ्ज्रेसं पन का कथा'ति" एवं तस्स गुणे अनुस्सर-
न्तस्स अनुस्सरन्तस्से'व अस्सूनि परघरिंसु । रञ्ज्रे दलहविस्सासो
बद्धपेमो च उप्पज्जि ।

तथा हि सो राजा तस्स अबकोसं सुत्वा सचे इच्छेय्य तं
खण्डाखण्डिकं छेदापेत्वा मारेतुम्पि समत्थो अहोसि । तथापि
अत्तनो खन्तिगुणं निस्साय अकुञ्जित्वा उपायेन तस्स कोधं
वूपसमेत्वा सुखितं च नं अकासि ।

पठमं गललोहितम्पि पिवितुकामो'व ठितो सो कुट्टरोगी
पुरिसो तस्स खन्तिगुणेन दलहमित्तो'व समानो रञ्ज्रो कालकत-
भावं सुत्वा सञ्जातसोकेन फलितहृदयो कालमकासि ।

“अबकोधेन जिने कोधं”

परिचयपुच्छा:-

१. बुद्धदासो राजा कि विसिटो गुणवा अहोसि ?
२. उद्यानं गच्छन्तं तं दिस्वा कुट्टि कि'मकासि ?
३. राजा तस्स चित्ताचारं त्रातुं कि अकासि ?
४. अथ कुट्टि राजदूतस्स कि'माह ?
५. राजपुरिसो कथं तस्स सङ्घह'मकासि ?

६. रोगी तं सब्बं रञ्जा कारापितभावं सुत्वा कथं चिन्तेसि ?

७. पदेहि'मेहि सरलवाक्यानि करोतु ।

सब्बथामेन—कुटुरोगी—असब्बवचनेहि—विष्पकारं—पिय सहा-
यवण्णेन — गललोहितं — पुब्बवेरी — पच्चत्थिको — दल्ह
विस्सासो ।

८. सब्बमेतं कथावत्थुं सङ्खित्तं लिखतु ।

आख्यातिक-परिचयोः—

१. इमेसं क्रियापदानं इतरवचनं इतर पुरिसे च इस्सेतु ।

आरभि—करोति—निब्बापयामि—गच्छ—आणापेसि—अवको-
च्छ—अभविंसु—सञ्ज्ञापयामि—भवेय्य—पिवामि—वायमि
गच्छाम—एहि—वस—गाहापेति—उप्पज्जि—इच्छेय्य—
कालमकासि ।

३५. पञ्चतिंसमो पाठो

चत्तारो “पण्डित” माणवका - i

(पठमो भागो)

वाचा निपुण = खँल्हायेगुली दक्षम्ह

परियापुणि = स्थना काल

कोटिष्पत्त = पारंगतम्ह

आपणसाला	= पसः
तर्किक	= तर्क शास्त्रज्ञ; तार्किक
पमाणकारी	= मात्रा ज्ञान स्यूम्ह
गीतसत्थञ्जु	= गीत शास्त्र स्यूम्ह
तण्डुल	= जाकि
घत	= घ्यो
जोतिसत्थविद्व	= ज्योतिष शास्त्र स्यूम्ह

एकस्मि किर गामे चत्तारो मानवका सिप्पं उगण्हितुं एकस्स आचरियस्स सन्तिकं अगमंसु । तेसु एको वेज्जसत्थं च एको जोतिसत्थं च उगण्हि । एको पन गीतकलासु अती'व पियो अहोसि । तस्मा सो गीतसत्थं उगण्हितुं मारभि । इतरो वादपियो वाचा निपुणो होति । तेन सो तक्कसत्थं परियापुणि । ते चत्तारो'पि जना वत्तपटिवत्ते हि आचरियं आराधेन्ता अत्तनो अत्तनो सत्थेसु समत्था हुत्वा न चिरेने'व सिप्पुगगहणं निटुपेसुं । ततो गुरुपूजं च कत्वा सक गेहं गन्तुकामा आचरियं वन्दित्वा मग्गं पटिपंजिसु ।

ते तेसु तेसु सिप्पेसु कोटिप्पत्ता विय मञ्ज्रमाना अहेसुं । अपिच, ते सत्थनिपुणा बुद्धिमन्ता समाना'पि लोकवोहारं अजाननताय अतिधावनताय च किच्चाकिच्चेसु पमाणकारिनो न अहेसुं ।

तेसु एवं गच्छन्तेसु दिवा भोजनवेला च उपागमि । तेसं सन्तिके तण्डुलं अतिथ, तस्मा तं पचित्वा भुञ्जितुं एकस्स रुक्खस्स मूले निवर्त्तिसु । अथ तेसु गोतिसत्थञ्ज मानवको भत्तं पचितुमारभि । व्यञ्जनस्स‘त्थाय यं किञ्चि फलमूलादिं आहरितुं वेजजो आपणसालं अगमासि । ततो जोतिसत्थविदू पुरिसो यत्थ ठपेत्वा ते भत्तं भुञ्जन्ति तादिसानि पण्णानि आहरितुं वनं गतो । तकिकको पन घतं आनेतुं समीपगामं अगमासि ।

आपणसालं गतस्स वेजजस्स तत्थ यं यं फलमूलादिं अहोसि । तेसु “इदं वातस्स विरुद्धं”, इदं पित्तस्स विरुद्धं, इदं सेम्हस्स विरुद्धं‘न्ति” चिन्तेन्तस्स किञ्चिपि गहेतब्बं नाहोसि । तस्मा सो तुच्छहृथेने‘व पच्चागमि ।

पण्णानि आहरितुं गतो मानवको जोतिसत्थे समत्थताय नक्खतयोगं उपधारेत्वा‘व रुक्खं अभिरुद्धं पण्णानि संकडिद् । अथ सो रुक्खतो ओरोहनम्पि सुभ मुहुत्तेने‘व कातब्बं‘न्ति चिन्तेत्वा तस्मि एव दिवसे पुन सुभवेलाय नत्थिताय रुक्खे‘येव अट्टासि ।

३६. छ्रिंतिसमो पाठो

चत्तारो “पण्डित” मानवका - ii

(दुतियो भागो)

अयथाविमंसा	= अःखः विचार	तक्केसि	= तर्कयात
पत्तपुट	= हःया द्वनाचा	चुबुक	= मन्चा
वेणिक	= वीणा थाइम्ह	उपच्छन्न	= छुटे जूगु
परितो उद्धनं	= भुतुया	अविञ्जुता	= मस्यूगु पहः
	छचाखेलं		अविज्ञता

तविकिको पन गामं गन्त्वा परियेसन्तो थोकं घतं लभि । सो तं कदलिपत्तपुटेन आनेन्तो तक्कसत्थे “कुसलताय” अन्तरामग्गे एवं तक्केसि— “किन्नु इदं घतं निस्साय कदलि पत्तवत्ति ? उदाहु कदलि पत्तं निस्साय घतं वत्ततीति ?” एवं चिन्तेत्वा तं विमंसेतुकामो पत्तपुटं अधोमुखं अकासि । तावदेव सब्बं घतं भूमियं परघरि । सोपि अत्तनो अयथाविमंसासु फलमिदन्ति सोचन्तो तुच्छहत्थेनेव आगतो ।

तविकिको च वेज्जो चाति ते उभोपि आगन्त्वा ओलोकेन्तावेणिकं चुबुके हत्थतलं ठपेत्वा निसिन्नं पर्सिस्सु । “सखे किमेत्थकारणं ? कस्मा त्वं भत्तं अपचित्वा सोचमानो एवं तिटुसीति ?” ते पुच्छिसु “सम्मा ! कि भत्तं ! मं एकं निस्साय अम्हाकं सब्बेसम्पि अज्ज भोजनं उपच्छ्रन्नन्ति” सो आह ।

सो पन कि अकासि ? भत्ते पच्चमाने सुरु सुरुंति सद्दो निकखमि । तं सुत्वा नच्चगीतेसु कतपरिचयत्ता सो नच्चन्तो गायन्तो परितो उद्धनं धावितुंमारभि । तथा नच्चन्तस्स तस्स पादे पक्खलित्वा भत्तचाटि भिजित्वा विष्पकिरि । सो तं पर्वति अञ्च्रेसं आरोचेसि ।

पण्णानि आहरितुं गतो मानवको न ताव पच्चागमि । तस्मा इमे तयोऽपि जना तं परियेसितुं वनं अगमंसु । ते गन्त्वा ओलोकेन्ता तं ताव रुखे निसिन्नं पर्सिसमु । “त्वं कि‘मेत्थ करोसी‘ति” पुद्दो सो नक्खत्तयोगस्स नत्थिताय रुखतो ओत-रितुं न सक्का‘ति आह । “त्वं पन अम्हेहि‘पि अतिपण्डिततरो, कि रुखतो ओतरितुम्पि सुभमुहुत्तो अर्थी‘ति” वदन्ता ते तं ओतारेसुं । अथ ते सब्बे‘पि अत्तनो अत्तनो अतिधावनताय सोचिसु ।

Dhamma.Digital

इति इमे चतारो मानवका सत्थनिपुणा‘पि अतिपण्डितताय किच्चाकिच्चेसु पमाणकारिनो न अहेसुं । तस्मा ते अत्तनो अविञ्च्रुतं बुज्जित्वा पुनर्पि सिप्पं उगगिंहतुं आचरियस्स सन्तिकं अगमंसु ।

“साधु खो पण्डितो नाम, न त्वेव अतिपण्डितो ।”

परिचयपुच्छाः—

१. चत्तारो मानवका किं किं उगर्णिहसु ?
२. को तेसु भत्तं पचि ? सो तथं किंमकासि ?
३. तविकिको घतं आहरन्तो कथं तवकेसि ?
४. कस्मा वेज्जो आपणं गतो न किंचिपि आनेसि ?
५. जोतिसत्थविदू कस्मा रुक्खेये‘व अट्टासि ?
६. इमेहि पदेहि सरलबाक्यानि निष्फादेतु ।
वादपिण्यो — परियापुणि — आराधेन्तो — सत्थनिपुणा —
भोजनवेला—आपणसालं—नक्खतयोगं—पग्धरि ।
७. इमिना कथावत्थुना को उपदेसो गहेतब्बो ?
८. सब्ब‘मेतं कथावत्थुं अत्तनो वचनेन सङ्घित्तं लिखतु ।

वेवचनानिः—

Dhamma.Digital

मग्गो	= पन्थो — पथो — श्रयनं
घतं	= सप्ति
चाटि	= कुम्भ — उक्खलि — कोलम्बो
भत्तं	= ओदनो — अन्नं
वेणिको	= वीणावादी
कुसलता	= दक्खता — पटुता — समत्थता
भोजनं	= आहारो — घासो — असनं
लद्धनं	= चुलिल

सुभं भवतु

पद्य पाठ्या पदार्थ

१. गूगु पाठ

“सुभाषित वाक्य-१”

१. इव = एव संसारय्; वेरेन = वैरं; वेरानि = वैरं;
कुदाचनं = गुवले नं; नहि सम्मन्ति = शान्त जुइमखु ।
अवेरेन च = अवैरं हे जक; सम्मन्ति = शान्त जुइ ।
एसो = एव अवैरं वैर शान्त जुइगु; सनःतनो धर्मो =
पौराणिक गुण धर्म खः ।
२. परेसं = मेपिनिगु; विलोमानि = म्वामदुगु खँ; न =
लुमंके मत्य; परेसं = मेपिसं; कताकत = छु या छु
मया; न = स्वये मत्य; अत्तनो एव = थःगु हे जक;
कतानि = याये धुंगु (दुश्चरित्र) नं; अकतानि च =
मयानिगु (सुचरित्र) नं; अवेक्षेष्य = स्वयेमाः ।
३. यो = गुम्हसिनं; बालो = थः मूर्खं जुया; बाल्यं =
थःगु मूर्खंतायात; मञ्जति = सीका च्वनी; सो = व;
तेन = उगु कारणे; पण्डितो वापि = पण्डित हे जुइ ।
बालो च = मूर्खं जुया नं; पण्डितमानी = पण्डित धका
सम्झेजुया च्वन धाःसा; स-सो = वयात; वे = निश्च-

यनं; बालो इति वुच्चति = मूर्ख धका धाइ ।

४. चे = यदि; बालो = अज्ञानीमह मनुखं; यावजीवस्त्वं = जीवन काढ्छ; पण्डितं = पण्डित (नाप); पयिहपासति = संगत यासां; सो = वं; धर्मं = धर्म; न विजानाति = सीमखु; (गथे धाःसा ?) दछिब = धवःचां; सूपरसं यथा = केँयागु सवाः मस्यूथें हे खः ।

५. चे = यदि; विड्ग्रू = बुद्धिवानमह मनुखं; मुहुत्तमयि = क्षणभर मात्र जूसां; पण्डितं = पण्डित नाप; पयिहपासति = संगत याइ (वं) धर्मं = धर्म; खिरपं = तुरन्त; विजानाति = सीकी (गथे धाःसा) जिभ्हा = म्यें; सूपरसं यथा = केँयागु सवाः स्यूथें हे खः ।

६. पापके मित्ते = पापीपि मित्र नाप; न भजे = संगत याये मत्य; पुरिस्त्राधमे = अधर्मी पुरुष नाप; न भजे = संगत याये मत्य; कल्याणे मित्ते = कल्याणिपि मित्र नाप; भजेथ = संगत या; पुरिसुत्तमे = उत्तम पुरुषपि नाप; भजेथ = संगत या ।

७. एकघनो = छधी छपाय् जुया च्वंगु; सेलो = लवहँया पहाड; वातेन = फसं; यथा न समीरति = संके फइ मखु थें; एवं = वथें हे; पण्डिता = पण्डितपि; निन्दा पसंसासु = निन्दा व प्रशंसा निगुलिसं नं; समिङ्गन्ति = कम्प जुइमखु ।

८. अत्तनो = थःम्ह; अत्ताहि = थःहे; नाथो = नाथ
 (खः); परो = मेर्पि; कोहि = सुं नं; नाथो सिया =
 (थःया) नाथ मखु; सुदन्तेन = सम्यक् रूपं दमनयाये-
 गुलि; अत्तना व = थःया कारणं हे; दुर्लभं = दुर्ल
 भगु; नाथं = (अरहत्त) नाथ; लभति = प्राप्त जुइगु
 जुयाच्चन ।

१५. गूगु पाठ

“सुभाषित वाक्य - ii”

१. सब्बे = सकल सत्वर्पि; दण्डस्स = काय दण्ड (खना);
 तसन्ति = ग्याइगु जुयाच्चन; सब्बे = सकल सत्वर्पि;
 मच्चुनो = मरण (खना); भायन्ति = ग्याइगु जुया-
 च्चन; अत्तानं उपमं कत्वा = थगु हे नमुना तया;
 न हमेध्य = हिंसा आये मत्य; न घातये = स्याये नं
 मत्य ।

२. याव = गवले तक; पापं = पापया; न पच्चति =
 विपाक फल परिपक्व जुइ मखुनि (अबले तक); बालो =
 मूर्खं; मधु इव मञ्जति = (थुगु पाप कर्म) कस्ति थें
 (चाकुसे) भाःपा च्चनी; यदावच = गुबले पापं =
 पापया; पच्चति = विपाक फल परिपक्व जुइ; अथ

= अबले; बालो = मूर्खं; दुख्खं = दुख; निगच्छति
= भोग याई ।

३. पठमं = न्हापां; अत्तानं एव = थःतनि; पति रूपे =
उच्चितगु थासय् (गुणे); निवेसये = तयेगु स्व; अथ =
अले; अञ्जं = मेपिन्त; अनुसासेय्य = अनुशासन या;
पण्डितो = (थथे याइम्ह) पण्डित; नक्तिस्सेय्य =
विलष्ट (फोहर) जुइ मखु ।

४. असाधुनि = भिंभिगु ज्या; अत्तनो = थःत; अहितानि
च = अहित जुइगु ज्या नं; सुकरानि = याये अःपुसे
च्वं; यं = गुगु; वे = निश्चयनं; हितं च = हित
जुइगु नं; साधुं च = भिजुइगु नं खः; तं = व ज्या;
वे = निश्चयनं; परमदुक्करं = तःसकं याये थाकु ।

५. यावत्ता = गबले तक; बहु भासति = यक्व खैं जक्क
ल्हानाच्चनी; तेन = अबले जक्क; पण्डितो न होति =
पण्डित जुइ मखु; खेमि = सह याइम्ह; अवेरी =
वैर मदुम्ह; अभयो = मेपिन्त भय नं बी मखुम्हसित;
पण्डितो इति = पण्डित धका; पवृच्छति = धाइ ।

६. इस्मुको = ईष्यालुम्ह; मच्छरी = नुगः स्याम्ह;
सठो = छलिम्ह; नरो = मनूया; वाक्करणमत्तेन =
बाँलागु बोलि जुइ वं तु; वणणपोक्खरताय वा =

रूपलावन्य बाँलायेवं तुः साधु रूपो (नरो) न होति =
भिन्ह मनू जुइ मखु ।

७. याव = गबले तक; पार्व = पापया; न पच्चति =
विपाक फल परिपक्व जुइ मखुनि उबले तक; पापोषि =
पापयात नं; भद्र' = भिंगु धका; पस्सति = खनिगु
जुयाच्चन; यवा च = गबले; पाषं = पापया;
पच्चति = विपाक फल परिपक्व जुइगु खः अबले;
पापो = पापयाइम्ह व्यक्ति; पापानि = पाप; पस्सति
= खनिगु जुयाच्चन ।

८. एकन्तं = निश्चित रूपं; निभितो पोसो = निन्दितम्ह
व्यक्ति अथवा; एकन्तं = निश्चित रूपं; पसंसितो वा
= प्रसंशितम्ह व्यक्ति; न च अहु = (न्हापा नं) मदु ।
न च भविस्सति = लिपा नं दइ मखु; एतरहि च =
आः नं; न विज्ञति = मदु ।

२१. गूगु पाठ

“उपदेश”

१. कुछानं अषि = तँ कालिम्हसिनं नं; साधूनं = सत्पुरुष-
पिनिगु; मनो = चित्तयात; अञ्चया न भवे = पाके
फइ मखु; तिणउदकाय = थाँय्या मिं प्वालं; महोदधि

= महासमुद्रयात्; सन्तापितुं = कवाके; नहि सखा = फइ सखु ।

२. भो = भो पुरुष; हीनो = हीनम्ह; न सेवितब्बो = संगत याये मज्यू; उत्तमो एव = भिम्ह हे जक; सेवितब्बो = संगत याते माः; धृत्तहृत्थट्ठं = धूर्तया ल्हातय् दुगु; पयोपि = दुरु नं; सुरानि अभिधीयते = अय्ला धका संके जुइ यः ।

३. दोसभीत्या = दोष वइ धका ग्याना; अनारम्भो = ज्या शुरू म्याइगु; कापुरिसस्स = कातरम्ह मनूया; लक्षणं = लक्षण खः । को हि = सुनां नं; अजीरण-भया = अजीर्ण जुइगु भयं; भोजनं = भोजन; नेव भुञ्जति = मनसे च्वनी मखु ।

४. बालानं = मूर्खतयेत; उपदेसो हि = उपदेश बीगु धयागु; कोपाथ एव = कोपया कारण हे; पवन्तते = जुइगु जुयाच्वन; सप्पानं = सर्पतयेत; खीर पानेन = दुरु त्वंका नं; सब्बथा = सर्व प्रकारं; विसं बड्ढति = विष हे वृद्धि जुइगु जुयाच्वन ।

५. पञ्जवा = बुद्धिवानम्ह; सत्तूनं मञ्जभागोपि हि = शत्रुतये दथुइ लाःसां; सुखं वसति = सुख पूर्वकं च्वनीगु जुया-च्वन; जिह्वा = म्यें; द्वांत्स दसन अन्तरे = स्वीनिपु वाया विचे लाना च्वंसां; नच तालियते = न्ह्यइ मखु ।

६. एको = छम्ह; एकस्स = छगुली जक; चतुरो = दक्ष जुइ; इतरो = मेम्ह; अपरस्स = मेगुली; तथा = वर्थे दक्ष जुइ; उदके = लखय्; सकटं = गाडा; न गच्छति = वनी मखु; थलम्हि = जमिनय्; नावा च = डुंगा नं वनी मखु ।

७. अभित्तस्स अपि = शत्रु जूसां नं; आगन्तुकस्स = आगन्तुकयात; सवकारो कारियो = सत्कार यायेमाः; रुक्खो = सिमां; पत्सम्भ = शान्त जुया; छिन्दितो = थःत ध्योंम्हेसित; छायं = किचः; न उपसंहरते = कयेकुंकी मखु ।

८. बालो = मूर्खं; नेक सत्थे = हरेक शास्त्र; धरन्तो अपि = धारण याना च्वंसां; अत्थ = अर्थ; न बुजभति = थुइमखु; गद्रभो = गधां; चन्दनस्स अपि = श्री खण्डयागु हे जूसां; भारतं एव जानाति = भार जक सी (सुगन्ध सी मखु) ।

९. अत्तनो वज्जं = थःगु दोष; दस्सेन्तं = क्यनावीम्ह; कल्याण मित्तं = कल्याण मित्र नाप; सेवेथ = संगत यायेमाः; भो = भो पुरुष; पोठेत्वा अपि = दाःसां नं; निधिट्ठानं = लुँघः दुगु थासय्; नयन्तो = श्यंका वीम्ह; सुहदो एव = पासा हे खः ।

१०. धर्मञ्जु = धर्मस्यूम्ह; अधर्मचारी = अधर्मय् जुइम्ह;
 विनेतुं = शिक्षित यायेत; केन = सुनां; सबकते =
 फइ; केनापि उपायेन = छुं उपाय द्वारां; मिच्छासुत्तो
 न्ह्योवःथें याना च्वंम्ह; न पबुज्भति = दनी मखु ।

२७ गूगु पाठ

“पलेस्वाँ पुखू”

१. सीतवारि = ख्वाउँगु लखं; पूरिते = जायाः च्वन;
 इट्ठगन्ध = इष्टगन्ध; वासिते = वासना वयाच्वन;
 पञ्चपद्म = न्याफो पलेस्वाँ नं; भूसिते = स्वभा दया-
 च्वन; हंस नाद = हेया सलं; नादिते = गुजे जुयाच्वन ।
२. इध सरे = थ्व पुखुली; साधु = वाँलागु; दस्सनीयतं
 = दर्शनीयगु; भो = भो पुरुष; पस्स = स्व;
 पस्सतो = स्वया; ममं = जिगु; मनं = मन; निच्चं
 एव = न्ह्याबलें; पीणये = प्रशन्न जुयाच्वन ।
३. निलउण्पले वने = वंचुगु पलेस्वाँया वने; सारसा =
 सारसा; सञ्चरन्ति = चाचाः हिलाच्वन; तदा =
 उबले; कूजनं विना = महायेकं; दिसेसता = (वचुगु
 पलेस्वाँ व इमि विचय) विशेषता; नो अतिथ = सी
 दइ मखु ।

४. सेतहंस = तुयुम्ह हें (राज हें); चातका = चाटक
रङ्गः; धयापि इपि; मोदमानमानसा = प्रशन्नगु मनं;
खुट्किका तरी बिय = चीधंगु डुंगा थें; सन्ततं = न्ह्यावलें;
सन्तरन्ति = (लख्य) लालकया वनाच्वन ।

५. खोर सागरो = दुरुया सागर; कोमुदीहि = चन्द्रकिरणं;
यथा राजते = जाँथी थें (चम्के जुइथें); तथा = अथे
हे; सा (एसा) सरोजिनी = उगु व पलेस्वाँ पुखू;
पङ्कजेहि = पलेस्वाँ नं; भासते = जाँ थिना च्वन ।

६. रूपिपट्टसादिसे = वहःया पाताथे जाःगु; सेतबालुका
तले = तुयुगु फिसलय् द्योने; देव = द्यो; देवधीतरो
= द्योया म्ह्यायपि; कीलनं करोन्ति हि = म्हिता हे
च्वनी ।

Dhamma.Digital

७. चारुता च = दर्शनीयगु; कूजनं = रङ्गःया सः;
गन्ध = सुगन्ध; कन्द = (पलेस्वाँ आदिया) सकि व;
सीतकं = ख्वाउँगु लःधयागु; इमे गुणा = (थव पुखुली
दुगु) थुजागु गुणं; मे = जिगु; पञ्च इन्द्रियानि =
न्यागू इन्द्रिययात; तोसयन्ति = सन्तोष यानाच्वन ।

३२. गूगु पाठ

“उद्धानया वर्णन”

१. पुष्ट सुगन्धं = स्वाँया सुगन्ध; आवहमानो = ह्याः;
 सीतलधातो = ख्वाउँगु फ्य्; मन्वं = बुलुहुँ बुलुहुँ;
 वायति = वयाच्वन; युधानो = तरुणिं; लेदकरं =
 दुःख बीगु; तापं = दाह; जहमानो = तापाका;
 पीतिमना = सन्तोषगु चित्त दुर्पि जुया; आहिष्ठन्ति =
 (उखें थुखें) चाहिलाच्वन ।

२. अयं कामिजनो हि = थ्व कामिजनपिसं; गीतं गायति =
 म्ये हालाच्वन; निच्चं = न्ह्याबले; नच्चति = प्याखेँ
 लहुयाच्वन; बादयते = वीणा वादन नं यानाच्वन;
 तं = व; पस्सय = स्वया; तस्मि = अन; साखासु
 निसिन्नो = कचाय् फ्यतुना च्वंम्ह; पवित्रगणो अपि =
 कुंगतय् फौज नं; कूजति = हालाच्वन ।

३. अस्पक = चम्पा स्वाँ; नीपा = कदम्ब; पाटलि
 = पाटलि सिमा; साला = शाल सिमा; मागधिका =
 नायुगु; जातिसुमनादि = चमेली स्वाँ आदि थुपि; रुक्खल-
 तायो = सिमाय्, लहराय्; पुष्टिक्त पुष्टा = ह्या च्वंगु
 स्वाँ नं; जनानं = मनूतयेत; उदारं पीति = उदारगु
 प्रीति; देन्ति = बियाच्वन ।

४. चूतपमोदं = अँ नं प्रमुदित जुया च्वंम्ह; रावमनुञ्जं = यइपुसे च्वंगु सः दुम्ह व; एतं कोकिलराजं = (हुँ) कोकिल जुजुयात; पस्सथ = स्व; वा = अथवा; चित्तरूरं = मनोहरगु; चित्तितपिञ्चं = च्वयातःगु थें च्वंगु (म्हेखाया) न्हिप्यं दुम्ह; नच्चनसीलं = प्याखँ लहुइगु स्वभाव दुम्ह; मत्तमयूर = मस्तम्ह म्हेखायात; पस्सथ = स्व ।

५. यस्सा = गुगु पुखूया; किकिगिनाद आकार सुरम्भो = किकिणि सःथे रमणीयगु; हंसनिनादो = हेया सः; सूयति = न्यनेदुगु जुल; सः सरसी = उगु पुखू; पदुमेहि = पले स्वाँ नं; छन्ना = त्वःपुयाच्वन; तथ्य = अन; कस्स मनो = सुयागु मन; नो रञ्जति = प्यम-पुसे च्वनीगु जुइ ।

६. सुन्दर सोभा = वाँलागु शोभा दुगु; अयं वन माला = थव वनया ऊवः (उद्यान); मानुञ्जा = मनयात यइपुसे च्वंगू; अभिनीला = वंचुसे च्वंक; दिससति = खने दइगु जुयाच्वन; सब्बजनानं = सकल जनपित; मोहन-सोला = मोहित याये फूगु; हतपीला = (जनया) पीडा मदयेका छव्हइगु थुगु (वनं); चेतं = चित्तयात मोदयते = प्रशन्न याइगु जुयाच्वन ।

शब्द-पुच्छः

सांकेतिक चिन्ह

पु. = पुलिङ्ग शब्द
 न. = नपुंसकलिङ्ग शब्द
 त्रि. = त्रिलिङ्ग शब्द

इ. = इत्थिलिङ्ग शब्द
 नि. = निपात शब्द

अ

अक्रत = मयागु त्रि.

अच्छादापेति = त्वपुइके

अक्रासि = यात

वियाच्चन

अकिञ्चित्तं = अःपुक नि.

अज्ज = थौं नि.

अकिलमन्त = क्लान्त मजूगु त्रि.

अज्जतन = थौंया त्रि.

अकोपेत्वा = मपाकुसे, मस्यंकुसे

अज्भयन = ब्वनेगु न.

अक्रकमति = स्यंकाच्चन,

अज्भयन परिवर्खण = परीक्षा,

त्वयुच्चन

जाँच न.

अक्रोसति = ब्वःवियाच्चन

अज्भासय = विचार पु.

अक्षिख = मिखा न.

अञ्ज = अन्य, मेगु त्रि.

अग्रासि = वन

अञ्जदत्थुहर = मेपिनिगु जक

अगारव = अगौरव पु.

कायेत स्वद्वम्ह पासा पु.

अग्रग = अग्रम्ह त्रि.

अञ्जमञ्जं = परस्पर नि.

अच्छ = भालु पु.

अञ्जातकवेस = अप्रसिद्ध भेष,

अच्छरिय = आश्चर्य त्रि.

सुना मसीक पु.

अद्वासि = चवं च्वंगु जुल	अधिष्पाय = अभिप्राय,
अट्ठि = क्वें न.	विचार पु.
अट्ठंगसील = अष्टशील न.	अधिवासेति = सहयानाच्वन
अट्ठंसु = चवं च्वंगु जुल	अधोमुख = भोपुइकातःगु त्रि.
अण्ड = खें न.	अनत्तमन = असन्तोष त्रि.
अतिकक्षत = पुलावंगु त्रि.	अनत्थकर = अनर्थ याइम्ह
अतिधावन = हथाये चायेकेगु न.	अननुरूप = अयोग्य, उचित
अतिरेकतर = तःसकं अप्वः	मजू त्रि.
	अतिरिक्ततर त्रि.
अतीत = न्हापा त्रि.	अनन्तरा = विचे नि.
अत्त = शरीर, थः पु.	अनलस = अलेसी मजूगु त्रि.
अत्तत्थ = थःगु निंति पु.	अनवज्ज = मद्वंगु त्रि.
अत्थचरिया = अर्थचर्या इ.	अनागत = मवनिगु त्रि.
अत्थद्व = कडागु स्वभाव	अनारम्भ = शुरु मयानिगु पु.
	अनारोचेति = खबर मविया-
मदुम्ह त्रि.	च्वन
अत्थि = दु	अनिट्ठत = सिमधःगु त्रि.
अथ = अले, हानं नि.	अनिसम्मकारी = विचाःमयासे
अधम = नीच त्रि.	ज्या याइम्ह पु.
अधिक = अप्वः त्रि.	अनुकरोन्त = ल्यु ल्यु ज्या
अधिकता = अप्वःगु इ.	याइम्ह, अनुकरण त्रि.
अधिट्ठाति = अधिष्ठान	अनुबुद्ध = तःसकं चीधंगु त्रि.
	यानाच्वन

अनुजानाति = अनुमति	चंम्ह त्रि.
बियाच्वन	अप्प = भतिचा त्रि.
अनुदिन = न्हथं नि.	अप्परस = भतिचा रस दुगु त्रि.
अनुद्घयता = कारण्यता इ.	अप्पसिद्धवेस = अप्रसिद्ध भेष पु.
अनुपरिगन्त्वा = घेरा लगे	अप्पच्छ = (भतिचा यःगु)
यानावना, चाहुला	अल्पेच्छु त्रि.
अनुप्पियभाणि = अनु प्रिय	अबभनुमोदति = सन्तोष जुया-
खँ ल्हाइम्ह पु.	चवन, अनुमोदन यानाच्वन
अनुबन्धति = ल्यु ल्यु वनाच्वन	अभय = भय मदुम्ह, मेपिन्त
अनुसासति = अनुशासन	भय बी मखुम्ह त्रि.
यानाच्वन	अनिधम्म = अभिधर्म पु.
अनुसासितव्व = अनुशासन	अभिधीयते = धायेगु जुयाच्वन
याये माःगु त्रि.	अभिनील = तःसकं वँचुगु त्रि.
अनुसासेन्त = अनुशासन याइम्ह	अभिरूप = बांलाम्ह त्रि.
त्रि.	अमच्च = मन्त्री पु.
अन्तेवासिक = शिष्य, पदचा-	अमित्त = अमित्र, शत्रु पु.
रिका पु.	अम्ब = अँ पु. न.
अन्थ = कांम्ह पु.	अम्भो = पुण्यवान ! नि.
अन्धयट्ठि = कांम्हेसिया	अम्मा = माँ इ.
तुतां पु.	अथथाविमंसा = अःखः वि-
अपायसहाय = पाप कर्म पासा	चार इ.
जुइम्ह पु.	अरञ्ज = वन, जंगल न.
अपेक्खमान = प्रतीक्षा याना-	अरहन्त = अरहत पु.

अराजिक = जुजु मदुगु त्रि.	अस्सोसि = ताल
अरे = हे नि.	अहं पुरे = जि न्हापा (वने धायेगु) नि.
अलक्षितक = अलक्षिणम्ह त्रि.	अहु = जुल (ए.व.)
अलभन्त = प्राप्त मजूगु त्रि.	अहेसुं = जुल (व. व.)
अलस = आलसि	अहो = अहो ! नि.
अल्ल = प्याःगु त्रि.	अहो बत = तःसकं ज्यू नि.
अवसिट्ठ = ल्यंगु त्रि.	अहोसि = जुल
अवसेस = ल्यं त्रि.	अल = (कःलिया) धँवा न.
अवस्स = अवश्य त्रि.	आ
अविज्ञू = अविज्ञ पु.	आकञ्च्छति = ययाच्वन, कामना यानाच्वन
अविद्वूरे = सःतिक न.	आकड्डति = सालाच्वन
अविलम्बित = हथाय्चाःगु, तुरन्त, याकनं त्रि.	आकास = आकाश पु.
अवेक्खेय्य = स्वइम्ह, स्वयेमा:	आकिणण = हूल, चिच्चा दना च्वंगु त्रि.
अवेरी = वैर मदुम्ह पु.	आगत = वःगु त्रि.
असब्भ = असभ्यवचन न.	आगन्तुक = आगन्तुक, पाहृना त्रि.
असहन्त = सह याये मफूगु	आचरिय = आचार्य पु.
असुक = फलनागु त्रि.	आचिक्खन्ति = धाइगु त्रि.
अस्स = सल, पु. वयात, वयागु जुइ	आणा = हुकुम इ.
अस्सगोपक = सलमागः पु.	आणापेसि = हुकुम बिल
अस्सासेति = आश्वासन विया-	
अस्सु = खववि, न. जुल [च्वन	

आतप = निभा पु.

इदानि = आः नि.

आदर = आदर पु.

इरियापथ = इरियापथ पु.

आदृय = हया

इसुकी = ईर्ष्या याइस्मह,

आपणसाला = पसः इ.

ईर्ष्यालु पु.

आरद्ध = शुरू याःगु त्रि.

ईदिस = धवथे त्रि.

आरभति = शुरू यानाच्वन

उ-ऊ

आराधेन्त = प्रशन्न याइगु त्रि.

उविखपति = लह्वनाच्वन,

आरोचेसि = सूचना बिल

बव्याच्वन

आलोल = गड्बड् न.

उगच्छति = च्वय् वयाच्वन,
थाहाँ वयाच्वन

आवज्जन = लुमंकेगु न.

उगणहाति = बवनाच्वन

आवृष्ट = शस्त्र न.

उगणहि = बवना, बवने धुन
उगाहेतब्ब = बवनेमाःगु त्रि.

आह = धाल

उघोसयि = हाल

आहस्त्वा = हया

उच्च = तःजा त्रि

आहिष्ठति = जुयाच्वन,

उच्चासन = तःजागु आसन न.

चाहिलाच्वन

उच्छिष्ठत = चिप, ल्यंगु त्रि.

इ-ई

इच्छति = ययाच्वन, इच्छा

उठहिस्सामि = दनाच्वना

जुयाच्वन

उठान = दनाच्वनेगु न.

इट्ठगन्ध = सुगन्ध, यःगु

उण्ह = गर्मि, कवाःगु पु.

बास पु.

उतु = ऋतु न.इ.

इतर = मेगु त्रि.

उत्तरति = थाहाँ वयाच्वन

उदक = लः न.

उदककाक = समुद्री शंग;	उपत्ति = उत्पत्ति, पुनर्जन्म इ.
उद्धन = भुत्तन. [लःको पु.	उपादेसि = उत्पादनयात,
उदार = उत्तम, उदार त्रि.	दयेकल
उदारजभासय = भिगु विचार दुम्ह त्रि.	उपेत = नापं वंगु, प्राप्त जूगु त्रि.
उदुकखल = उग:	उपोसथ = उपोसथ व्रत पु.
उदुम्बर = उदुम्बर सिमा पु.न.	उम्मुज्जन्त = लखं थाहाँवः म्ह
उष्ट्रदिसु = तःसकं हाल	उय्यान = उद्यान न. [त्रि.
उश्चाद = तःसः पु.	उय्यानपाल = उद्यानपाल पु.
उपच्छ्वन्न = तःज्यागु त्रि. छुटे जूगु न.	उलूक = उलू, भुलूखा पु.
उपट्ठान = उपस्थान न.	उस्सहति = उत्साह यानाच्वन
उपदेस = उपदेश पु.	उस्साह = उत्साह पु.
उपनिधंसति = घ्वात् घ्वाइगु जुयाच्वन	ऊन = भतिचा त्रि.
उपनिस्साय = संगतयाना	ऊन कुम्भ = भतिचा लः दुगु लः घः पु.
उपरि = च्वय् त्रि.	ए
उपसमति = शान्त जुयाच्वन, सन्तोष जुयाच्वन	एक = छगु त्रि.
उपसंकमति = लिक्क वनाच्वन	एकघन = छधि छपाँय् जुया-
उपसंहरति = कय्कुंकाच्वन	च्वंगु
उपतन्ति = तिन्हुया त्रि.	एकच्च = गुलि त्रि.
उपति = च्वय् तिन्हुल, ब्बल	एकतो = नापं नि.
	एकदा = छत्तु नि.
	एकन्त = निश्चयनं न.

एकष्पहार = छगुप्रहार पु.	कच्चच = छु नि.
एकविध = छगु आकार, छथी त्रि.	कच्छ = धोति च्वः पु.
एत = हुँ त्रि.	कच्छप = काबुलि पु.
एतरहि = आः नि.	कञ्चन = लुँ न.
एथ = वा	कण्टक = कँ पु.
एवरूप = थथे त्रि.	कण्ण = न्हायपं पु.
ओ	
ओकास = अवकाश, अवसर,	कत = याःगु त्रि.
मौका पु.	कतम = गजागु त्रि.
ओवकम्म = हटे जुया	कतर = गजागु त्रि.
ओतरति = कवहाँ वनाच्वन	कति = गुलि त्रि.
ओतिण्ण = क्वाहावंभ त्रि.	कतिपय = सुं, गुलि त्रि.
ओलोकेति = स्वया च्वन	कतिपाह = छुं दि न.
ओलोकित = स्वया त्रि.	कतिविध = गवःथी त्रि.
ओवदति = अववाद यानाच्वन	कत्तरयटिठ = तुतां पुङ्ग.
ओवदियमान = अववाद याये-	कत्तरिका = कैचि इ.
माःगु त्रि.	कथं = गथे नि.
ओवाद = अववाद पु.	कथियंसु = धाल
ओसान = अन्तिम न.	कथित = धाःगु त्रि.
क	
क = जलः	कथेति = धयाच्वन
कष्टकटक = कःलि पु.	कदलि = केरा इ.
	कदा = गुबले नि.
	कदाचि = गुबलेनं नि.
	कनिट्ठ = किजा पु.

कन्द = (पलेस्वाँ आदिया)	कपुरिस = निन्दित पुरुष,
सकि पु.	ग्याकरा पु.
कपेन्त = ध्यंगु त्रि.	कामी = यःम्ह, कामाभिलाषी
कपेसि = चात, ध्यन	पुरुष पु.
कम्पमान = थरथर खाःम्ह त्रि.	कारण = कारण न.
करिसाम = याये तिनि, याये	कारुञ्ज = करुणा न.
करिसु = यात (ब. व.)	कारेसि = याकल
करुणा = दया इ.	कालयन्त = घडी न.
करुणाधिवास = करुणावा-	काल = हाकु त्रि.
तम्ह त्रि.	कालक = हाकु त्रि.
करोति = यानाच्वन	किङ्गिणि = चीगःगु गँ,
कलह = क्रगडा, त्वापु पु.	घंगलि इ.
कल्याण = भिगु त्रि.	किच्च = कृत्य, ज्या न.
कल्याणमित्त = कल्याणमित्र,	किच्चत्थाय = कृत्यया निंति
भिम्ह पासा पु.	किछ्च = छुं न.
कसह = धू न.	किणाति = न्यानाच्वन
कस्मा = छाय्, छु कारण नि.	किणितुं = न्यायेत
कस्स = सुयागु, सुयात	कित्तक = गुलि त्रि.
कस्सक = ज्यापु, किसान पु.	किलन्त = क्लान्तम्ह, त्यानु
कहं = गन नि.	चाःम्ह त्रि.
वव = गन नि.	किलन्तता = क्लान्तभाव, त्यानु
काक = को पु.	चागु भाव इ.
काकवण्टतिस्स = काकवण्ठ	किलमिसु = क्लान्त जुल,
तिष्य जुजु पु.	त्यानु चाल
कातुं = यायेत नि.	

कीत = न्याःगु त्रि.	केराटिक = ढोंगी त्रि.
कीविस = गजागु त्रि.	केवल = याकचा नि.
कीब = गुलि नि.	कोकिल = कोकिल रुङ्गः पु.
कीलन = म्हितेगु न.	कोटि = अन्त इ.
कुञ्जभति = तँ चायाच्वन	कोप = तँ पु.
कुट्ठ = कुष्टरोग न.	कोमल = कोमलगु, नायुगु त्रि.
कुट्ठि = कुष्टरोग दुम्ह पु.	कोमुदि = चन्द्रमाया किरण इ.
कुतो = गनं नि.	कोलाहल = ल्वापु पु.
कुत्र = गन नि.	कोसल्ल = दक्षता कौशल न.
कुदाचनं = गुबले नि.	ख
कुद्ध = तँ पिहांवःम्ह त्रि.	खज्जमान = नःम्ह त्रि.
कुपित = तँ	खण्डाखण्डिक = टुक्रा टुक्रा त्रि.
कुप्पति = तँ पिकया च्वन	खन्ति = सह यायेगु, क्षान्ति इ.
कुम्भ = घः पु.	खमति = सह यानाच्वन
कुल = कुल न.	खमनीय = सह याये फूगु त्रि.
कुलावक = रुङ्गः छें, स्वं न.	खाणु = थां पु.
कुलीन = श्रेष्ठ कुलयाम्ह त्रि.	खादति = नयाच्वन
कुसल = पुण्य, न. दक्षता	खादितुं = नयेत
आनन्द, कुशल, भिगु	खित्त = तयातःगु, वांछ्वयातःगु
कुसलता = दक्षता इ.	खिपति = तयाच्वन, यांछ्व-
कुर्हि = गन नि.	याच्वन
कूजति = (रुङ्गः) हालाच्वन	खिप्पं = याकनं नि.
कूजन = (रुङ्गःया) सः न.	खीण = क्षयजूगु, फूगु त्रि.

खीयि = क्षय जुयाच्वन, फुना-	गल = गःप पु.
च्वन	गहण = ज्वनेगु, ग्रहण यायेगु न.
खीर = दुरु न.	गहणत्थाय = ज्वनेत, ग्रहण-
खीरोदक = दुरु लः न.	यायेत
खुद = चीधंगु त्रि.	गहित = ज्वंगु, ग्रहणयाःगु त्रि.
खुदक = चीधंगु त्रिः	गहेतब्ब = ज्वने माःगु ग्रहण-
खेत = बु न.	याये माःगु त्रि.
खेदकर = दुःख वीगु त्रि.	गहेतुकाम = ज्वने न्ह्याम्ह त्रि.
खेमी = सह याये फूगु पु.	गाम = गाँ पु.

ग

गङ्गा = खुसी इ.	गायति = म्येहालाच्वन
गच्छगुम्ब = छारपात पु.	गारव = गौरव पु.
गज्जति = गर्ज्य जुयाच्वन	गालहतर = तःसकं, कवातुक त्रि.
गणहन्त = काःगु ज्वंगु	गिद्ध = लोभी, आशक्तजुया त्रि.
गद्रम = गधाः पु.	गीत = म्येन.
गद्रभभारक = गधाःया लिउने तथा तःगु भार पु.	गीवा = गःप इ.
गन्तव्य = वना	गुण = गुण पु.
गन्थ = ग्रन्थ, किताप पु.	गुणवन्तु = गुनवानम्ह पु.
गन्ध = गन्ध पु.	गुम्ब = (जंगल)छारपात पु.
गवित = अहंकारीम्ह, गर्वित त्रि.	गुहा = गुफा इ.
	गूथ = असुचि, फोहर पु. न.

गेह = छें न.

गोकण्णा = अरना मे पु.

गोचर = गौचरण न.

गोठसमुद्र = चीजागु समुद्र पु.

घ

घट = घः पु.

घत = घ्यो न.

घर = छें

घातये = घात यायेगु

च

चतु = प्यंगु त्रि.

चतुष्पद = प्यां चूर्पि पु.

चतुर = दक्ष त्रि.

चतुरङ्गिनि = चतुरङ्ग सेना इ.

चन्दन = श्रीखण्ड पु. न.

चम्पक = चम्पा स्वाँ पु.

चम्म = छ्यंगु न.

चलति = सनाच्वन

चाटि = थल इ.

चातक = चातक छंगः

चारित = चारित्र, आचरण न.

चारित वारित = चारित्र

वारित्र न.

चारुता = ल्ववनापुसे च्वंगु,

अलंकार इ.

चित्त = चित्त न.

चित्तकूटपब्बत = चित्रकूट-
पर्वत पु.

चित्तहर = मनोहर त्रि.

चित्तित = च्वयातःगु त्रि.

चिन्तेसि = विचायात, चिन्तन
यात

चिरस्स = यक्व दँ नि.

चुण्णा = चुं न.

चुबुक = मन्वा न.

चूत = अँ पु. न.

चेत = मन न.

चेतना = विचाः, चेतना इ.

चेतिय = चैत्य न.

चेतियगिरि = चैत्य दुगु

पहाड (मिहिन्तल) पु.

चेतियङ्गण = चैत्यया फः

(चैत्यया इर्दा गिर्दा) न.

छ

छन्त = त्वःपुया तःगु त्रि.

तच = खला पु.	तिम्बरु = तिम्बरु सिमा वा
तज्जित = ग्याःगु त्रि.	तिरच्छान = पशु पु. [फल
तज्जेति = ख्यानाच्चवन	तिविध = स्वंगू आकार त्रि.
तटतटायमान = मुर मुरे जुजुं	तुच्छ = खालि, फुसुलु त्रि.
तण्डुल = जाकि न.	तुच्छज्जित = फुसुलु सः,
ततो = उर्कि, अले न.	गर्जन, नन्या वा मगा:
तरी = दुंगा इ.	तुच्छमान = फुसुलु अहंकार न.
तसन्ति = ग्यानाच्चवन	तुट्ठित = सन्तोष इ.
तलाक = पुखू पु. न.	तुट्ठिदायक = सन्तोष दायक
(त्वं = छ)	तुण्ड = (झङ्गःया)त्वा: [त्रि.
(त्वया = छं)	तुण्ही = निशब्दं नि.
तादिस = अजागु त्रि.	(तुयं = छन्त, छंगु)
ताप = ताप, दाह पु.	तेजवन्तु = तेजवान पु.
ताल = ताल, पुखू पु.	तेमेन्त = प्याःम्ह त्रि.
ताव = उवले तक नि.	तोसयति = सन्तोष जुइकाच्चवन
तावदेव = उगु इले, तुरन्त त्रि.	तोसेतुः = शन्तोष यायेत
तालीयते = छ्यानाच्चवन	थ
तिक्ख = तीक्ष्ण त्रि.	थल = जमिन न.
तिट्ठति = दनाच्चवन	थाम = शक्ति पु.
तिण = घाँय् न.	थेर = स्थविर पु.
तिणुक्का = मि प्वा: इ.	थोक = भतिचा त्रि.
तित्त = खायुगु त्रि.	द
तिपिटक = स्वंगू पिटक न.	दवख = दक्ष त्रि.

दट्टब्ब = खंके व सीकेमाःगु त्रि.	दीपि = चितुवा पु.
दण्ड = कथि, सि पु.	द्वीधा = निगू प्रकारं, निथी
ददन्त = बीगु	द्वेधा = निगू किसिमं, प्रकारं
ददाति = वियाच्चन	दुष्कट = द्वंगु ज्या, मर्भिगु
दीप = द्वीप, पाःचा पु.	ज्या, दुष्कृत्य न.
दधिवाहन = दधिवाहन जुजु पु.	दुक्कर = दुष्करगु, याये थाकूगु
दन्त = वा पु.	दुख = दुःख न. [न.
दन्तकट्ठ = दतिवन न.	दुखद = दुःख बीगु त्रि.
दब्बि = धवः	दुष्खं = दुःखं नि.
दमिल = द्रविध, तामिल पु.	दुगत = गरीब पु.
दसन = वा (म्हुतुइ च्चंगु) पु.	दुगन्ध = दुर्गन्ध पु.
दसराजधम्म = दशराज धर्म	दुट्ठ = ग्यानपुम्ह, दुष्ट
दस्सनीय = दर्शनीय त्रि. [पु.	दुतिय = दोश्रा, निगूगु त्रि.
दस्साम = वी, वियाच्चना	दुब्बच = धया खँ मन्यंगु
दस्सेति = क्यनाच्चन	दुर्वच, न्वाखँ त्रि.
दस्सेमि = क्यनाच्चना	दुल्लभ = दुर्लभ त्रि.
दहर = मचा पु.	दुविध = निगू आकार, निता
दल्ह = क्वातु त्रि.	देति = वियाच्चन
दाठा = धँवा, वा इ.	देथ = ब्यु
दातुं = बीत	देव = वा, द्यो पु.
दिट्ठगतिक = मिथ्यादृष्टि	देसित = देशना याना तःगु त्रि.
दधि = धौ न. [त्रि.	दोस = दोष, तँ पु.
दिवस = दि पु.	

ध

धन = धन न.

धनादिक = धन आदि न.

धर्म = धर्म पु.

धर्मता = स्वभाव इ.

धर्मिक = धार्मिकम्ह त्रि.

धावति = ब्वाँय्वनाच्वन

धावित्वा = ब्वाँय्वना

धीतु = म्हाय् इ.

धीर = धैर्य त्रि.

धूत = धूर्त पु.

धूमरथट्ठान = रेल स्टेशन

धोवन = हीगु न.

न

नकुल = नवःचा पु.

नक्खत्त = नक्षत्र, नौ न.

नक्खत्तयोग = नक्षत्र योग पु.

नङ्गलसीस = हलया च्वका

नच्चति = प्याखँ लहुयाच्वन

नतिथ = मदु

नन्द महाथेर = नन्द महास्थ-

विर पु.

नय = क्रम पु.

नर = मनुष्य पु.

नरनाथ = जुजु पु.

नहान = मोलहुइगु न.

नाट्यक्रिया = नृत्यगीतादी
क्रिया इ.

नाथ = नाथ, स्वामि पु.

नादित = सः वःगु

नानत्त = भिन्न भिन्न न.

नारी = स्त्री इ.

नावा = डुंगा, जहाज इ.

नालिकेर = नैक्या पु. न.

निकाय = समूह पु.

निक्खन्त = पिहाँ वःम्ह त्रि.

निगच्छति = पिहाँ वनाच्वन

निगत = पिहाँ वंगु त्रि.

निग्रह = निग्रह, कवत्यलेगु पु.

निच्चं = न्हावलें नि.

निट्ठपेसि = सिध्येकल

निट्ठा = सिधल इ.

निट्ठित = सिधःगु त्रि.

निदाघ = तांवःगु, तःसकं
गर्मि पु.निद्रायति = द्यनाच्वन, न्हयो
वयेकाच्वन

निदिट्ठ = निर्दिष्ट, क्यना-
तःगु त्रि.

निधि = निधान, स्वयना तःगु
लुँधः पु.

निनाद = नाद, सः, लय पु.

निन्दा = निन्दा इ.

निन्दित = निन्दा याम्ह

निन्दिय = निन्दा याये माःगु,
निन्दनीय त्रि.

निपज्जि = लिधन, गोतुल

निपन्न = लिधना, गोतुला

निष्पीलेति = पेले यानाच्वन

निब्बायति = (मत) स्याना-
च्वन; निर्वाण-प्राप्त जुयाच्वन

निम्ब = नीमया सिमा पु. न.

नियाम = नियाम, स्वभाव
धर्म पु.

नियोजित = प्रतिनिधि, अन्हे
याःम्ह त्रि.

निरत्थ = निष्प्रयोजन, निर-
थक पु.

निरस = रस मदुगु त्रि.

निलीयित्वा = सुपिला

निलज्ज = लज्जा मदुम्ह,
शरम मदुम्ह त्रि.

निवातवुत्ति = निहतमान,
कोमुली स्वभाव पु.

निवास = छेँ पु.

निवेस = निवास स्थान

निसीदि = फयेतुनाच्वन

निस्सद्व = निशब्द जूम्ह त्रि.

निस्साय = कारण, आधार क्या

निस्सित = संगत याःगु

निहीनजच्च = नीच जातिम्ह

नीत = यंकूगु त्रि. [त्रि.

नीष = कदम्ब सिमा पु. न.

नीयमान = यंकाच्वंम्ह

नोलउप्पल = वँचुगु पलेस्वाँ

नेसि = यंकल [न.

नेस्सामि = यंके

नेहि = यंकि

नो = ऋ, ऋगु

प

पकरण = प्रकरण, ग्रन्थ न.

पकासेति = प्रकाश यानाच्वन

पक्कमिसु = लिहाँ वन (ब.व.)

पवकामि = लिहाँ वन (ए.व.)	पच्छातपति = पश्चाताप जुया-
पवख = पू पु.	च्वन
पवखन्दति = तिन्हुयाच्वन, लिना	पच्छम = पश्चिम त्रि.
ब्वाँय् वनाच्वन	पञ्च = न्यागू त्रि.
पवखलति = ततः मतः क्यना	पञ्चधा = न्यागू किसिमं नि.
च्वन; सफायाना च्वन	पञ्चपतिट्ठत = पंचांग च्व-
पविखपति = वांछवयाच्वन,	नेगु त्रि.
तयाच्वन	
पविख = छंगः पु.	पञ्चसत = न्यासः न.
पवधरति = बावनाच्वन	पञ्चपेति = घोषणा याकाच्वन,
पञ्जङ = पलेस्वाँ न.	प्रज्ञापन याकाच्वन
पचारित = प्रचार यागु त्रि.	पञ्जवन्तु = प्रज्ञावान त्रि.
पच्चवख = प्रत्यक्ष त्रि.	पञ्जा = प्रज्ञा इ.
पच्चति = थुइगु जुयाच्वन	पञ्जायति = प्रकट जुयाच्वन
पच्चत्यिक = शत्रु पु.	पटिक्खेप = प्रतिक्षेप, इन्कार,
पच्चन्त = प्रत्यन्त देश पु.	अस्वीकार पु.
पच्चागम = लिहाँ वयेगु	पटिगण्हाति = क्याच्वन
पच्चुगमन = न्ह्यो न्ह्यो वनेगु,	पटिच्छादेति = सुचुकाच्वन
लँ स्वः वनेगु न.	पटिझा = प्रतिज्ञा इ.
पच्चेक = अलग अलग नि.	पटिपञ्जति = अनुगमन
पच्छतो = लिउ लिउ नि.	यानाच्वन
पच्छा = लिपा	पटिपञ्ज = अनुगमन यात,
	आचरण यात
	पटिपाटि = ऋम, छसिकथं इ.
	पटिबाहन्त = पनेगु त्रि.

पटिबाहि = पन, गन, रोके
यात

पटिभाण = थुइगुज्जान, हाजिर
जवाफ न.

पटियादेतब्ब = प्रवन्ध याके
माःगु त्रि.

पटियोध = युद्ध्य वइपि विरोधी
पक्ष पु.

पटिलभति = प्राप्त यानाच्वन

पटिवचन = उत्तर, जवाफ,
लिसः न.

पटिवत्त = छसिकथं न.

पटिवात = च्वेया फ्य्, लिखतं
वइगु फ्य् पु.

पटिविनोदेति = हटे यानाच्वन,
शान्त यानाच्वन

पटिसन्थार = छसिकथं बाखँ,
कुशल वार्ता, खँल्हा बला पु.

पठति = ब्वनाच्वन

पठन्त = ब्वंम्ह त्रि.

पठम = प्रथम त्रि.

पठमकप्पिक = प्रथम कल्प त्रि.

पणीत = प्रणीतगु त्रि.

पण्डित = बुद्धिवान, पण्डित पु.

पण्डितमान = बुद्धिमत्त, पण्डित
भाःपीम्ह पु.

पण्णा = हः न.

पण्णरस = वाढ्छि त्रि.

पतति = कुतुं वयाच्वन

पतिट्ठापेति = प्रतिस्थापन
याकाच्वन

पतिरूप = योग्य त्रि.

पतिरूपक = समान त्रि.

पत्त = हः न. पात्र पु. वया: त्रि.

पत्तपुट = हःया द्वनाचा न.

पत्वा = थ्यना, वया

पदविखणगाही = अववाद
शिरोपर याइम्ह पु.

पदेस = प्रदेश पु.

पपात = प्रपात, ज्वः पु.

पमाणकारी = मात्राढ्छि सीका
याइम्ह, मात्राज्ञान दुम्ह पु.

पय = दुरु, लः न.

पयिरुपासति = संगत याना-
च्वन, सेवाय् च्वंच्वन

पयोग = प्रयोग पु.	परिसा = फौज, परिषद् इ.
पर = अन्य, मेगु त्रि.	परिस्सावेति = लः छाने याना-च्वन
परत्थकाम = परार्थकामी त्रि.	पलायति = विस्युं वनाच्वन
पराजय = बुझगु पु.	पलायि = विस्युं वन
परामसति = उसि उसि याना-च्वन, परामर्श यानाच्वन	पवदृति = फाटा पुलाच्वन
परायत्पञ्ज = धाल खँय् वनीगु बुद्धि	पवत्तति = चले जुयाच्वन
परिक्षित्त = घेरे याना तःगु त्रि.	पवेसपत्त = प्रवेशपत्र, टिकट न.
परिचय = वानि, अभ्यास पु.	पवेसपत्त-गहन-सालं = टिकट घर न.
परिणत = बदले जूगु त्रि.	पसंसा = प्रशंसा इ.
परिदेवित्वा = खवया	पसंसित = प्रशंसा याःगु त्रि.
परिभव = निन्दा पु.	पस्स == स्व; पार्श्व पु.
परिमज्जति = परामर्श याना-च्वन, व्व व्व स्यानाच्वन, उसि उसि यानाच्वन	पहाय = त्वःता, वाहेक
परिमज्जन्त = उसि उसि याना च्वंम्ह इ.	पलिगुणित = स्वत्तुमतु स्वःगु
परियत्ति = परियत्ति इ.	प्लवयिस्सति = चुइकी, [त्रि. चुइकी तिनि
परियापुणाति = स्यना क्या-च्वन	पाटली = पाटली सिमा इ.
परिवज्जेतब्ब = तापाके माःगु त्रि.	पाठ = पाठ, अभ्यास पु.
परिवत्तेतु = परिवर्तन यायेमा:	पातेति = कुतुं वंकाच्वन, वांछ्व-याच्वन, स्यानाच्वन

पानीय = लः न.	पुगल = पुद्गल, व्यक्ति पु.
पाप = पाप न. पापीम्ह त्रि.	पुच्छ = न्हिष्पं पु. न.
पापक = पापीम्ह	पुच्छा = प्रश्न इ.
पापुणि = थ्यंकःवल	पुच्छ = न्यन (ए.व.)
पारिचरिया = सेवा-सुश्रूषा इ.	पुच्छसु = न्यन (ब.व.)
पारूत = न्येका तःगु पुंका तःगु त्रि.	पुञ्ज = पुण्य न.
पारूपित्वा = न्यया, पुना	पुञ्जवन्तु = पुण्यवान त्रि.
पाविसि = प्रवेश जुल, दुहाँवन	पुष्फ = स्वाँ न.
पिङ्जा = छंगःतये लिउनेयागु भाग इ.	पुष्फेति = स्वाँ ह्वयेकाच्चवन
पिट्ठि = जन्हुफा: इ.	पुष्फित = ह्वःगु स्वाँ त्रि.
पितु = वौ पु.	पुरतो = न्ह्योने नि.
पित्त = पित्त न.	पुरिम = प्रथम, न्ह्यवः, पूर्व
पिय = प्रियम्ह त्रि.	पुरिस = पुरुष पु. [त्रि.
पियायामि = ययेकाच्चवना	पुलवक = त्वँ पु.
पिवति = त्वनाच्चवन	पोथक = सफू न.
पीण्ये = हृष्ट पुष्ट जुइकाच्चवन	पोथेत्वा = दाया, छ्याना
पीणितिन्द्रिय = हृष्ट पुष्टगु शरीर त्रि.	पोराणक = पुलांगु त्रि.
पीति = प्रीति इ.	पोस = पुरुष पु.
पीला = पीडा, दुःख इ.	फ
पीलेत्वा = पीडा विया, दुःख विया	फल = फल न.
	फलति = बुया वयाच्चवन, फल
	सयाच्चवन, ह्वयाच्चवन
	फलित्वा = बुया, सया, ह्वया

फलित हृदय = ह्रःगु नुगः;

तज्याःगु नुगः दुम्ह त्रि.

फुसति = स्पर्श यानाच्वन

फुसितुं = स्पर्श यायेत

भजे = संगत यायेमा:

भञ्जन्त = त्वःधूगु

भण्ड = सामान न.

भण्डक = सामान पो:, मालताल

ब

बक = ब्वहः पु.

बन्धन = तःवयंगु, बन्धन न.

बल = वल, शक्ति न.

बहि = पिने नि.

बहु = यक्ष त्रि.

ब्यावट्ता = लिमला गुर्लि नि.

बाराणसी = वनारस इ.

बाल = अज्ञान, मूर्ख, मचा पु.

बाल्य = मचाम्ह न.

बाहुसच्च = बहुश्रुत न.

बुद्ध = सर्वज्ञ पु.

बुद्धवचन = बुद्धवचन न.

बुद्धिमन्तु = बुद्धिवान त्रि.

बेलुब = ब्याः पु.

बोधिसत्त = बोधिसत्त्व पु.

भत्त = जा न.

भद्र = भिगु, वाँलागु न.

भय = ग्याः न.

भरिया = कलाः इ.

भवति = जुयाच्वन

भवेययं = जुइमा:

भवेयपासि = जुइमाः

भायन्ति = ग्यानाच्वन

भायितब्ब = ग्यायेमाःगु त्रि.

भासते = धयाच्वन, जहाँ थिनाच्वन

भासा = भाषा इ.

भिज्ज = तःज्यात

भिज्जित्वा = तःज्याना

भीत = ग्याःगु त्रि.

भीसणता = ग्यानापुसे च्वंगु इ.

भूतपुब्ब = भूतपूर्व त्रि.

भूपाल = जुजु पु.

भूमि = जमिन इ.

भूसित = सजे याःगु त्रि.

भ

भगवन्तु = सर्वज्ञ, भगवान पु.

भेसज्ज = वासः न.

भो = भो पुरुष नि.

भोजेत्वा = भोजन याका

म

मव्वेति = लिकायेकाच्चन

मग्ग = लँ पु.

मग्गदेसक = लँ क्यनीम्ह पु.

मच्चु = मरण पु.

मच्छ = न्या पु.

मच्छरी = नुगःस्याम्ह पु.

मज्जति = मस्त जुयाच्चन,
कायेकाच्चन

मज्जभग = दथ्वी थ्यंका त्रि.

मञ्जति = विचार यानाच्चन

मण्डुक = व्यांचा पु.

मत = सीम्ह त्रि.

मत्त = प्रमाण दुगु, कायेकाच्च-

महित्वा = तिसिना [म्ह त्रि.]

मधु = कस्ति न.

मनुञ्ज = मनोज्ज त्रि.

मनुस्स = मनुष्य पु.

मनोरथ = इच्छा, संकल्प पु.

मनोरम = आनन्ददायक त्रि.

मन्तरण = मन्त्रण न.

मन्दता = मन्द-भाव, मूर्खता

मम = जित, जिगु [इ.]

मयुर = म्हेखा पु.

मर्सु = सित

महन्त = तःधंगु त्रि.

महाचेतिय = महाचैत्य न.

महारञ्ज = महावन न.

महावालुकानदी = मावाय्लि
खुसि (लंकाय) इ.

महासम्मत = महासम्मत जुजु

महिस = म्ये [पु.]

महोद्धि = सागर पु.

मागधिका = मग्ध देशवासी,
नायुगु

मातुल = पाजु पु.

मान = मान पु.

मानवक = तरुण पु.

मिग = चला, पशु पु.

मिगराज = सिंह पु.

मिच्छासुत्त = न्ह्योगुलु पु.

मित्त = मित्र पु.

मित्तपतिरूपक = मित्रथे पु.

मिनित्तिका = मिनेट इ.	(या = सुं छम्ह)
मिलात = ठकित जूम्ह त्रि.	याचना = पवनेगु इ.
मुख = ख्वाः न.	यापन = विते यायेगु, यापन-
मुखोदक = ख्वाःसिलेगु लः न.	यायेगु न.
मुद्दिकपान = अंगुर रस न.	यापनौष = जीवन - आधार,
मुहृत्त = क्षणिक पु.	जीविका यायेत
मूल = मूल, द्यवा न.	याव = तक नि.
मोघ = खालि, फुसुलु, सिंति	यावजीवं = जीवन दत्त्वे नि.
	यावतक = गुलितक त्रि.
मोचन = मुक्त जुइगु न.	यावता = गुलितकं नि.
मोचेति = मुक्त यानाच्चवन	यावदत्थं = मात्राछ्वि, माक्व
मोदयति = शन्तोष यानाच्चवन	गाक्व नि.
मोदमान = सन्तोष जुइम्ह त्रि.	युत्त = युक्तगु त्रि.
मोहन = मोह याइगु न.	युद्ध = युद्ध न.
य	
यक्ख = राक्षस पु.	युद्धज्ञण = युद्ध भूमि न.
यट्ठी = तुतां पु.	युव = तरुण पु.
यत्तक = गुलि त्रि.	यूथ = समूह (फौज) त्रि.
यथा = गथे नि.	येभुय्येन = प्राय याना
यथासुखं = याउँक नि.	योजेतु = जोडे याइम्ह पु.
यथेच्छं = यत्थे, मंदुथे नि.	रक्खन्त = रक्षा याइम्ह त्रि.
यव = छगू प्रकारया वा पु.	रज्ज = राज्य न.
यस = कीर्ति पु. न.	रज्जति = प्यपुनाच्चवन
	रट्ठ = देश न.
	रत्न = रत्न न.

रत्तख = रत्तख राक्षस पु.

रत्तिन्दिव = वहनि ह्तिने;
चांन्हि

रवि = शब्द पिकाल, हाल,
सूर्य

रस = रस, लः पु.

राज = जुजु पु.

राजङ्गण = जुजुया ख्योः न.

राजते = जहाँथी

राजत्त = राज्य न.

राव = नाद, सः पु.

रुख = सिमा पु.

रुचि = यःगु इ.

रुच्चति = यथाच्चवन

रुदन्त = ख्वःम्ह त्रि.

रुषि = वहः इ.

रुषिपटृ = वहःया पाता पु.

रोगी = रोगी पु.

रोदति = ख्वयाच्चवन

रोपेति = पिकाच्चवन

रोहण = रोहण जनपद पु.

ल

लङ्घादीप = लंकाद्वीप पु.

लग्नि = तःक्यन, प्यपुन

लटुकिका = लटुकिका क्षंगः

लता = लहरा इ. [इ.

लद्ध = प्राप्त जूगु त्रि.

लद्धं = प्राप्त यायेत, कायेत

लब्भमान = प्राप्त याइम्ह

लभि = प्राप्त जुल

लमित्वा = प्राप्त याना

लहुचित्त = चंचल चित्त दुम्ह

लिखति = च्वयाच्चवन

लुद्क = ब्याधा

लूख = पालु, खायु, निखितगु

लेखण = चिट्ठी

लेखणी = पेन, कलम इ.

लोक = संसार

लोहित = हि

व

वक = ब्वांसो

वचन = वचन, धाइगु

वचीपरम = वचनं जक संग्रह-

वज्ज = द्वंगु, दोष [याइम्ह

वज्जेतब्ब = तापाके माःगु, तोते

वञ्चक = ठगे याइम्ह [माःगु

वञ्चेति = ठगे यानाच्वन

वञ्चेन्त = ठगे याइम्ह

वट्क = फसि

वण्ण = वर्ण

वण्णना = वर्णना इ.

वण्णपोष्ट्वरता = रूप सौन्दर्य

वण्णविक्ति = अलग अलग

वर्ण, रंग पागु

वत = एकान्तं, निश्चयं

वत्त = कर्तव्य सेवा-कार्य

वत्तति = घटना जुयाच्वन

वत्तब्ब = धाये माःगु

वत्तितब्ब = आचरण याये माःगु

वत्तु = धाइम्ह, कनीम्ह

वत्तुकाम = न्वंवाय् इच्छा दुम्ह

वत्थ = वस्त्र

वदन्त = धाइम्ह

वध = हत्या

वन = वन

वलय = चुरि

वसामि = च्वंच्वना, वास याना

वासिसु = वासयात [च्वना

वस्स = वर्षा, वर्ष

वस्सन = जनावरया सः, वा

वस्सन्त = वा वःगु

वस्सत्वा = वा वया

वस्सोदक = वाति, वा वःगु
लः

वहति = लह्वनाच्वन, कुवि-
याच्वन

व्यघ = व्याघ्

व्यसन = अन्तराय, हानि

वाक्करणमत्त = भिगु वचन
दुम्ह जुइ मात्रं

वाचा = वचन

वाचा कुसलता = खँ ल्हायेगुली
दक्षता

वाचानिपुण = खंय् दक्ष

वाचाल = खंसुवा

वाचुगत = कण्ठस्त

वाणिज = व्यापारी

वात = फ्य्

वादयति = थानाच्वन, वादन
यानाच्वन

वानरा = माकः

वायति = (फ्य) वयाच्वन,	विद्वंसित्वा = स्यंका, चूर्ण-
जुयाच्वन, सुगन्ध फैले जुयाच्वन	याना
वायमति = प्रयास यानाच्वन,	
कोशिस यानाच्वन	
वायमामि = प्रयास यानाच्वना,	
कोशिस यानाच्वना	
वारि = लः	
वारित्त = मयायेगु, यायेम-	
	ज्यूगु
वालुका = फि	
वासित = वास वःगु	
विकाल = विकाल, अनुचित	
	समय
विकिकण्नत = मीम्ह, बंजा	
विचरि = जुल	
विचार बुद्धिमन्तु = विचार	
	बुद्धि दुम्ह
विचारेति = परीक्षा यानाच्वन	
विज्जति = विद्यमान जुया-	
	च्वन
विजभति = कयेकाच्वन	
विज्ञू = प्रज्ञा दुम्ह	
वित्थार = विस्तार, व्याख्या	
विद्वंसित्वा = स्यंका, चूर्ण-	
याना	
विधमेसि = तापाकल	
विनय = विनय धर्म	
विन्दति = अनुभव यानाच्वन	
विपरीत = पा:गु, फरक जूगु	
विप्पकार = विप्रकार, विपत्ति	
विप्पकिरि = छ्यालविछ्याल	
	यानाबिल
विप्पलपति = विलाप याना-	
	च्वन, ज्याखेले मदुगु खँ
	ल्हानाच्वन
विभजितब्ब = भाग थले मा:गु,	
	इने मा:गु
विभजितुं = भाग थलेत, इनेत	
विभाग = भाग थलेगु, इनेगु	
विभूसित = वाँलाकूगु, छाय-	
	प्यूगु
विमुख = लिफः स्वयेगु, बाया-	
	वनेगु, चिला वनेगु
विरवःत = हा:म्ह, ख्वःम्ह	
विरद्बिसु = तःसकं हाल	
विरोधि = विरोधगु	

विलेपन = सुगन्धित चूर्ण	वुट्ठ = वर्षा, वा
विलोम = धाःगु वचन	वुत्त = धाःगु
विवदति = त्वानाच्चन, विवाद-	वुत्तनय = धाःगु आकार
विवरि = चायेकल [यानाच्चन	बुद्धि = अभिवृद्धि
विविध = विविध	बूषसमेति = शान्त यानाच्चन
विवेक सुख = विवेक सुख	वेज्ज = वैद्य
विष = विष	वेज्जकम्म = वैद्य ज्या
विसदिसता = पा:गु	वेणिक = वीणा थाइम्ह
विसेसता = विशेषता	वेतन = तलब, ज्याला
विस्सज्जन = थुइकेगु छ्वयेगु,	वेदितब्ब = सीके मा:गु
प्रत्युत्तर	वेर = वैर
विस्सज्जेति = थुइकाच्चन,	वेरी = शत्रु पु.
विइकाच्चन, त्वतकाच्चन	बो = छिपि, छिमिगु
विस्सज्जेन्त = ब्यूम्ह, त्वतूम्ह	बोहार = व्यवहार
विजन = पंखां गायेकेगु	स
बीथि = लँ	सकट = गाडा
बीथिचरिया = लँ्य चाहिला	सकल = सकले
ज्वीगु, ज्वीम्ह	सकुण = कंगः पु.
बीमंसेति = विमर्श याकाच्चन,	सक = इन्द्र
माय्का च्चन	सककच्चं = तयार याना,
बीर = बीर	सत्कार पूर्वक
बुच्चति = धाइगु जुयाच्चन	सक्का = फु
बुच्चमान = धाःम्ह	सचे = अले, यदि
	सच्च = सत्य

सज्जेति = थिक्क यानाच्वन,	सप्प = सर्प
छाये पियाच्वन	सब्ब = सकले
सञ्चरति = जुयाच्वन	सञ्चत्थ = न्यंकनं
सञ्जा = संज्ञा	सम = समान
सञ्जापथति = म्हसीका विया- च्वन, परिचय वियाच्वन	समझागत = युक्त
सठ = नुगःस्या, कपटि	समादियित्वा = मिले जुया
सण्ठान = आकार-प्रकार-नक्सा	समानत्तता = समानता, शान्त- भाव, निष्पक्षपात
सण्डास = कापसलि पु.	समीञ्जति = कम्पा जुयाच्वन
सत्था = न्हेथी	समीरति = कम्पा जुयाच्वन
सत्तु = शत्रु पु.	सम्पञ्जति = सफल जुयाच्वन
सत्थञ्जू = शास्त्रज्ञ पु.	सम्पन्न = युक्त, सफल
सत्थागम = बुद्धवचन, बुद्धधर्म	सम्बाध = वाधा, अवकाश कमगु
सदप्प = भय सहित	
सद्हति = विश्वास यानाच्वन श्रद्धा तयाच्वन	
सनन्तन = पौराणिक, पुलांगु	सम्बोधि = बुद्धत्व, पूर्ण ज्ञान
सन्तत = न्ह्यावले	सम्म = पासा
सन्तरति = पार तरेजुयाच्वन लाल कयाच्वन	सम्मन्ति = शान्त जुयाच्वन
सन्धाय = लागि, निंति, विषय याना	सम्मा = वाँलाक
सन्निपति = मुनाच्वन	सम्मुख = न्ह्योने
	सम्मुञ्जनि = तुफि
	सम्मोह = मोह
	सयं = थः थम्हं
	सर = पुखू, स्वर

सरल = अःपु	संसय = शंका
सरस = रस सहित	संहरित्वा = कयेकुंका, थूतुला
सरसी = पुखू इ.	स्वे = कन्हे
सरोजिनी = पलेस्वाँ पुखू	साकच्छा = साकच्छा, छलफल
सत्त्व = चुसापा, तीर	सागतं = स्वागत
सत्त्वपति = खँ ल्हानाच्वन	साठेय = छलकपट
सत्त्वपितुं = खँ ल्हायेत	साधु = सत्पुरुष, ज्यू, वाँला
सवित्थार = विस्तर सहित, व्याख्या सहित	साधुकं = वाँलाक
ससक = खराचा	साधुरूप = वाँलागु स्वभाव दुम्ह
सस्त = वा	साधुसमाचार = वानि वाँलाम्ह, वाँलागु समाचार
सहसा = याकनं	सापत्थिय = सामर्थ्य, शक्ति
सहस्स = द्वःछि	सामि = स्वामि
सहाय = पासा	सारस = सारस रुगः
संकड्ढति = त्वाःथलाच्वन	साल = साल सिमा
संखित्त = संक्षिप्त	सालि = (छगु प्रकारया) वा
संखोभ = कोलाहल, हलचल	सावज्ज = दोष सहित
संगणहाति = संग्रह यानाच्वन	सावण = न्यंकेगु
संगहवत्थु = संग्रह वस्तु	सावेसि = न्यंकल
संदिस्समान = खने दुगु	सिगाल = ध्वं
संबच्छर = वर्ष, दँ पु.न.	सिङ्गलसकुण = न्हाय्कं
संविदहति = संविधान यन्ना- च्वन, व्यवस्था यानाच्वन	पिलिचा रुगः
	सिञ्जभृति = सिद्ध जुयाच्वन

सिञ्चति = लः हा हा याना-	सुदन्त = वाँलाक दमन याना-
चवन, लः वियाच्वन	तःम्ह
सिद्ध = सिद्ध याःगु, सिध्येकूगु	सुन्दर = बाँला
सिन्धव = सिन्धव सल	सुध्य = हासा
सिष्प = शिल्प	सुमति = बुद्धिवानम्ह मनू
सिस्स = शिष्य	सुरामेरय = अय्ला, थ्वं
सीत = ख्वाउँगु	सुरियावत्पुण्फ = सूर्यमुखी स्वाँ
सीतक = ख्वाउँ लः	सुलभ = अःपुक दइगु
सील = छ्यों	सुव = वाउँभत्
सीह = सिह	सुवच = सुवच, धयागु खँ
सुकर = याये अःपु	न्यंम्ह
सुखापेति = गंकाच्वन, गंके-	सुवर्ण = सुवर्ण, लुँ
वियाच्वन	सुविनीत = सुविनीतम्ह
सुख = सुख	सुस्सत्वा = गना
सुखं = सुखं	सुसूसा = न्यने यःम्ह
सुखित = सुखी	सुहद = पासा
सुचि = सफा	सूकर = फा
सुट्ठु = वाँलाक, मिले जुइक	सूचिपास = मुलु प्वा:
सुणन्त = न्यंम्ह	सूप = व्यञ्जन, क्यें
सुणाति = न्यनाच्वन	सूयति = ताइगु जुयाच्वन, ताया-
सुत्त = सूत्र, द्योंम्ह	सूरमानि = थः शूरम्ह [च्वन
सुत्तन्तपिटक = सूत्रपिटक	धका विचा याइम्ह अभिमानी
सुत्वा = न्यना	सेना = सेना इ.

सेन्ह = खै न.

हृदय = नुगःचु

सेव्यो = भिगु, भि नि.

हनन्ति = हनन यानाच्चवन

सेल = पर्वत

हनेष्य = हिंसा वा स्थायेगु
यायेमाः, यायेकु

सेवति = सेवा यानाच्चवन, संगत

हरति = यंकाच्चवन

सेवाल = ऊयाउ [यानाच्चवन]

हरे = ए, हे (सम्बोधन शब्द)

सेवितव्य = सेवन याये बहःगु

हसति = न्हिलाच्चवन

सोचति = शोक यानाच्चवन

हंस = हेँ्य

सोचमाम = शोक याइगु

हितकाम = हित याये न्ह्याम्ह

सोरच्च = सुरतभाव न.

हिमवन्तु = हिमालय

सोवच्चसता = सुवच्चभाव इ.

हीन = नीच

ह

हट्टपहट्ठ = खुशी प्रसन्न जुया

हीयो = मिहगः

हृष्ट = ल्हा

हुत्था = जुया

हृथवनगल्ल = अत्तनगल्ल

हेट्ठा = तःले

(थाय्या नां)

होति = जुयाच्चवन (ए.व.)

हृथिय = किसि

होन्ति = जुयाच्चवन (ब.व.)

— — —

पालिपाठमञ्जरी-द्वितीय भागया शब्दावली
समाप्त जुल ।

शुद्धा—शुद्ध

पौ-ल्या:	इवः	अशुद्ध	शुद्ध
४५	१३	विद्वंसित्वा	विद्वंसित्वा
६	१०	लिहाँ वया	लिहाँ वयाच्चन
६	१०	गर्जेजूम्ह	गर्वित, अहंकारी
११	१४	नेस्मामि	नेस्सामि
१२	२	गत्वा	गन्त्वा
१२	१५	गहापेत्वा “मयं	गाहापेत्वा “मयं
१५	८	पतिगण्हाति	पटिगण्हाति
१५	१५	बुड्ड पापुणि- स्सामी’ति	बुड्ड पातुणिस्सा- मा’ति
३३	१६	तेनं	तेन
३५	१८	तेतो माःगु	तौते माःगु
४०	४	सब्ब मे तं	सब्ब’मेतं
४१	१	सब्बर्त्ति	सब्बर्त्ति
४६	६	गाहापेसी	गाहापेसि
५०	७	दे’ति	देति
५३	४	नहि	न हि
५४	१०	चण्डहृतिथतेन	चण्डहृतिथ तेन
५९	७	मनुस्सा ।	मनुस्सा
६१	१४	भोगं	भागं
७३	१६	कारण	कारणं
७८	१४	नुखो	नु खो
८२	१३	मोटा	

पौ लयः	इवः	असुद्ध	शुद्ध
८२	१७	भो	“भो
८५	११	पक्षिगणोपि	पक्षिगणोपि
८५	१६	सूयति	सूयति
८६	१८	पिय सभायवण्ण	पियसहायवण्ण
८९	६	गच्छमा'ति	गच्छमा'ति
९०	३	करो'ति	करोति
९०	१६, १८	कुट्ठि	कुट्ठी
९७	५	नहि	न हि
९९	१	अत्ताहि	अत्ता हि
९९	२	कोहि	को हि
९९	१८	यदावच	यदा च
१०२	१	नहि	न हि
१०४	३	द्वारां	द्वारा
१०४	९	स्वभा	शोभा
११६	२०	वांछ्वयाच्चन	वांछ्वयाच्चन
११९	१९	घृणा चानाच्चन	घृणा चानाच्चन
१२०	५	तुच्छजिजत	तुच्छगजिजत

अनुवादक्या सफूत

१. पालिभाषा अवतरण (भाग-१) — प्रकाशित
 २. पालिपाठमञ्जरी (भाग-२) — प्रकाशित
 ३. पालिभाषावतरण (भाग-२) — प्रतीक्षाय्
 ४. त्रिरत्न-वन्दना — प्रतीक्षाय्
(ने.बौ.प.शि. या प्रथम वर्ष व द्वितीय वर्ष कक्षाया पाठ्यांश-
यात ल्वःगु नेपाली भाषा)
 ५. जनपदकल्याणि — प्रतीक्षाय्

आनन्दकुटी विहारगुरी पाख्ये प्रकाशित नेपाल भाषाया सफूतः—

धर्मपद्धतिकथा भाग-१	(द्वितीय संस्करण)	रु. १२।-
धर्मपद्धतिकथा	भाग-२	रु. १०।-
जातकमाला	भाग-१	रु. ४।-
पालिपाठमञ्जरी	भाग-२	रु. ६।-

सफ दैसु थायः-

ग्रानन्दकुटी विहार, स्वयम्भू काठमाडौं ।

हेराकाजी सुचिका, नागबहाल, यल ।

धर्मकीति उपासिकाराम, श्रीघः नघलटोल, काठमाडौं ।

मुद्रकः हिस्ति प्रेसर सेतो दरबार, जमल, काठमाडौं ।